व[illegible]ड समाचार.

The [illegible] Samachar or News of Berar.

VOL. I[illegible] AK[illegible] — SATURDAY, 4 JULY 1868 NO. 27

पुस्तक [illegible] अकोलें, श[illegible] तारीख ४ माहे जुलई सन १८६८ इ० , अंक २७.

पेपर करे[illegible] कागद[illegible]

बऱ्हाडांत सरक[illegible] नाणें चालू ठेवण्याचा ठ[illegible] आहे त्याज विषयीं आजचे आ[illegible]च्या पृष्ठा-वर एथील डिपुटि[illegible] साहेबांचे सहीची जाहिरा[illegible] आहे ती वरून कळेल. हे [illegible] बऱ्हाडांत साही जिल्ह्यांत स[illegible] कामा-काजा संबंधें देता[illegible] पण त्याचे मुख्य खजिनें अ[illegible]त ठेविले आहेत. तेथें मात्र [illegible] कागदाचें नाणें देतील व [illegible] घेऊन रु-पये देतील. बा[illegible] खजिन्यांत हा बटवडा होण[illegible]

सरकारानें य[illegible] कागदाचें नाणें चालू करावयाचें [illegible] आहे यामुळें बहुत लोकांचे मनां[illegible]ण कल्पना येऊन आमचे [illegible]णार असें मानून कोणी [illegible]ल होऊन बसूं लागण्या[illegible]तील. त्यांस असे वाटत अ[illegible] आमचे देशां-तील सर्व पैसा [illegible] कागद मात्र राहाणार. स[illegible]र्यी थोडा अधिक खुलासा [illegible] गैर समजूत काढून टा[illegible]

नाणें म्हण[illegible]र ठसे मारले-ले आहेत अ[illegible]याचे, तांब्याचे तुकडे. म्ह[illegible]ये पैसे वगैरे. बरें एवढेंच [illegible] तर मग या देशांत कोटें [illegible] बदाम वगैरे नाण्याप्रमाणें [illegible] हे तर ठसे मारलेले धात[illegible]त. मग यांस नाणें कां म्ह[illegible]

आपणा[illegible] दुसऱ्या कोठे जिल्ह्याचे [illegible] रक्कम पाठवाव-याची असत[illegible] येथें सरकारी किंवा साव[illegible]तों आणि ति-तकी रक्कम [illegible] आपणास एक कागदाचा [illegible] ज्यास मनीआर्डर किंवा हुं[illegible] म्हणतों. नंतर तो कागद [illegible] दुसरे कोठे पाठविला म्हण[illegible]चें नाणें पाठवि-ल्यासारखें [illegible]पणात जो हा च्यार बोटें [illegible] त्यानें आपली दाहा हज[illegible] रुपयांची रक्कम त्या त्या [illegible]चते हें कोणी सांगाल क[illegible]

तर अ[illegible] कागदांत जी रक्कम लि[illegible] जर शहा जोग आहे तर [illegible]गदाचा तुकडा आहे तरी [illegible]मतीचा आहे हें खचित [illegible]दानें आतां मोठे रोख नाण[illegible] कीं नाहीं?

एका[illegible]ची गरज असते तेव्हां तो [illegible] पत्र लिहून देऊन आपले [illegible]. आतां या काग-दानें या [illegible] पाच रुपयांपासू-न पाच [illegible]त काम केलें कीं नाहीं? अ[illegible]स्थानें त्या साव-यकारास[illegible]लेला कागदाचा तुकडा [illegible] घेतलें तर यांत त्यानें [illegible]विलें किंवा नाहीं? व असें [illegible]कार त्या मनुष्या

पासूनें संतो[illegible] द घेऊन त्यात आपल्या ज[illegible]र्णें देतो. मग्हां ही काय खु[illegible]?

यावरून पुष्कळ [illegible]हरणें देतां ये-तील. परंतु या सर्वांत कोणती खुबी आहे म्हणून म्हणाल तर ही कीं, पत म्हणू-न ज्या अक्षरांचा त्या चालणारे रोख ना-ण्यांत, किंवा कागदांत, किंवा मनिआर्डरांत किंवा हुंडीत, किंवा खतांत उद्भुत समावेश आहे, त्यास किंमत आहे. पत आहे तर नुसते शब्दावरही रोख नाण्याचें काम होतें. नाण्यांत जर पत नाहीं म्हणजे जर तें भलत्यानें आपले घरीं पाडलें असलें किंवा खोटें असलें तर तें जरी रोख आहे तरी त्यास कोणी शिवत नाहीं. आणि च्यार बोटें कागदाचे तुकड्याची पत जर दहा लक्ष रुपयांची आहे तर त्यांचे मोब-दला कोणीही तेवढी रोख रक्कम देईल. सारांश जिकडे तिकडे पत म्हणून जी आहे तिला किंमत आहे. मुंबईस बांब ब्यांके-च्या नोटा आहेत त्या आज रोख नाण्या-प्रमाणें चालत आहेत किंवा नाहींत तें पहा.

आज एकास आम्ही १०० रुपये देणें आहेत तर त्यास १०० रुपयांची बांब ब्यां-केची नोट दिली असतां तो घेतो. तर या ठिकाणीं त्या कागदाचे नाण्यानें रोख नाण्याचें काम केलें किंवा नाहीं?

सरकार कित्येक कोट रुपयांचें कागदा चें नाणें काढणार आहे त्यांत पांच, दहा, वीस, पन्नास, शंभर, हजार, लाख रुपयां-च्या शहा जोग नोटाचे कागद होतील. आतां जेथपर्यंत या नोटाचे रोख रुपये किंवा तितके किंमतीचा माल आम्हास पाहिजे तेथें मिळत आहे तेथपर्यंत त्या पेक्षां रोख नाण्यानें तें काय अधिक कराव-याचें आहे? बरें. त्यांत सरकार आज आ-मचे जवळचे सर्व रोख रुपये घेऊन जुलमा-नें आमचे हातांत कागदाचें नाणें देणार असेंही नाहीं. नोकर लोकांचे पगार व दुसऱ्या लोकांच्या सरकारांतून देणग्या ज्या द्यावयाच्या त्यांत कांहीं कागदाचें व कांहीं धातूचें नाणें देतील व त्या बऱ्हाडांतील कागदाच्या नाण्याचे रोख रुपये अको-ल्यास व मुंबईस सरकारी खजिन्यांतून पाहिजे तेव्हां रोख मिळतील. आणि असें आहे तर कोणताही सावकार तें कागदा-चें नाणें घेऊन आपणास आज रोख रुप-ये देईल. तसेंच ज्यास रोख नाणें देऊन कागदाचें नाणें घ्यावयाचें असेल त्यासही तें अकोल्यास सरकारी खजिन्यांतून मिळेल.

साधारण विचार करून पाहतां काग-दाचें नाणें सरकार आज नवें काढणार आ हे असें नाहीं. बांबे ब्यांकेच्या नोटी आज आमचे देशांत चालूच आहेत, बंगाल नो टी चालूच आहेत, हुंड्या, खतें पत्रें चालू च आहेत तेव्हां हें कागदाचें नाणें नाही तर काय! आणि कागदाचें नाणें जर नाई ट तर मग सावकार लोकांत हुंड्यांचा व्या पार, इतर लोकांत खतांचा व्यापार, आ णि नोटी, मनि आर्डर वगैरे कशा चालू आहेत?

विचार करूनच जर पाहिलें तर सांप्रत चे काळांत कागदाचेंच नाणें चांगलें. तें ठेवण्यास सुलभ, त्यास चोरापोराचें भय कमी, या गावाहून त्या गावास पाठवि-ण्यास सोपें. हजारो, लाखो रुपयांचे का गद आपले जवळ खिशांत बाळगतां येती ल. किंवा एकादे धाकटेसे पेटींत घालून चांगले सुरक्षित जागेंत तिला ठेवितां येई-ल. यात्रेकरू किंवा फिरस्ते लोक यांस [illegible]खील कागदांचे नाण्याचा उपयोग फार प-डेल. व हा सरकारी शहा जोग कागद तेव्हां याची किंमत कोठेंही मिळण्यास अडचण पडणार नाही. पाहिजे त्या ठिका-णीं त्या कागदाचें नाणें होईल. किंवा पा-हिजे तो माल विकत मिळेल.

सोन्या रुप्या[illegible]णें बाळगण्यास क-ठीण, चोरा पोराचे डोळयांत उघड री-तीनें भरणारें, तेव्हां बाळगण्यास फार क-ठीण, व तें राखण्यास जागाही फार आ णि बंदोबस्ताची लागते.

आतां एक गोष्ट मात्र याकागदाचे ना-ण्यांत कमती आहे ती असी कीं धातूचें ना-णें पुरून किंवा दुसरे रीतीनें ठेविलें अस-तां राज्यक्रांती वगैरे फेर[illegible] झाले [illegible]तांही आपले श्रीमंतीस धोका [illegible] त्यास इतकेंच आहे कीं [illegible] काग दाचें नाणें चालू [illegible] अशा जा[illegible] लोक जे [illegible] ते कधीं फ[illegible]हींत. सुमार[illegible] कीं [illegible]दांचें [illegible]न कि-[illegible]न्याकरण्या[illegible]ही घेऊन [illegible] पुरून किंवा दुसरे व्यवस्थेंत ठेवा[illegible] तसेंच सावकार व दुसरे लोक वगै-रे जे आहेत त्यांचा तर कागदाशीं नेह मी व्यापारच आहे. तेव्हां [illegible] हें ना-णें अधिक सुगम होईल.

उमरावती[illegible] शिरस्[illegible]

उमरावतीच्या डिपुटि कमिशनर साहेबांचे रिविन्यु शिरस्तेदारीचे जागेवर आलीक-डेच मेहकराहून रा. रा. परशराम सखारा-म यांस नेमिलेले आहे हें आमचे वाचकांस ठाऊक असेल व त्यांत कांहीं आरोपावरून नुकतेंच सस्पेंड केल्याचेंही त्यांनीं वाचि लें असेल. आतां त्यासंबंधी कांहीं अधिक माहिती मिळालेली आम्ही एथें लिहितों.

परशराम सखाराम यांनीं एका मनुष्या-स लाथ मारिली अशी त्यांवर फिर्याद झा-ली होती तिची चौकशी मि. रतनजी जा मासजी असि० कमिशनर यांनीं करून यां-स १० रुपये दंडाची शिक्षा दिली. तें प्र करण क्या० फिटझरलड साहेबांनीं कमि शनर साहेबांकडे पाठविलें व त्यांनीं यांस-सस्पेंड केलें व सरकार नोकरींतून अजी काढून टाकावें म्हणून हैदराबादेस रेसिडं-ट साहेबांकडे रिपोर्ट केला होता; पण पु-न्हां त्यांस कशावरून कायवाटलें कोणजाणें! त्यांनीं त्यांस नोकरी वरून काढूं नये असा ही मेहरबानीचा रिपोर्ट केला. हे दोन्ही रि पोर्ट व खुद्द परशराम सखारामही हैदरा बादेस गेले आहेत. त्यांचा पुढील निकाल अद्यापि कळला नाहीं.

परशराम सखाराम यांस पुष्कळ व-र्षांपासून आम्हीं ओळखतों. हे पहिल्या प्रतीचे हुशार कारकून आहेत. यांचा इं-ग्रजी अभ्यासही बरा आहे. हे नगरास स्मालकाज कोर्टां[illegible] होते. व तेथून बदलून पुण्य[illegible]र गेले होते. व रा[illegible] स्मालकाज [illegible]हां अदाबत [illegible] तक्रारी उभ्या रा-[illegible] व हे पुन्हा स्मालकाज को-[illegible]के झाले नाहींत. नंतर यांस ठा-ण्यास कलेक्टर कचेरींत जागा मिळाली व तिकडून हे बऱ्हाडांत आले आहेत. आतां यांच्या हुशारीवरून य[illegible] अशी को-णास लाथ मारा[illegible]र पुरावा व्हावा याजबद्दल [illegible]वाटेल यांस संशय नाहीं. [illegible] हें ये-थवरच आश्चर्य झालें अ[illegible]हीं, आणखी एक दोन आश्चर्याच्या गोष्टी झाल्या. त्या अशा.

पूर्व बऱ्हाडचे कमिशनर मे० स्टब्स साहेब यांनीं यांस बरतर्फ करण्याविषयीं जो पहिला रिपोर्ट केला तो चांगला विचार पूर्वक केला होता काय? शिरस्तेदारीपर्यंत आलेला गृहस्थ तहशिलदार, एकस्ट्रा, अ-शा जागेच्या अब्रूचा म्हटला पाहिजे, तेव्हां इतक्या स्थितीला आलेली कोणाची अब्रू कमी विचारानें प्रथम घालवून टाकावी आणि मागाहून आपलें पहिले लेखास क-मीपणा येईल असा त्यांत फेरबदल करावा हीं कमिशनर साहेबां सारख्यांची कृती आश्चर्यकारक नव्हे काय?

दुसरी गोष्ट, सत्यप्रकाश कर्त्यां आम-च्या बंधूस परशराम सखारामावर झालेली शाबिदी चुकीची वाटते. तो म्हणतो कीं "हा गुन्हा त्यांच्यावर शाबिद झाला. तरी ईश्वरी नेम कोठें चुकत नाहीं ज्या मनुष्यानें ही फिर्याद केली तो इनताफ झाले तारखे पासून पांच दिवसांत मरण पावला व ज्या एकानें साक्ष दिली त्याचा भाऊ नुकताच डाक्यांत सामील असल्यावरून नऊ महिन्याचे कैदेंत गेला. यावरून हा मुकदमा कदाचित बनावट असे ल" आमच्या बंधू सारख्यानें अशीं वाऱ्या-च्या मोटेसारखीं कार्यकारणें कल्पून कोट्या चालवाव्या हें आश्चर्य नव्हे काय? या बनावटींतील दोघांस जशा ईश्वरी नेमाच्या शिक्षा झाल्या तशाच कल्पनेनें म्हटल्यास दंड करणारे अधिकारी थोडेसे [illegible] आहेत ही त्यांस शिक्षाच काय? व आरो-पितास समान पोचविणाऱ्या शिपायास क दाचित नारू झाला असेल तर त्यास ही ईश्वराची शिक्षाच असेल नव्हे! व त्याच-प्रमाणें बनावटींतील दुसऱ्या साक्षिदा-रास ईश्वरानें एक अशीच शिक्षा दिली आहे कीं आज पाऊण महिना पाऊस पाडण्याचें बंद करून त्याच्या शेळीस चारा मिळण्या ची मारामार केली आहे! तेव्हां हें ईश्व-राचें तरी आश्चर्य नव्हे काय?

OPENING OF THE NEW MHOW-KEE-MULLA VIADUCT ON THE BHORE GHAUT.

JUST eleven months after the fall of the great Mhow-Kee-Mulla, or No. 5, viaduct on the Bhore Ghaut incline of the G. I. P. Railway, the Company has, by unremitting effort succeeded in completing its successor. General Rivers, the Agent for the Company; Mr. Rushton,

the Company's Engineer; Mr. Knox; Mr. Downes, C. E.; Mr. Charlton, and other officers of the Company, accompanied by Captain White, the Engineer on behalf of Government, examined and tested the new structure yesterday, and as it is to be opened to-day the result of the examination is considered satisfactory. Indeed the first train passed over it yesterday afternoon shortly after the examination, conveying, besides miscellaneous passengers from Bombay and intermediate stations, General Rivers and one or two friends who had accompanied him from Poona. The bridge is an iron girder bridge of two spans, each of which rests above the centre of the ravine on a tall shaft of solid masonry. A single engine was first passed several times over the bridge and the extent of deflection duly noted after which a train of empty carriages was run over, that the effect of it on the bridgs might be also observed. The single engines and afterwards the train were finally made to rest on each span. The last test was then applied, namely, seven of the enormous ghaut engines coupled together were run over the bridge half a dozen times or more, and were also brought to stand over each span for some time while the observations of the Engineers were being made. The weight of these seven engines is over 400 tons, and as the weight of a train seldom exceeds 120 tons, there is every reason to believe that the work is thorogh. The masonry was erected by Messrs Wells and Glover, and the laying of the iron work was accomplished by the Company departmentally under the immediate supervision of Mr. Terry, one of the Company's servants. It is needless to add that the work has been very closely watched from beginning to end.

The G. I. P. Railway Company have recommenced the running of trains over the Bhore Ghaut Incline from first instant. *Bombay Gazette.*

EXHIBITION OF ABYSSINIAN CURIOSITIES.

Several articles which lately belonged to the Emperor Theodorus will be exhibited to-day and during the week at the rooms of the Royal Asiatic Society, Town Hall. The collection consists of two royal robes, a forage cap, saddle, bridle, and mule trappings, which have been sent to Mr. Gumpert, Austrian and Prussian Consul in Bombay, by Mr. Moritz Hall, one of the liberated Abysisinian captives. Mr. Gumpert has offered the collection to the Asiatic Society for Rs. 2,500, and Dr. Birdwood, Secretary of the Society, has sent a circular to the members of committee intimating the offer. Dr. Birdwood thinks the silver and gold work with which these articles are ornamented alone worth the price asked, and recommeds that the committee should respectfully submit to Government that the articles ought to be purchased by Government and presented to the Society for exhibition, as a memorial which Bombay should posses of an expedition fitted out from this port, commanded by the commander-in-Chief of the army of this Presidency, and which has reflected so much credit both on the army and the Government.

The most gorgeous of the two robes has probably been a state-robe of the Emperor's. It is made of dark-blue silk and richly embroidered with silk thread of different colours. The breast is covered by three large plates of finely wrought open gold work, set on a silver plate. The back and sides are studded with large studs of gold work of the same description, and the whole robe is profusely decorated by silver spangles, with here and there imitation emeralds rubies, &c., in coloured glass set in silver. The whole robe is such as we can suppose would please an uncivilized monarch, with the ordinary fondness for any thing gaudy. The other robe differs altogether from the first, and probably belonged to one of Theodore's Queens. It also is of silk and is covered with flowers beautifully wrought with fine silk, with gold thread running through it. The saddle, bridle, and trappings are covered with light green silk, and are also profusely covered with plates of open gold work, coloured glass set in silver, and silver bangles. The cap is a simple red Turkish fez, with four plates of gold work, and one on the top shaped something like a small crown, and terminating in an imitation emerald. The cap, too, is edged with silver bangles. The collection is a somewhat curious one and is well worth a visit. *Id.*

We have to acknowledge receipt of a copy of the "Nautical Almanac Circular, No. 11" from Mr. Chambers, Superintendent of the Government Observatory at Colaba. It relates to the solar eclipse which is to take place on the 18th August, and contains a map "of the path of the total phase, from Aden to Torres Straits," prepared at the request of the Astronomer Royal. It gives also the statistical data from which the map has been constructed. The eclipse, we find, will be total on the western side of India between latitudes 15 deg. 33 min, and 17 deg. 38 min., and on the eastern side between latitudes 15 deg. 17 min., and 17 deg. 13 min. Bombay is more than a degree north of "the path," so that to us the eclipse will be only partial. Goa, again, is just outside the extreme southern limit. Dewgurh, on the coast, is very favourably situated for observations; and so are Kolapoor, Beejapoor, Muktul, and other places inland, and Masulipatam and Kistnah on the eastern coast of India. The Adenites, too, will entirely lose sight for a few minutes of the sun they dread so much. The phenomenon, we may remark, which astronomers will be particularly eager to note, will be that of the feeble lights surrounding the sun, which are only visible when then the disc is totally obscured. The map and statistics we have referred to will probably be found interesting on the 18th of August, and gentlemen who intend to take observations may receive copies of them on application to Mr. Chambers. *Id.*

The "Englishman" has the following from Bokhara:—"The Russians have issued a proclamation to all merchants, bankers, traders and Koteedars in Turkistan, Bokhara and Tashkend. The traders of the former place were summoned before the Russian Commander and warned verbally also. The tenor of the proclamation and of the warning was that the traders were to sell all the articles they have imported from India. Further, that in future nothing was to be brought from India, and that whoever infringed this order would be imprisoned and his goods confiscated. The merchants were informed that they could procure all they required from Russia, and were in future only to trade with that country. They were also told that the goods purchased via Russia would actually be nearly half as cheap again as those purchased from India. This has, of course, put a stop to all trade and rendered communication difficult. The merchants have been promised every encouragement if they can extend the sale of fabrics imported from Russia." *Id.*

In a long and able minute, recently recorded by the Lieutenant-Governor of Rengal, His Honour strongly supports the claims of the principal Sudder Ameens to further promotions in the judicial branch of the public service. Mr. Grey recommends to the Government of India that those Uncovenanted Judicial Officers should be promoted to the posts of Civil and Sessions Judge in the Mofussil after an approved service of 4 or 5 years. The Lieutenant-Governor has solicited the Supreme Government to transmit a copy of the above mentioned minute to the Secretary of State for approval and sanction. The Governor General in Council, however, is said to have observed that the subject has already been under the consideration of the Home Government for sometime past, and that His Excellency would therefore decline to forward it to the State Secretary.—*Id.*

An "extraordinary [illegible]" Bombay Government Gazette was published yesterday, containing the following notification, dated 29th June.—His Excellency the Governor of Bombay has been pleased, in accordance with the provisions of section 29 of 'The Indian Councils, Act 1861, to nominate the following gentlemen to be additional members of His Excellency's Council, for the purpose of making Laws and Regulations only:—

The Honourable the Advocate General.
The Honourable Col. William Frederick marriott, C. S. I.
The Honourable Munguldass Nathoobhoy.
The Honourable Alexander Brown.
Alexander H. Campbell, Esq.
Abdullah David Sassoon, Esq, C. S. I.

DISCUSSION IN THE PARLIAMENT ON THE GOVERNMENT OF INDIA.

LONDON, 23rd June, Noon.

In the House of Commons last evening the Committee on the Government of India amendment Bill had a preliminary discussion on the working of the Indian Council, and fears were expressed by certain members of overinterference with the Supreme Government. Sir Stafford Northcote gave an explanation in reply to these observations, but admitted that the Executive Government should be conducted in India. He nevertheless maintained that it was necessary to exercise control here in London.

Sir Stafford, in conclusion, assured the House that the Council had shown no disposition to unduly interfere in the details of administration.

Mr. Ayrton then moved an amendment to enable two Members of the Indian Council to retire annually, but on a division it was rejected by 145 against 105 votes.

Sir Stafford Northcote agreed to an amendment for shortening the tenure of office of members to ten years, and assented to a proposal that retired members should be eligible for reelection, provided they had subsequently resided two years in India.

Clause 1 of the Bill was finally adopted.

वऱ्हाड.

मूर्तिजापुरचे नायब तहशिलदार मि० अबदुल अजीज यांजला इलिचपुर जिल्ह्यांत तहशिलदार नेमून तेथील तहशिलदार मि० अबदुलबारी यांस उमरावतीस तहशिलदार नेमणार अशी बातमी आहे.

चिखलीचे तहशिलदार रा. रा. रामराव गोविंद यांस बढतीची जागा मिळण्याविषयीं कमिशनर साहेबांकडून शिफारस झाली आहे असें ऐकतों.

वाशिमच्या डिपुटि कमिशनरचे आफिसांतील हेडक्लार्कची जागा १५० रुपयांची होती ती १२० रुपयाची केली. व आणखीही कांहीं जागा कमी झाल्या.

पेरणीचें काम तमाम पुरें झालें. पण पाऊस नसल्यामुळें लोकांचे डोळे मेघराजाकडे लागले आहेत काल सायंकाळीं सुमारें आठ वाजतां पावसाचे थोडेसे थेंब पडले. ऊष्मा होत असतो. स. प्र.

उमरावतीच्या आसपास एक दोन ठिकाणीं महामारीचा आजार जारी असल्याबद्दल खबर समजण्यांत येत आहे. स. प्र.

विश्वासघात—रामरतन बैजनाथ मकड यांचे दुकानीं रामनारायण भय्या मुनीम होते. तेव्हां त्यानीं २९००० रुपयाची अफरा तफर केली. अशा बद्दल गेल्या मंगळवारीं त्यावर डिपुटि कमिशनर कोडतांत पिनल कोड कलम ४०५।८।९ प्रमाणें फिर्याद झाली आहे. स. प्र.

गेल्या मंगळवारीं आमचे डिपुटि कामिशनर कोडतांत सत्याच्या मोकदम्यात भाव ठरणार होता. एवढ्या करितां वादी प्रतिवादी कडील साक्षिदार हजर झाले. खटला निघाला तेव्हां साक्षिदारांचीं नांवें निघालीं त्यांत दोन गोरे साक्षीदार होणार होते ते नसल्यामुळें मोकद्दमा तहकूब झाला. व तहकूब करतेसमयीं डेप्युटि कमिशनर साहेब असें म्हणाले कीं १५० काळे लोकांनीं जरी गोष्ट सांगितली तरी त्यावर आमचा भरवसा नाहीं. जे दोन गोरे सांगतील तें आम्ही खरें समजूं. स. प्र

आमच्या डेप्युटि कमिशनर साहेबांनीं हे शब्द न्यायासनावर बसून भर कोडतांत उच्चारिले हें पहून आम्हांस फार वाईट वाटतें. "बळी तो कान पिळी" ह्या म्हणी प्रमाणें सत्ताविशानें पाहिजे तसें करावें. पण आमचें सरकार न्यायी म्हणवितें त्यास मात्र बट्टा येतो. सरकारास हा बट्टा लागला आहे तो एका अमलदाराचे सहज अविचाराचे बोलण्यानें लागला आहे व यामुळें पुष्कळ लोक खट्टू झाले आहेत. याजकरितां आमचे डेप्युटि कमिशनर हें म्हणणें चुकीनें व दुर्लक्षानें आपल्या तोंडांतून निघालें असें कबूल करतील तर फार बरें होईल. स. प्र.

इलिचपुर—गेल्या आठवड्यांत मुळींच पर्जन्य पडला नाहीं; यामुळें जिकडे तिकडे हाकाहाक चालली आहे. पर्जन्याचीं ढगें केव्हांकेव्हां दृष्टीस पडून लागलींच नाहींशीं होतात. उष्णतेमुळें मनुष्याचे आंगांतून घांमचे लोट वाहत असतात. शहरांत व छावणींत रोगराई कांहीं नाहीं. महागाई डाकाऊ लागली आहे; परंतु पर्जन्य इतक्यांतच पडेल तर तिचें डाकावणें लवकरच नाहींसें होईल.

हा इलिचपुर जिल्हा पहिले क्लासचा असून उमरावती वगैरे जिल्ह्यापेक्षां याजिल्ह्याचें उत्पन्न फार मोठें आहे: याजकरितां उमरावती प्रमाणें हुजूरचें इस्टाब्लिशमेंट असावें म्हणून आमचे मेहरबान स्पानस्की साहेब डिपुटी कमिशनर यांणीं वरिष्ठाकडे रिपोर्ट केल्याचें समजतें. सु० प्र०

आकोला.

पर्जन्याविषयीं लोक फारच हवालदील होत चालले आहेत. मृगाचे आरंभीं दोन तीन पाऊस पडले त्यावरून मोठी उमेद होती पण आतां पाऊण महिना होऊन गेला. पावसाचा थेंब नाहीं. या देशीं आर्द्रांच्या पावसानें पेरण्या होत असतात. आणि त्या आर्द्रा तर सबलल कोरड्या गेल्या व पुनर्वसूही डोळे वटारून चालले आहेत. त्यामुळें वाईट वाटतें. उमरावतीकडे पाऊस नाहीं व इलिचपुराकडेही नाहीं. बुलढाण्याकडे मात्र या आठवड्यांत चांगला पाऊस पडला व तो मलकापुर नांदुऱ्यापर्यंत होता असें समजण्यांत आलें आहे. ही संतोषाची गोष्ट होय.

जगद्गुरु शंकराचार्य स्वामीचे हस्तक ब्रम्हचारीबुवा या नांवानें बाळापुरास प्रसिद्ध असलेले फिरत फिरत एथें आले आहेत. कांहीं महिने तळ देण्याचा इरादा आहे असें कळतें.

डायरेक्टर साहेबांचे आफिसांत १०० रुपयांची हेडक्लार्कची जागा रिकामी झाली ती रा. रा. वामन बल्लाळजी त्याच आफिसांतील ८० रुपयाचे अकौंटंट यांस मिळाली. व अकौंटंटचे जागेचा पगार ७५ रुपये करून ती मि० त्रिनित ५० रुपयांचे क्लार्क यांस दिली. व ५० ची जागा ५५ ची करून तिजवर बाहेरून कोणी हुशार मनुष्य आणण्याचा डायरेक्टर साहेबानीं विचार केला आहे.

हायस्कुलांतील मास्तर लोकांचे कांहीं पगार वाढणार आहेत असें ऐकतों.

रा० रा० बाळकृष्ण शास्त्री बापट यांस इलिचपुरास डिपुटि इन्स्पेक्टर नेमून वणीची जागा [illegible] झाल्यामुळें तेथें अकटिंगपणें [illegible] पाठविले आहे.

व त्याप्रमाणे ते बुधवारीं एथून निघून गेले. यांचे जाण्यानें यांचे एथील मित्र मंडळीस व जे यांचा स्वभाव आणि गुण जाणतात त्यांस दुःख झाल्यावाचून राहणार नाहीं. बाळकृष्ण शास्त्री विद्वान असून नीतिमान, सत्यवक्त, निस्पृह व मोठे व्यवस्थित होते. लायब्ररीच्या सेक्रेटरीचें काम सुमारें २ महिने यांकडे होतें तितक्यांत यांनीं जी तिची व्यवस्था लाविली तीवरून त्यांची झटून काम करण्याचीही शैली तारिफ करण्यायोग्य दिसून येती.

गेल्या रविवारीं उमरावतीचे डिपुटि कमिशनर मि० बेल साहेब, वाशिमचे इनच्यार्ज असिस्टंट कमिशनर मि० मेकंजी साहेब व मलकापूरचे असिस्टंट कमिशनर मि० ग्रांट साहेब सुटींत येथें आले होते.

मे० अलाडाईस साहेब कमिशनर यांची स्वारी नांदग्याकडे जाणार आहे.

अकोटचे अकटिंग तहशिलदार मिस्तर गोविंद राव यशवंतराव हे तेथेंच कायम होऊन यांस १७५ रुपये पगार झाला. याचेंच नांव सदाहान नशीब! पहा कीं सहा महिन्यापूर्वीं हे पोलिसांत तरवार बहादर होते. ते लेखणी बहादर होऊन व इतक्यांत शिफारसीसही पात्र होऊन १७५ रुपयांवर आले. बाकी कित्येक तहशिलदार च्यार च्यार वर्षें रखडताहेत पण ते दीडशाच्यावर येत नाहींत. द्रव्यदृष्टी हा एक योग आहे व तो थोडक्यांसच साधतो.

बाळापुर तालुक्यातील कुरणखेडच्या गुरवानें आपले बायकोशी लागू असलेल्या लोणीच्या गुरवाचा चकूनें भोसकून खून केला. तो खटला हल्लीं एथें आला आहे.

दुसरे तारखेस सेशनांत सृष्टीविरुद्ध संभोगाचा मुकदमा निघाला होता. त्यांत पुरावा नसल्यामुळें आरोपी दोष निर्मुक्त झाला.

EPITOME O[illegible]EWS.
वर्तमान[illegible]र.

मि० क्वामुरन नांव[illegible] साहेब आग्रा एथें पायनीर व फ्रेंड अ[illegible]या या दोन पत्रावर लायबलची फि[illegible]र्णार होते.

ब्यांक आफ कलक[illegible] तांवाची कलकत्यास एक नवी ब[illegible]न होणार आहे.

भुपाळची नबाव [illegible] बेगम व शहाजहान बेगम यांचे [illegible] विलायतेस जाण्याचा बेत ठरत क[illegible]

बंडाच्या वेळचे [illegible] लोक पळून जाऊन आश्र[illegible] आहेत. त्यांनीं आपली इच्छा [illegible]ळविली आहे कीं आमचे [illegible]त असत आम्हीं शरण येतों. चां[illegible] गोष्ट मान्य करून त्यांस का[illegible] त्याची एथें राहण्याची खुशी[illegible] का. रास कळवून येऊन [illegible] सरकारचा नजरपाहारा [illegible]

बुंदीकडील मीन[illegible] शहेरचे संस्थानांत गडब[illegible] ती- गोष्ट शिंदे सरकारा[illegible] रास कळविली. आतां ल[illegible] ई- ल असें वाटतें.

मद्रास युनिवर्सि[illegible] नर लार्ड नेपियर साहेब [illegible] च्या नेटिवाकरितां [illegible] पले पदरची दिली [illegible] रुपये डिपाझिट ठे[illegible]

विलायतेहून या[illegible] हिन्यांत घोडस्वार[illegible] कांहीं फौजा हिंदुस[illegible]

अबिसिनियेची [illegible] महाराणी वाहेबांचे [illegible]

ळे या दोन आर्टिकल करितां ईश्वराचा उपकार स्मरण करण्यांत गेल्या महिन्याची २८वी तारीख सरकारी ग्याझेटांत ठरविली होती व त्या प्रमाणें लंडनांत उत्साह झाला.

अबिसिनियेंतील कैदेतून सोडविलेले साहेब लोक लंडनास जाऊन दाखल झाले.

विद्याखात्याच्या रिपोर्टावरून कळतें कीं सर्व हिंदुस्थानांत २०६० मुलींच्या शाळा सरकारच नजरेखालीं चालत आहेत. यांत ९७३ केवळ सरकारी आहेत. आणि १०८७ स सरकारची मदत आहे. सरकारी शाळांत ४७९ नुसत्या वायव्यप्रांतांत व २९६ पंजाबांत आहेत. मद्रास इलाख्यांत मुलींची सरकारी शाळा एकही नाहीं. पंजाबांत सरकार मदतीच्या मुलींच्या शाळा ६९१ आहेत. बंगाल्यांत २५७ आणि मद्रास इलाख्यांत ७५. वायव्य प्रांतांतील मुली पड्यांतल्या फार. म्हणजे परीक्षेचे वेळेस त्यांस गोशा असतो. मुंबई इलाख्यांत सरकारी ६१ व मदतीच्या १२ शाळा आहेत.

बोरघाटांतील रेलवेचा पूल पडलेला पुन्हां बांधला. व पहिले तारखेपासून त्या घाटांतून आगगाडी जाऊं येऊं लागली.

मध्यप्रांतांत चंद्रपुरा जवळ कोळशाची मोठी खाण क्या० स्मिथ साहेब यांस सांपडली आहे.

पंजाब प्रांतांत नंद लाल या नांवाचा एक एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर सेटलमेंट खात्याकडे होता. त्यानें लांच खाल्ल्याचे वेगवेगळे ८ गुन्हे त्यावर शाबीद झाल्यावरून त्यास शिक्षा एकंदर ४ वर्षें सक्त मजुरी कैद. तीन महिने एकांत कोठडीची कैद, ८००० रुपये दंड व दंड न दिल्यास त्याऐवजीं साडेतीन वर्षें सक्तमजुरी कैद अशी झाली.

सागर येथें नुकतेंच वादळ झालें त्यांत तीन मनुष्यें उडून जाऊन प्रणास मुकलीं व कित्येक जखमी झालीं आणि मालाचा बहुत खराबा झाला.

रजपुतसंस्थानांत मुलींचा विक्रा अजून कमी होत नाहीं. मेवाडचे राजे या गुन्ह्याची बंदी करित आहेत तथापि त्यांचे राज्यांतच मुली फार विकल्या जातात. शिवनाथ या नांवाचा एक मनुष्य पकडला आहे तो सांगतो कीं ३ वर्षांत आपण १०१ मुली विकल्या.

पंजाबचे व अयोध्येचे फिनानशियल कमिशनरास दरमहा ३००० रुपये पगार आहे तो मध्यप्रांतचे कमिशनरास ३५०० रुपये आहे त्याप्रमाणें करण्याविषयीं व्हाइसराय यांनीं स्टेटसेक्रेटरीस शिफारस केली आहे.

मुंबईंत कापाचे मैदानांत स्कुल आफ आर्ट्स म्हणजे कला कौशल्याची शाळा बांधण्याचा सरकारचा विचार आहे.

सिंध प्रांताची जमीन व लोक संख्या पुढें लिहिल्या प्रमाणें आहे.

जिल्हा	जमीन चौ. मै.	लोक
कराची	१३६५०	३४००००
हैदराबाद	८९१४	५६६८६५
शिकारपुर	१३३८	५१३४५८
फ्राटियर अपरसिंध	२१७६	८५०००
थर आणि पार्कर	१५०००	२२५०००

मुंबईंतील आनस्टी साहेब प्रसिद्ध बारिस्टर मद्रासेस पुन्हा हायकोर्टाचे जडज होऊन येणार आहेत असें वर्तमान आहे.

Correspondence.
बाहेरून आलेलें पत्र.

तिरोंखा—एथून आलेलें पत्र मागील अंकावरून पुढें चालू.

पंधरा रुपयांचे वरील पगाराचे मनुष्यास डिपुटि कमिशनर साहेबांस काढण्यास अधिकार नाहीं अशा प्रकारचें सरक्युलर आल्याचें माझे ऐकण्यांत होतें परंतु येथें पन्नास रुपयांचे पगाराचे रिकार्डकीपर मोरो गोपाळ या नांवाचे होते त्यास येथील अधिकारी यांनीं बिनअपराधी व नोटिस न देतां एकदम कमी करून त्यांचा च्यार्ज तारिख २ रोजीं श्रीनिवास लक्ष्मण जेलर यांस देवविला तर याप्रमाणे बिनअपराधी कमी करण्याविषयींचा अधिकार कोणते सरक्युलरावरून मिळाला हें समजत नाहीं. व त्यांचे जेलरीचे जाग्यावर लंका अप्पा या नांवाचा मनुष्य कायम जाहला. हा मनुष्य थोडे दिवसांत [illegible] कुळाकडील पंधरा रुपयांचा [illegible] त्या जाग्यावर त्याचा ह[illegible] असेल तो असो. कारण य[illegible] पांच वर्षांपासून सेटलमेंट[illegible] असोन पुरें होत आल्याचें [illegible] आहेच व याजबद्दल मेहेरबान चीफ कमिशनर साहेब यांचें सरक्युलरही जाहलेलें सर्वत्रांस माहित असावें. आतां इतकेंही असोन या मनुष्यास हुद्देदारीची जागा मिळाली यावरून आमचे डिपुटि कमिशनर साहेबांविषयीं फार आश्चर्य वाटतें कारण सेटलमेंटच्या लोकांबद्दल कांहीं व्यवस्था सरक्युलराप्रमाणें केली नाहीं. आतां चीफ कमिशनर साहेब यांस शिफारस करण्याविषयीं माझी विनंती आपणास आहे कीं, साहेबबहादुर अशीं सरक्युलरें करण्याची स्वतः मेहेनत घेऊन [illegible] हेड रैटर पास दाखल [illegible] करून ठेवण्याकरितां द[illegible]रण्याची ही मेहेनत घेऊन आपला हुकूम अमान्य करून घेतात यापेक्षां जर इतकी मेहेनत स्वतः न घेतील तर हेडरैटर वगैरे यांस मेहेनत न होऊन हुकूम ही अमान्य होणार नाहीं. [illegible] आपणांस थोडकी युक्ति अशी [illegible] वाटते कीं, येथील अधिकारी यांस [illegible]तच जिल्ह्यांत ठेऊन स्वत. कान [illegible] व या जिल्ह्यात दुसरे आ[illegible] मुकरर करतील तर या जिल्ह्यांत [illegible]रे लोकांवर जुलूम होणा[illegible] आल्यास हा जिल्हा नवान [illegible]त आणलेला पुन्हा उजाड होण्या[illegible]दत नजीक आल्यासारखी वाटते.

आणखीं एक चमत्कारिक हुकूम झालेला खालीं लिहिला आहे तो वाचून विचार करून पहावा— येथील सेटलमेंटाकडील वामन आपाजी मुनसरीम यांणीं तारीख ३ रोजीं मेहेरबान डिपुटी कमिशनर साहेब बहादूर यांजकडे अर्ज हल्लीं जेलरीची जागा खालीं जहाली आहे त्या जाग्यावर माझा हक्क असोन ती जागा मजला मिळाली पाहिजे म्हणोन केला. त्यास रिकार्ड कीपरचे जाग्या करितां तुम्हीं अर्ज केला परंतु ती जागा भरली. भरती होण्याचे पूर्वीं अर्ज दिल्हा असता तर हुकूम झाला असता. तसें जहालें नाहीं सबब या जिल्ह्यांत जे लोक नौकर राहण्यास कबूल आहेत त्या लोकांबद्दल फेरिस्त करून पाठवून द्यावें म्हणजे लायक पाहून नोकरी देण्यांत येईल म्हणोन हुकूम ता० ६ जून रोजीं झाला. तर या जिल्ह्याचे सेटलमेंटांत मुनसरीम खेरीज वरिष्ठ दुसरे कोणी हुद्देदार नाहींत काय? व सदर हुकूम कोणत्या वेळांत झाला असावा हें आपले व वाचणारांचे ध्यानांत सहजच येईल. सारांश जेलरचे जाग्याबद्दल अर्ज देऊन रिकार्ड कीपरीचे जाग्याबद्दल हुकूम मिळाला. हें त्या अर्जदाराचें प्राक्तन नव्हे काय?

यासाली मृगनक्षत्र ता० १ जून रोजीं मुंबई छापाचे पंचांगांत असोन या तेलंगी देशच्या पंचांगांत ता० ५ जून रोजीं लागल्याविशीं आहे व असा पहिले तारखेस मागें आल्याबद्दल कोणीही सांगत नाहीं त्यास येविशीं खचितार्थ कळण्याची आशा आहे पत्रविस्तार झाला सबब हल्लीं पुरें करतों. आणखी [illegible]न. होईल तो मागाहून क[illegible]हुतकाय लिहिणें हे विनंती [illegible] जून १८६८ इ. मुक्काम [illegible] अपरगोदावरी.

[illegible] फिरस्ता जन
हितेच्छु.

हा[illegible] ठराव.

अभिप्रायासाठीं आलेलें काम.

बाला बिन हा[illegible] ··· वादी
रामजी बिन [illegible] वारस भाऊ
शिंदोजी [illegible] .. प्र. वादी
पुणें [illegible]र ५७५२ सन [illegible]

या मो[illegible] पुणें स्मा. कोर्टाचे जज्ज राव बा. जनार्दन वासुदेवजी यांनीं सन १८६५ चा आक्ट ११ कलम २२ प्रमाणें हायकोर्टास अभिप्राय विचारला कीं, या कामांत वायदेचिटीवरून खंडीच्या रमण गल्ला अथवा त्याची किंमत वसूल करून घेण्याकरितां वादी याणें फिर्याद केली आहे. परंतु या कज्जांत जो दस्तऐवज आहे त्यामध्यें कोणत्या जातीचा गल्ला द्यावा याजविषयीं खुलासा नाहीं. दस्तावरून दिसतें कीं, जो गल्ला वादी मागत आहे तो पूर्वीच्या देण्याघेण्याबद्दल आहे. व ह्या दस्तांत जी उघड मुग्धता आहे तिचा खुलासा बाह्य पुरावा घेतल्यावांचून होणें मुष्किल आहे व बाह्य पुरावा घ्यावा किंवा कसें याजविषयीं संशय आहे सबब त्याचें निवारण नामदार कोर्टाकडून व्हावें म्हणून वगैरे:—

हायकोर्टाचा ठराव:—या कामांतील प्रश्न असा आहे कीं, लेखी करारांतील अस्पष्टता व्यक्त होण्याकरितां बाह्य पुरावा घेतला जावा किंवा नाहीं. या कामीं जो दस्ताऐवज आहे त्यांत फक्त गल्ला असा शब्द असून तो अमुक महिन्यांत व अमुक बाढीनें देईन असा करार आहे; परंतु गल्याची जात दर्शविलेली नाहीं.

या प्रश्नाचें उत्तर आमच्या मतें अस्ति पक्षाचें, म्हणजे बाह्य पुरावा घ्यावा असें आहे.

इंग्लिश कोर्टांतून पुरावा घेण्याविषयीं जो कायदा चालतो त्याजवरून लेखी दस्ताऐवजांतील ज्या गोष्टी आहेत त्यांचें स्पष्टीकरण होण्यासाठीं बाहेरील पुरावा घेणें हें अप्रशस्त आहे. दस्ताऐवज लिहून देणारे व घेणारे या उभयतां पक्षकाराचे दस्तऐवज लिहितेसमयींच जे अभिप्राय आहेत ते बाहेरील तोंडी पुराव्यानें व्यक्त करूं नयेत असें पुराव्याचे शास्त्राविषयीं जे ग्रंथकार लिहितात त्यांनीं मानलें आहे. लेखी करारांतील उघड मुग्धपणा स्पष्ट करण्याकरतां किंवा त्यांतील लिहिलेल्या गोष्टीचें (जसें ड. व्याजाचा दर किंवा जिनसाचा भाव इ.) मान कमी करणें अगर वाढविणें ह्या करतां बाह्य तोंडी पुरावा घेतला जात नाहीं. परंतु एफ टेलर साहेब, यांनीं जो पुराव्याचे शास्त्राविषयीं ग्रंथ लिहिला आहे त्या पुस्तकाचे चवथे आवृत्तीतील भाग १९ कलम १००८२ पान १००७ यांत असा एक रूढ नियम सांगितला आहे कीं, न्याय सांगण्यास कोर्टास मदत व्हावी, म्हणून दस्तांतील मुद्याच्या गोष्टीविषयीं किंवा दस्ताऐवजाचें स्वरूप सा

मजण्याविषयीं शंका उत्पन्न होत असेल तर, किंवा मनुष्य अगर वस्तु यांच्या ओळखण्याविषयीं संशय असेल तर अशा प्रसंगीं बाह्य पुरावा ग्राह्य आहे. ह्या सदरील नियमाप्रमाणें वहिवाट अनेक ठिकाणीं पुष्कळ निवाड्यांतून आढळण्यांत आल्याचीं उदाहरणें सदरील विद्वान ग्रंथकारानें आपल्या ग्रंथांत दर्शविलीं आहेत.

दुसरें असें आहे कीं, व्यवहारांत ज्या शब्दाचा विशेषेंकरून प्रसंगाप्रमाणें उपयोग होतो अशा शब्दाचा अर्थ स्पष्ट होण्याकरतां किंवा त्याचा उपयोग व्यक्त होण्याकरतां पुरावा द्यावा. नाहींपेक्षां त्या शब्दाच्या उपयोगाचें ज्ञान नसल्यामुळें त्याच्या अर्थाविषयीं संशय तसाच कायम राहील.

ह्या कज्जांत असें दिसत आहे कीं, वादीनें प्रतिवादीस एक विशेष प्रकारचें धान्य कर्जाऊ दिलेलें आहे. यास्तव दस्तांतील उभय पक्षकारांचा उद्देश दस्त लिहिते समयीं काय होता हें उघड समजण्याकरतां व दस्तांतील 'गल्ला' शब्दाचें स्पष्टीकरण होण्याकरतां आह्मांस असें वाटतें कीं, वादीस दस्तऐवजी, किंवा तोंडी कोणताही पुरावा करण्याचा अधिकार आहे.

देशाचे रिवाजाप्रमाणें किंवा वादी प्रवादी ज्या वर्गांतील लोक असतील त्याप्रमाणें तेथें गल्ला शब्दाचा उपयोग केला जाईल.

जसें, त्या देशांतील मुख्य धान्यास (उ. गंगथडीस बाजरी, कोकणांत तांदूळ इ०) गल्ला असें नांव देण्याची चाल असल्यास त्या प्रमाणें; किंवा शेतकरी लोक आपल्या शेतांत ज्या वर्षीं जें धान्य पिकेल तें देण्याच्या बोलीनें आपल्या सावकारास लिहून देत असल्यास त्यांच्या तशा प्रकारच्या व्यापारांत गल्ला शब्दाचा उपयोग ज्या पारिभाषिक रीतीनें होत असेल त्याप्रमाणें येथें व्हावा. यास्तव वादीस असा अधिकार आहे कीं, तशा प्रकारचा उपयोग किंवा रीत आहे असें दाखविण्यासाठीं व दस्तांतील पक्षकारांचे करार स्पष्ट होण्यासाठीं दस्ता बाहेरचा पुरावा त्याणें द्यावा व आम्ही असा ठराव करतों कीं करारांत जो पदार्थ लिहिला आहे तो स्पष्टपणें ओळखतां यावा म्हणून दस्ताबाहेरील पुरावा घेऊन इनसाफ करावा.

सदरील दस्तऐवज पुढें लिहिल्याप्रमाणें किंवा त्यांतील अर्थाप्रमाणें आहे:—

श्री.

कर्जखत शके १७८० माहे कार्तिक शुद्ध ३ ते दिवशीं खत लिखते धनकोनाम राजश्री मालबा बिन हाटाशेट (३) मारवाडी दुकान मौजे करंजगांव तर्फ नाणे मावळ यांशि रिणकोनाम रामजी बिन कोंडोजी शेळके वस्ती तर्फ मजकूर; मजकडेस तुमचें कर्ज पेशजीचें गल्ला तुमचे व माझे विचारें ठरला तो मुद्दल कैली साडेतिशेरी मापें ३–२ तीनमण दोन पायली हा शके ८९ चे सालीं पौषमासी सवाईचे वाढीनें जो हिशेब होईल तो फडशा करून देईन. मुदतीत न दिल्यास वाढ सदरचे कराराप्रमाणें गल्ल्याचा उलगडा होईतोंपर्यंत देत जाईन हें कर्जखत मी आपले खुशीनें लिहून दिलें सही.

Advertisements.

जाहिरखबरा.

जाहिरखबर.

पेपर करेन्सी म्हणजे कागदाचें नाणें (नोटी) वऱ्हाडांत सुरू होणार आहे.

या नोटी अकोल्यास मिळतील. आणि त्यांचा पैसा अकोल्याचे अथवा मुंबईचे खजिन्यांतून मिळेल.

R. HUDLESTON.

अकोला. ता० २९ } डिपुटि कमिशनर
जून सन १८६८. } आफ करन्सी.

नोटिस महादापा घेवरे लिंगाईत वाणी रहाणार पेंठ खामगांव जलालपुरा यास खालीं सही करणार याजकडून देण्यांत येते कीं पेंठमजकुरीं जलालपुऱ्यात आमचे घर धावे असोन वरती छार होते त्याचे वळचणीचे पाणी तुमचे बाड्यांत पडण्याची वहिवाट कदिमपासून होती ती सुमारें एक महिना झाला आमचे छार मोडून जेथें पाणी पडण्याची वहिवाट होती तेथें तुम्हीं भींत बांधून नवीन जिना केला या मुळें आमचे वळचणीचे पाणी पडण्यास हरकत झाली सबब तुम्हांस नोटिस देण्यांत येते कीं, आजपासून पंधरा दिवसांचे आंत पूर्वीप्रमाणें पाणी पडण्याची जागा खुली करून द्यावी आणि तसें न केल्यास शिरस्तेप्रमाणें कोर्टात फिर्याद करून नोटिसिचे खर्चा सुद्धां भरून घेतले जाईल कळावें ता० १ माहे जुलई सन १८६८ इ०.

(सही) किसणदास नानुराम.
दुकान पेंठ खामगांव.

नोटिस—रा० हणमंत राव नरसिंह धारवाडकर दरामत बरामत कारकुन डेपुटी कमिशनर्स कचेरी चांदा, प्रांत नागपूर यांस. आमचा पगार माहे डिसेंबर सन १८६६ इ० चा चांदा जिल्हा स्कुलांतून मिळणें होता, तो आपणास घेण्यांस सांगितला त्याप्रमाणें आपण घेतला परंतु करार केल्याप्रमाणें आम्हाकडे पाठविला मात्र नाहीं, सबब अनेक पत्रें पाठविलीं, तेव्हां पगार मिळालाच नाहीं असा नाकबुलीचा एक जबाब पाठविलात व बाकी पत्रांचा जबाबच नाहीं शेवटीं पगार मिळाल्याचें जेव्हां पदरीं घातलें तेव्हां दोन दिवसांनीं पाठवून देऊं म्हणून लिहिलेंत त्यास ही तिन महिनें होऊन गेले दरम्यान एक लेखी नोटिस पाठविली तथापि अद्याप आपणाकडून रुपये आले नाहींत यास्तव ही प्रसिद्ध नोटिस देणें भाग पडलें तरी आतां या नोटिसीचा खर्च (एका अंकाची किमत ८५ डांक हांसील ८१ राजिष्टबद्दल ८४ व नोटिस छापणावळ २॥=) व पगाराचे रुपये आकोलें येथें रा० रा० खंडेराव बाळाजी फडके वऱ्हाडसमाचाराचे मालक व कर्ते ह्यांजकडे, ही नोटिस पोंचल्या दिवसापासून पंधरा दिवसांचे आंत पटवावे आळस करूं नये कळावें तारीख २९ माहे जून सन १८६८ इसवी.

Ramchundra Bhicajee.

नोटिस—सरस्वतीबाई जवजे परशराम शिताराम वस्ती मलकापुर यांस पुरुषोत्तमभट बिन वामनभट जपे वस्ती मलकापुर तुम्ही विनाकारण सत्यप्रकाशची नोटिस तारीख २९ जून सन १८६८ डागिने घेतलेले देत नाहीं वगैरे खोटी दिली त्यास आम्ही तुमचे डागिने वगैरे कांहीं एक कधींच घेतले नाहीं. व तुम्ही फौजदारी करूं म्हणोन धमकी लिहिता त्यास अशी धमकी दिल्याबद्दल कायद्याप्रमाणें इजतेचा आम्ही तुम्हांवर दावा करूं हें खुप समजावें. व आमचे तुम्हाकडे सुमारें ४० वर्षांची नोकरी व पूजा वगैरे दरसाल रुपये १०० प्रमाणें ४००० घेणें आहेत ते ८ दिवसांत देणें नाहीं तर रीतीप्रमाणें दिवाणींत तजवीज करूं तारीख २९ माहे जून १८६८.

(सही) पुरुषोत्तम भट बिन वामनभटजी जपे.

नोटिस रसुलखा वल्लद हिरायतखा रहाणार ताजनपेंठ कसबे आकोलें याशी देणार कोकाजी वल्लद शिवजी बोंदरे याजकडून देण्यांत येते कीं तुम्हीं तारीख ३० मे सन १८६८ इसविच्या वऱ्हाडसमाचार पत्रांत नोटिस छापलेली मजला तारीख १ जुलईस पोंचली तुम्हीं देणेंबद्दल लिहिलें त्यास (तुमचें देणें त्याचा तपशील) रोखाबद्दल १०० व त्याचें व्याज व उसणवार रुपये २२ एकूण रुपये देणें आम्हास कबूल आहे तुम्हीं गेखांतील रकम रुपये १३९८१३८६ लिहिली ती आम्हास कबूल नाहीं व इतक्या रकमेचा रोखाही आम्हीं दिला नाहीं शेत तील मालाबद्दल तुम्हीं लिहिलें त्यास (१०२ जोडी बैलाची भाड्यानें लावली त्याचें भाडें व माणसें पुरुष ७७ रोजगारी व बायका ९१ यांची मजूरी शिरस्तेप्रमाणें व दोन तोळे चांदिची मुदीची किंमत व ४८८ साडेचार रुपये रोख. च्यारमण जोरी व च्यारमण अर्धीपासरी कापूस इतक्याचा दाम अगर ऐन जिनशी जिन्नस आम्हांस देणें असतां तुम्हींच उलटी नोटिस केली असो. तुमचे शेतांतील माल तुमचेकडील शिपाई व च्यारअसामी गडी येऊन सर्व घेऊन गेले आहेत बाकी तुमचें देणें मालाबद्दल दोनपायली कमी दोनमण जोरी व बाजरी सांडसात पायली इतकें देणें आहे. या शिवाय दुसरें तुमचे देणें नाहीं विनाकारण तुम्हीं आम्हास खर्चांत मात्र घातलें आहे कळावें तारीख २ माहे जुलई १८६८

(सही) कोकाजी वल्लद शिवाजी बोंदरे मुक्काम ओकापूर.

नोटिस—फौजदारी कायद्याची विल्हेवारी खालीं सही करणार यानें तयार करून जून अखेर पर्यंत तीं बुकें घेणारास पाठविण्यांत येतील म्हणून पूर्वीं कितीएक वर्तमानपत्रद्वारें व शिवाय नोटिशी पाठवून ही लोकांस कळविलें होतें परंतु सदरहू बुक छापण्याचें काम चालू झाल्यानंतर फौजदारी नवीन कायद्याचें बील आमचे हातीं आलें यावरून आम्ही छापित होतों. तें पुस्तक हा नवीन कायदा अमलांत आल्यानंतर निरुपयोगी होईल व तेणेंकरून आमचे श्रम व लोकांचा पैसा फुकट जाईल तो न जावा म्हणून सदरहू बुक छापण्याचें काम मकूब करून तेंच बुक नवीन होणाऱ्या अक्टाप्रमाणें दुरुस्त करून छापण्याचें काम हल्लीं फार जलदीनें चालू केलें आहे. आतां या बुकाचा उपयोग लोकांस असा होईल कीं जेथपर्यंत हल्लींचा कायदा चालू आहे तेथपर्यंत हेंच बूक उपयोगी पडून पुढें जेव्हां नवीन कायदा चालू होईल तेव्हांही हेंच बूक त्या कायद्याप्रमाणें उपयोगाचें होईल. यास्तव सदरहू बूक जुलई अखेर तयार होईल. ज्या लोकांनीं सह्या पाठविल्या आहेत त्यांजकडे पाठविण्यांत येतील हें सर्वांस कळावें तारीख १९ जून सन १८६८ इसवी.

विनायक गणेश दातार रेलवे मजिस्ट्रेटचे रायटर.

मराठी नवीन नाव्हल.

मनोरंजक.

वसंतमाला.

विक्रीसाठीं तयार आहे. किंमत १। रुपया, टपालखर्च ८=. वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत पत्रें पाठविल्यास रवाना करण्यांत येईल. किमत रोख-

मुक्काम शिराळें, तारीख २० जून सन १८६९ इसवी. } बळवंतराव, राजोपाध्ये.

र.

पेशे व

NO. 28

अंक २८.

हिं

मुंबई इला ठेवितां येतो. ...पाठाची दुसरी
टांच्या शास्त्री त बाग... ...सरांनीं जांबळ्या
रून काढलेलें ... शिवकवचाची
पुस्तक इंदुप ... ...सरानीं काळ्या
आहे व त्याच्य ... ...हे. म्हैसुरच्या राना-
यास आल्या ... हिशेब कानडी भाषेंत ताड
१० दहा रुपये लिहून त्याचें बटोळें गुंडाळें केलें
पाहिजे. ...ची एक प्रत तामिल लिपींत कू-
...र ताडपत्रावर लिहिली आहे. आप-
देशाच्या अपूर्व पदार्थांचा संग्रह पहून
विद्या क...ास खरोखर आनंद होतो."

बडोद्याचे श्री

वाड सेनाखास स्थानांतील ... शां-
पदरचे शिलेद ... विषयीं ... ती.
सांबरे यांनीं ...
पत्रांतून जाहि...
कल्पतरु नांवा... ... तागाईत १७६३.
छापण्याची सुरु... ... सरस्वती भ्रष्ट झाली, आणि
महिन्याचा प... त अगदीं बंद पडलें, यामुळें आ-
ला. तीं पुस्तकें दोन हजार वर्षांत जें कांहीं झालें
आहेत. किमत ...चा त्यांकडे लेख नाहीं. आता
आणा पडेल. वि...गी म्हणेल कीं, या दोन हजार
वऱ्हाड...डी गोष्टच झाली नसेल; तर त-
...भारत व रामायण यापेक्षांही मो-
पत्राचे ...ष्टी आलीकडील काळांत घड-
वऱ्हाडसमा... एक मुसलमानांचें राज्य हिं-
चा पैसा वर्गणीदा झालें, व तें ६०० वर्षें सतत
त्यांनीं कृपा करून ...तच दहा भारताएवढ्या गोष्टी
पत्रें लिहिण्यानें त्यां..., परंतु ब्राम्हणांचें ग्रंथकर्तृ-
म्हांसही खर्च पडत... कारणानें तिकडे कोणी लक्ष
कालाची तजवीज ... त्याचप्रमाणें इंग्रज लोकांचें
वऱ्हा... युरोपियन लोकांचें इकडे येणें
TO OUR SU... भरतखंड त्यांणीं जिंकिलें
We beg to rem... बुडालें त्याहूनही मोठें कृत्य
that their Subscript... ...गराचे घरीं वाजंत्रें वाजलीं
year, and in arrear... ...ची परवा नसते, त्या न्या-
ted as early, as po... ...लोकांस हें वर्तमान ठा-
would, however rel... अज्ञानामुळें आम्हांस त्याची
the necessity of c... असा सांप्रत काळ वर्तत
the paper to their ... युरोपियन लोकांचा संचार
liexe that this aem... झाला, व पुढें इंग्रज सर-
to arouse the sym... कसें वाढलें याचा इति-
stituents in the ... आम्ही लिहितों; व पाव-
abont speedy remi... ...ते हें आलीकडील शास्त्र-
...ng Subscribers. ...ची होईल.
Proprietors of B...

किंमतीचे द...
वर्षाची अगाऊ देणा...
साली अखेर ...
सहा महिन्याची अगा... ...०० चे सुमारास म्हणजे
सहामाही अखेर ...नांत मुसलमानीं अंमल
फुटकळ एक अंकास ... हिंदवी राज्यें अश्वपती,
या शहरा बाहेरील ...गेरची होतीं त्या सर्वां-
आठवड्य बद्दल टपा... ...न, ... इंद्रप्रस्थ, कनोज,
तो ३ रु. ४ आणे ...राई आदिकरून राजधान्या
८ आणे ... ...कर्नाटक. द्रविड, तैलंगण
... आगाऊ पैसे ... राज्य झालें होतें व नगर,
घेण्याचे सुरू तारखेपा... ...ऱ्हाणपुर इत्यादि ठिका-
समजावी. व जुने व... मोठी जबरदस्त संस्थानें
मागील हिशेब सरून ...क नवीन शहरें व नवीन
ल तेथून २ महिन्यां... ते, त्याकाळीं हिंदुस्थानांत
...आले नव्हते, तथापि युरो-
नोटिसा वगैरे ...र्वे या हिंदुस्थान देशाची
१० ओळी पर्यंत ...ठी आख्या पडली होती
१० ओळींवर प्रत्येक... विस्तीर्ण व द्रव्यानें भरले
एकच मजकूर वारं... ही गोष्ट खरीच आहे
दर ओळीस एक आ...णें मोठा सुपीक व हवा-
पडेल. ...भूमंडळावर दुसरा नाहीं.
...लोक अभागी आहेत ही
हें पत्र आकोला ...असो युरोपांत ही आख्या
छापखान्यांत मालकांक...

वऱ्हाडसमाचार.

The Varad Samachar or News of Berar.

AKOLA:— SATURDAY, 11 JULY 1868 NO. 28

अकोला, शनिवार तारीख ११ माहे जुलई सन १८६८ इ० अंक २८.

ब त्याप्रमाणें ते बुधवारीं एथून
यांचें जाण्यानें यांच एथील
ब जे यांचा स्वभाव आणि ग
त्यांत दुःख झाल्यावचून रह
बाळकृष्ण शास्त्री विद्वान असू
सत्यवक्त, निस्पृह व मोठे व्य
लायब्ररीच्या सेक्रटरीचें काम यें.
हिने यांकडे होतें तितका
तिची व्यवस्था लाविली लायब्ररी हा शब्द
झटून काम करण्याचीही . व या उपयुक्त
करण्यायोग्य दिसून येती. इंग्लिश लोकांचें
गेल्या रविवारीं उमरावतीं. तरी हा शब्द
मिशनर मि० बेल साहेब, प्रीत पडला अस
च्यार्ज असिस्टंट कमिशनर कोणास अज्ञान
साहेब व मलकापूरचे असिस्टंट
मि० ग्रांट साहे तुर्तीत येथें बलदाची कल्प-
मे० अलार्डाइस साहेब करून गेला अ-
ची स्वारी नांदुऱ्याकडे ज्ञानवर्धनाचे कामीं
अकोटचे अकटिंग तहसि उनरोत्तर होत
गोविंद राव यशवंतराव हे तेवें फळ होय.
होऊन यांस १७५ रुपये वा चांगुलपणा
याचेंच नांव सदा हान नओबि! पडू शकेल हें
महिन्यापूर्वीं हे पोलिसांत तानें लोकांचें बरें
होते. ते लेखणी बहादर हो उदाहरण फार
त शिफारसीसही पात्र होऊन
यांवर आ. बाकी कित्येक मोठा ज्ञानसाध-
च्यार च्यार वर्षें रखडताहेत नपणीं शाळेत
शाच्यावर येत नाहींत. द्रव्यवृध्दी करण्यात,
योग आहे व तो थोडक ... ग्रहण करण्या
बाळापुर तालुक्यातील ... कळवून
गुरवानें आपले बायकोशी ... ची क-
लोणीच्या गुरवाचा च कू ... एक मुख्य
केला. तो खटला हल्लीं ए ... क कबूल
दुसरे तारखेस सेशन ... पुस्तकालयें
संभोगाचा मुकदमा निघा ... तेचीं अस
पुरावा नसल्यामुळें आर
क झाला. ... बोजा. " या
... स्थापना आहे
... न घेणाऱ्या
... च्या व यो-
... दरमहा द्र-

EPITOME O...
वर्तमान...

मि० क्वामरन नांव ... मांडवलावर
एथें पायनीर व फ्रेंड अ ... म आहे.
पत्रावर लायबलची फि ... वर्तमानप
ब्यांक आफ कलक ... यांत पा-
लकयास एक नवी ... च्या म-
आहे. ... ठिान जेथें
भुपाळची नबाब ... महत्व
शाहाजहान बेगम यांचे
नाणाचा बेत ठरत क ... खर्च
बंडाच्या वेळचे ... बेग-
ळून जाऊन आश्र ... काल-
त्यांनीं आपली इच्छा ... श्राद्ध
आहे कीं आमचे ... कर्तव्य
आम्हीं शरण येतों. ... तून
मान्य करून त्यांस ... ळ
येथें राहण्याची खु ... त-
रास कळवून यऊ ... ा-
कारचा नजरपाहार ... ी,
बुंदीकडील मी ... त्रै
चे संस्थानांत गडब
गोष्ट शिंदे सरकारा
कळविली. आतां ल
ळ असें वाटतें.
मद्रास युनिवर्सि
लार्ड नेपियर साहेब
ल्या नेटिवाकरितें
पले पदरची दिली
रुपये डिपाझिट ठे
विलायतेहून या
हिन्यांत घोडस्वार
कांहीं फौजा हिंदुस्
अबिसिनियेची
महाराणी साहेबांचे

De ... int ... ad ... ber, ... nt ... ant C ... oceed ... Sherest ... Commi ... for som ... our gre ... rs in th ... t latterly ... there has ... e day it is ... ights and ... int and nice.
...jottings of Hydrabad ...ear in the "English- ...ns had been received ...ive to the photograph- ...laces of architectural ...he Nizam has in conse- ...he services of an officer ...ork in his territories. ...ecunderabad has been ...work. Mr. Cordery,

सामान्य प्रतीच्या मनुष्यास महिन्यास एक रुपया किंवा आठ आणे खर्च केला असतां केवळ घरच्या मालकी प्रमाणें त्यांचा उपयोग करून घेतां येतो हें केवढें विशेष आहे!

याचप्रमाणें वर्तमानपत्रांचें समजावें. पुस्तकालयांत नित्याचीं निघणारीं दोन दोन तीन तीन वर्तमानपत्रें, तशींच आठवड्याचीं वगैरे बहुत वर्तमानपत्रें, व मासिक पुस्तकें इंग्लिश, मराठी, गुजराथी वगैरे व तींहीं वर्तमानांचीं, शास्त्रीय विषयांचीं, कायद्यांचीं, इंजनी, डाकतरी, शाळाखात्याचीं, मनोरंजक, थट्टेचीं वगैरे वेगळीं घेत असतात व तीं सर्व रुपया किंवा आठ आणे वर्गणी दिली म्हणजे यथेच्छ वाचावयास मिळतात, ही मोठी फायद्याची, सुखाची, आनंदाची, व महत्वाची गोष्ट नव्हे काय?

आतां आमचे देशांत ठिकठिकाणीं पुस्तकालयें जीं आहेत तीं त्या स्थलमहात्माप्रमाणें व लोकांच्या जरुरी आणि मदती यांप्रमाणें लहान मोठया भरण्याचीं असतात. व कोठें कोठें एक दोन वर्तमानपत्रें घेतात आणि शें दोनशें जुनीं पुस्तकें असतात. त्यांचाच मग आल्या गेल्याकडून घोटून घोटून खल होत असतो. व सांगावयास अवघड वाटतें कीं कोठें कोठें पुस्तकालयें असतात त्यांत एकही त्याचें स्वतांचें वर्तमान पत्र नसतें, भिक्षांदेहीनें कांहीं पत्रें गोळा करून आणिलेलीं असतात. व पुस्तकांच्या नावानें कधीं पावआणा देखील खर्चीं पडलेला नसतो. अशीं कांहीं पुस्तकालयें असतात. व त्या प्रतींत आमचें अकोल्याचें पुस्तकालय प्रस्तुत आहे. पुस्तकालयास जें दरिद्र तें त्याचें स्वतांचें नव्हे. त्या गावांतील तरुण विद्वान, संभावित, पुढारी, कामदार, विद्येच्छु इत्यादि लोकांचें तें दरिद्र व तो लाजिर्वाणेपणा आहे असें मानलेलें आहे. ही गोष्ट मनांत आणून आमच्या अकोल्याच्या मंडळींनीं पुस्तकालयाचा अभिमान धरून त्याची स्थिति सुधारावी. व ते सुधारितील अशी आम्ही आशा बाळगतों. अस्तु. अकोला गाव मोठा व तीन जिल्ह्याच्या हेड क्वार्टरचा असून तेथील पुस्तकालय दरिद्री आहे. यापेक्षां उमरावतीचें पुस्तकालय बरें आहे. मुंबई इलाख्यांत ही कित्येक ठिकाणचीं पुस्तकालयें चांगलीं आहेत. व कित्येक, कारकुनाचा व शिपायाचा पगार भागाविगारीं आहेत. साताऱ्याचें पुस्तकालय बरें आहे. सुरतेचें अमदाबादचें, पुण्याचें हीं त्याहून बरीं आहेत. मुंबईत आळीआळीत कित्येक पुस्तकालयें आहेत. त्यांत कापावरील नेटिव जनरल लायब्ररी चांगली आहे. व विलायतकडे तर कांहीं कांहीं पुस्तकालयें उत्कृष्ठ आहेत.

मुंबईच्या नेटिव जनरल लायब्ररीची गेल्या महिन्यांत वार्षिक सभा भरली होती. त्यावेळीं तिची कांहीं हकिकत प्रसिद्ध झाली आहे ती एथें आम्ही आपले वाचकांकरितां लिहितों.

ही मुंबईची नेटिव जनरल लायब्ररी आज २२ वर्षें चालत आहे. हिजमध्यें ५००० पुस्तकें आहेत. पैकीं ३००० अगदीं आलीकडे विलायतेहून नवीं आणिलीं आहेत. व तीं बहुत वेगवेगळ्या प्रकारच्या विषयावर आहेत. शिवाय रसायन शास्त्र, ज्योतिष शास्त्र, वगैरेवर व्याख्यानें देतांनां जीं यंत्रसाहित्यें लागतात तीं या पुस्तकालयाकडे बहुत आणिलेलीं आहेत. व येत्या हिवाळ्यांत या ठिकाणीं अशा शास्त्रीय विषयावर व्याख्यानें देऊं लागणार आहेत. स्टेट सेक्रटरी यांनीं ही संस्कृत वगैरे बहुत पुस्तकें या पुस्तकाल... स बक्षिस दिलीं आहेत, त... मराठी, गुजराथी वगैरे ... चीं व विलायते... पुस्तका... पुरा... जातीचे आ... श्र... . गुदस्त सालांत वर्गणीचें व ...च्या व्याजाचें वगैरे उत्पन्न ७९९५ रुपये ... . व मागील शिलक १३१९७ रुपये झाले. खर्च ८७३६ रुपये झाला. या पुस्तकालयास लाइफ मेंबर २१, फर्स्टक्लास म्हणजे दोन रुपये दरमहाचे वर्गणीदार ५०, सेकंड क्लास किंवा एक रुपया वर्गणीचे ११४, व थर्ड म्हणजे आठ आणे प्रतीचे १३३ वर्गणीदार आहेत.

आतां लंडन शहरांत... पुस्तकाल...ची गोष्ट ऐका.—तेथें ... पुस्त...लयें आहेत त्यांतून ब्रिटिश ... पदार्थ संग्रहालयास जो... एक पुस्तकालय आहे त्याची संक्षिप्त हकीकत "इंग्लं...तील प्रवास" नावाच्या पुस्तकांत दिली आहे ती अशी.

"हें पुस्तकालय पारिस ...थील पुस्तकालयापेक्षां लहान खरें, परंतु तें ... करून, याची बरोबरी करणारें असें पुस्तकालय संपूर्ण युरोपखंडांत दुसरें एकही नाहीं. यांत सुमारें सात लक्ष पुस्तकांचा संग्रह आहे. त्यांत प्रतिवर्षीं ७९००० पुस्तकें नवीन येत असतात ... सांगतात. अगत्याचा ग्रंथ ह्या ठिकाणीं मिळणार नाहीं असा नाहीं. ... तिसरा ज्यॉर्ज राजा ह्याचा ग्रंथसंग्रह सुमारें तेरा लक्ष रुपयांच्या किंमतीचा असून त्यांत ८०००० पुस्तकें ... त्या राजानें या ग्रंथालयास ... केला. याप्रमाणेंच दुसऱ्या कितीएक महान पुरुषांनीं लक्षावधी रुपयांच्या किंमतीचीं बक्षिसें दिल्यामुळें, या संग्रहालयांत लक्षावधि ग्रंथ आणि पदार्थ नवीन आले आहेत.

सदर्हू पुस्तकालयामध्यें हातानें लिहिलेल्या पुस्तकांचा मोठा संग्रह केला आहे. त्यांत सुमारें तीनहजार पुस्तकें आहेत. त्यांतून कितीएक मोठ्या चमत्कारिक रीतीनें लिहिलेलीं पुस्तकें आणि कितीएक नामांकित पुरुषांचीं हस्ताक्षरें यांचा बहुमोलवान संचय निराळाच केला आहे. त्यांत मोठा प्रख्यात सुधारणारा लूथर याच्या हातचे लिहिलेले लेख आहेत. ते त्याचे अक्षर कसें होतें तें बघण्यासाठीं लोक मोठ्या उत्कंठेनें जाऊन पाहातात. एथें हातानें लिहिलेले कितीएक संस्कृत ग्रंथ पाहण्यासारखे आहेत.

संपूर्ण भगवद्गीता एकाच लांब पातळ कागदावर फारच बारिक अक्षरांनीं लिहून नकाशाप्रमाणें पेटींत ठेविली आहे. श्रीमद्भागवतही एका ६५ फुटी कागदावर फारच सुंदर बारिक अक्षरांनीं लिहिलें आहे. तशीच भगवद्गीता फार बारिक अक्षरांनीं झाडाच्या सालीवर लिहिली आहे. याप्रमाणें ह्या तीन प्रती आहेत. संस्कृत दुर्गापाठ अतिशय पातळ कागदावर लिहिलेला आहे. तो नळकुंड्यांत गुंडाळी करून ठेवितां येतो. ...र्गापाठाची दुसरी एक प्रत बारि... अक्षरांनीं जांबळ्या पत्रावर ... शिवकवचाची ... अक्षरांनीं काळ्या ... आहे. म्हैसुरच्या राजा... हिशेब कानडी भाषेंत ताड... लिहून त्याचें वाटोळें गुंडाळें केलें आहे. याची एक प्रत तामिल लिपींत कूर्माकार ताडपत्रावर लिहिली आहे. आपल्या देशच्या अपूर्व पदार्थांचा संग्रह पाहून आपणास खरोखर आनंद होतो."

हिंदुस्थानांतील ... इंग्लिशांचियां ... .

इसवी सन १५०० ... तागाईत १७६३.

ब्राम्हणांची सरस्वती भ्रष्ट झाली, आणि ग्रंथकर्तृत्व अगदीं बंद पडलें, यामुळें आलीकडे दोन हजार वर्षांत जें कांहीं झालें आहे, त्याचा त्यांकडे लेख नाहीं. आतां यावर कोणी म्हणेल कीं, या दोन हजार वर्षांत मोठी गोष्टच झाली नसेल; तर तसें नाहीं. भारत व रामायण यापेक्षांही मोठाल्या गोष्टी आलीकडील काळांत घडल्या आहेत. एक मुसलमानांचें राज्य हिंदुस्थानांत झालें, व तें ६०० वर्षें सतत चाललें. त्यांतच दहा भारताएवढ्या गोष्टी झाल्या आहेत, परंतु ब्राम्हणांचें ग्रंथकर्तृत्व बंद झालें कारणानें तिकडे कोणी लक्ष दिलें नाहीं. त्याचप्रमाणें इंग्रज लोकांचें आणि इतर युरोपियन लोकांचें इकडे येणें झालें, व संपूर्ण भरतखंड त्यांणीं जिंकिलें हें लंकेचें राज्य बुडालें त्याहूनही मोठें कृत्य आहे, परंतु धनगराचे घरीं बाजंत्रें वाजलीं तर मेंढरांस त्याची परवा नसते, त्या न्यायानें आम्हां हिंदु लोकांस हें वर्तमान ठाऊक नाहीं; व अज्ञानामुळें आम्हांस त्याची परवाही नाहीं. असा सांप्रत काळ वर्तत आहे; यास्तव युरोपियन लोकांचा संचार या देशांत कधीं झाला, व पुढें इंग्रज सरकारचें राज्य कसकसें वाढलें. याचा इतिहास संक्षेपेंकरून आम्ही लिहितों; व यावरून बहुत लोकांस हें आलीकडील रामायण कळून माहिती होईल.

इसवी सन १५०० चे सुमारास म्हणजे ज्याकाळीं हिंदुस्थानांत मुसलमानीं अंमल होता. व पहिलीं हिंदवी राज्यें अश्वपती, गजपती, नरपती वगैरेचीं होतीं त्या सर्वांचा विध्वंस होऊन, व इंद्रप्रस्थ, कनोज, उज्जनी, महेश्वर आदिकरून राजधान्या बुडून, दक्षिण, कर्नाटक, द्रविड, तैलंगण पर्यंत मुसलमानी राज्य झालें होतें व नगर, विजापुर, बेदर, ब्रह्मणपुर इत्यादि ठिकाणीं त्या लोकांची मोठी जबरदस्त संस्थानें होतीं. व कित्येक नवीन शहरें व नवीन कोट झालेले होते, त्याकाळीं हिंदुस्थानांत युरोपियन लोक आले नव्हते, तथापि युरोपांतील लोकांमध्यें या हिंदुस्थान देशाची पूर्वींपासून मोठी आख्या पडली होती कीं, हा देश फार विस्तीर्ण व द्रव्यानें भरलेला आहे; आणि ही गोष्ट खरीच आहे कीं या देशाप्रमाणें मोठा सुपीक व हवादार देश या भूमंडळावर दुसरा नाहीं. आतां यांतील लोक अभागी आहेत ही गोष्ट वेगळी; असो युरोपांत ही आख्या

ब त्याप्रमाणें ते बुधवारीं एथून
यांचें जाण्यानें यांच एथील ।
ब जे यांचा स्वभाव आणि गु
त्यांत दुःख झाल्यावाचून रह
बाळकृष्ण शास्त्री विद्व न असु
सत्यवक्त, निस्पृह व माठे व्य
लायब्ररीच्या सेक्रेटरीचें काम
हिने यांकडे होतें तितक
तिची व्यवस्था लाविली त
झटून काम करण्याचीही
करण्यायोग्य दिसून येती.

गेल्या रविवारीं उमरावती
मिशनर मि० बेल साहेब,
च्यार्ज असिस्टंट कमिशनर
साहेब व मलकापूचे असिस्टंट
मि० ग्रांट साहे सुटींत येथें
मे० अलार्डाइस साहेब क
ची स्वारी नांदेड्याकडे जाणा

अकोटचे अकटिंग तहसि
गोविंद राव यशवंतराव हे
होऊन यांस १७५ रुपये
याचेंच नांव सवाहान नशीब!
महिन्यापूर्वी हे पोलिसांत त
होते. ते लिखणी बहादर हो
त शिफारसीसही पात्र होऊ
यांवर आले. बाकी कित्येक
च्यार च्यार वर्षें रखडताहेत
शाच्यावर येत नाहींत. द्रव्य
येग आहे व तो थोडक ।
बाळापुर तालुक्यांती
गुरवानें आपले बायकोशी
लोणीच्या गुरवाचा च कून
केला. तो खटला हल्लीं ए

दुसरे तारखेस सेशन
संभोगाचा मुकदमा निघा
पुरावा नसल्यामुळें आर
क झाला.

निघून गेले.
त्र मंडळीत
ग जाणतात
णार नाहीं.
न नीतिमान,
विस्थित होते.
सुमारें २ म-
त यांनीं जी
विरून त्यांची
शैली तारिफ

चे डिपुटि क-
बाशिमचे इन-
मि० मेकंनी
कमिशनर
ले होते.
मिशनर यां-
र आहे.
दार मिस्तर
येच कायम
पगार झाला.
पहा कीं सहा
नार बहादर
ऊन व इतक्यां
१७५ रुप-
तहशिलदार-
पण ते दीड-
दृष्टी हा एक
च साधतो.
कुरणखेडच्या
गू असलेल्या
भासकून खून
आला आहे.
त सृष्टिविरुद्ध
हा होता. त्यांत
पी दोष निर्मु-

...NEWS.

EPITOME O...
वर्तमान...

मि० क्वामरन नां
एथें पायनीर व फ्रेंड अ
पत्रावर लायबलची फि
ब्यांक आफ कलक
लकत्यास एक नवी
आहे.

भुपाळची नबा
शहाजहान बेगम यां
नाण्याचा बेत ठरत
बंडाच्या वेळचे
ळून जाऊन आश्र
त्यांनीं आपली इच्छा
आहे कीं आमचे
आम्हीं शरण येतों.
मान्य करून त्यांस क
मेथें राहण्याची खु
रास कळवून येऊ
कारचा नजरपाहारा

बुंदीकडील मि
चे संस्थानांत गडब
गोष्ट शिंदे सरकारा
कळविली. आतां ल
ळ असें वाटतें.

मद्रास युनिव्हर्सिटी
लार्ड नेपियर साहेब
च्या नेटिवांकरितां
पले पदरची दिली
रुपये डिपाझिट ठे
विलायतेहून या
हिन्यांत घोडस्वार
कांहीं फौजा हिंदुस्
...

गरसाहेब आग्रा
यास या या दोन
नाच्या णार होते.
असा नियं नांवाची क-
पुस्तकें व ल होणार
पुस्तकाल
कडून लोक बेगम व
व तें म विलायतेस
पुस्तकालया
लोक प
हीं प्रांतिक आहेत.
कांहीं धान्याचे ळविली
त नाहीं. पुस्त असत
, मुंन किंवा गोष्ट
त्याचें मुख्य क त्याची
च्या पुस्तकालय का.
कांचा संग्रह आ सर-
हेर बोज पुरे
कृत, इंग्लिश, गुज हेर
नी वगैरे भाषांचे ती-
विद्या, कला, शास्त्र
रोपरीची पुस्तकें अ
कांचा मोठा फाय
त, कोश वगैरे मोठा
किमतीचे एकेक
यक्लोपीडिया ३००
रुपयांचा कायद्यांच्या
असे ढीग एका मनु
गी पैसा खर्चकरून
तो मोठा कामदार
सला तरी व्हावयाचें
च्या महान ग्रंथांचा उप
असले म्हणजे आपणा

ळे या दोन गोष्टी करितां ईश्वराचा उपकार
स्मरण करण्यात गेल्या महिन्याची २८वी ता-
रीख सरकारी ग्याझेटांत ठरविली होती व
त्या प्रमाणें लंडनांत उत्साह झाला.

अबिसिनियेंतील कैदेतून सोडविलेले
साहेब लोक लंडनास जाऊन दाखल झाले.

विद्यालयाच्या रिपोर्टावरून कळतें
कीं सर्व हिंदुस्थानांत २०६० मुलींच्या शा
ळा सरकारचे नजरेखालीं चालत आहेत
यात ९७३ केवळ सरकारी आहेत. आणि
१०८७ स सरकारची मदत आहे. सर-
कारी शाळांत ४७९नुतया वायव्यप्रांतांत व
२९६पंजाबांत आहेत. मद्रास इलाख्यांत मु-
लींची सरकारी शाळा एकही नाही. पंजा
बांत सरकार मदतीच्या मुलींच्या शाळा
६९१ आहेत. बंगाल्यांत २९७ आणि म.
द्रास इलाख्यांत ७९. वायव्य प्रांतांतील मुली
पडद्यांतल्या फार. म्हणजे परीक्षेचे वेळेस
त्यांस गोशा असतो. मुंबई इलाख्यांत सर-
कारी ६१ व मदतीच्या १२ शाळा आहेत.

बोरघाटांतील रेल्वेचा पूल पडलेला पु-
न्हां बांधला. व पहिले तारखेपासून त्या घा
टांतून आगगाडी जाऊं येऊं लागली.

मध्यप्रांतांत चंद्रपुरा जवळ कोळशाची
मोठी खाण क्या० स्मिथ साहेब यांस सां-
पडली आहे.

पंजाब प्रांतांत नंद लाल या नांवाचा
एक एकस्ट्रा असिटंट कमिशनर सेटलमेंट
खात्या कडे होता. त्यानें लांच खाल्ल्याचे
वेगवेगळे ८ गुन्हे त्यावर शाबीद झाल्या-
वरून त्यास शिक्षा एकंदर ४ वर्षें सक्त
मजुरी कैद. तीन महिने एकांत कोठडी-
ची कैद, ८००० रुपये दंड व दंड न
दिल्यास त्याऐवजीं साडेतीन वर्षें सक्तमजु
री कैद अशी झाली.

सागर येथें नुकतेंच वादळ झालें त्यांत
तीन मनुष्यें उडून जाऊन प्रणास मुकलीं
व कित्येक जखमीं झालीं आणि मालाचा
बहुत खराबा झाला.

रजपुतसंस्थानांत मुलींचा विक्रा अजून
कमी होत नाहीं. मेवाडचे राजे या गुन्ह्या-
ची बंदी करित आहेत तथापि त्यांचे राज्यां
तच मुली फार विकल्या जातात. शिवनाथ
या नांवाचा एक मनुष्य पकडला आहे तो
सांगतो कीं ३ वर्षांत आपण १०१ मु-
ली विकल्या.

पंजाबचे व अयोध्येचे फिनान शियल
कमिशनरास दरमहा ३००० रुपये पगा
र आहे तो मध्यप्रांतचे कमिशनरास ३५००
रुपये आहे त्याप्रमाणें करण्याविषयीं व्हाइ-
सराय यांनीं स्टेटसेक्रेटरीस शिफारस के-
ली आहे.

मुंबईस कापाचे मैदानांत स्कुल आफ
आर्ट्स म्हणजे कला कौशल्याची शाळा
बांधण्याचा सरकारचा विचार आहे.

सिंध प्रांताची जमीन व लोक संख्या
पुढें लिहिल्या प्रमाणें आहे.

जिल्हा	जमीन चौ. मै.	लोक
कराची	१३६५०	३४००००
हैदराबाद	८९१४	५६६८६५
शिकारपुर	१३३८	९१३४५८
फ्रांटियर अपरसिंध	२१७६	८५०००
थर आणि पार्कर	१५०००	२२५०००

मुंबईतील आनस्टी साहेब प्रसिद्ध बा-
रिस्टर मद्रासेस पुन्हा हायकोर्टाचे जडज
होऊन येणार आहेत असें वर्तमान आहे.

Correspondence.

बाहेरून आलेलें पत्र.

जिरोंचा—एथून आलेलें पत्र मागील
अंकावरून पुढें चालू.

पंधरा रुपयांचे वरील पगाराचे मनुष्या-
स डिपुटि कमिशनर साहेबांस काढण्यास
अधिकार नाहीं अशा प्रकारचें सरक्युलर
असल्याचें माझें ऐकण्यांत होतें परंतु येथें
पन्नास रुपयांचे पगाराचे रिकार्डकीपर मोरो
गोपाळ या नांवाचे होते त्यास येथील अ-
धिकारी यांणीं बिनअपराधी व नोटिस न
देतां एकदम कमी करून त्यांचा च्यार्ज
तारीख २ रोजीं श्रीनिवास लक्ष्मण जेलर
यांस देवविला तर याप्रमाणे बिनअपराधी
कमी करण्याविषयींचा अधिकार कोणते
सरक्युलरावरून मिळाला हें समजत नाहीं.
व त्यांचे जेलरीचे जागावर लंका अय्या
या नांवाचा मनुष्य कायम जाहला. हा
मनुष्य थोडे दिवसांचा कुत्र्याकडील पंधरा
रुपयांचा ... त्या जागावर
त्याचा ह ... असेल तो असो.
कारण य ... पांच वर्षांपासून
सेटलमेंट ... असोन पुरें होत
आल्याचें ... आहेच व याज-
बद्दल मेहरबान चीफ कमिशनर साहेब
यांचें सरक्युलरही जाहलेलें सर्वत्रांस माहित
असावें. आतां इतकेंही असोन या मनुष्यास
हुद्देदारीची जागा मिळाली याबद्दल आ-
मचे डिपुटि कमिशनर साहेबांविषयीं
फार आश्चर्य वाटतें कारण सेटलमेंटच्या
लोकांबद्दल कांहीं व्यवस्था सरक्युलराप्रमाणें
केली नाहीं. आतां चीफ कमिशनर साहेब
यांस शिफारस करण्याविषयीं माझी विनंती
आपल्यास आहे कीं, साहेबबहादूर अशीं
सरक्युलरें करण्याची स्वतः मेहनत घेऊन
जिल्ह्या निहायचे हेड रैटर यांस दाखल ता-
रीख पासून सुरू करून ठेवण्याकरितां द-
प्तरी स्वाधीन करण्याची ही मेहनत देऊन
आपला हुकूम अमान्य करून घेतात यापे-
क्षां जर इतकी मेहनत स्वतः न घेतील तर
हेडरैटर वगैरे यांस मेहनत न होऊन हुकूम
ही अमान्य होणार नाहीं. ... आ-
णखीं थोडकी युक्ति अशी ... वाटते कीं,
येथील अधिकारी यांस ... तच
जिल्ह्यांत ठेऊन स्वत. कान ... व
या जिल्ह्यात दुसरे आ...ी मुकरर कर-
तील तर या जिल्ह्यांतील ... वगैरे लो
कांवर जुलूम होणा... आल्यास
हा जिल्हा नवीन ... स आण-
लेला पुन्हा उजाड होण्या... दत नजीक
आल्यासारखी वाटते.

आणखीं एक चमत्कारिक हुकूम झाले-
ला खालीं लिहिला आहे तो वाचून
विचार करून पहावा— येथील सेटलमें-
टाकडील वामन आपाजी मुनसरीम यांणीं
तारीख ३ रोजीं मेहरबान डिपुटी कमिशन
र साहेब बहादूर यांजकडे अर्ज हल्लीं जेल
रीची जागा खालीं जहाली आहे त्या जा-
ग्यावर माझा हक्क असोन ती जागा मजला
मिळाली पाहिजे म्हणोन केला. त्यास रि-
कार्ड कीपरचे जाग्या करितां तुम्हीं अर्ज
केला परंतु ती जागा भरली. भरती हो-
ण्याचे पूर्वी अर्ज दिल्हा असता तर हुकूम-
झाला असता. तसें जहालें नाहीं सबब
या जिल्ह्यांत जे लोक नौकर
राहण्यास कबूल आहेत त्या लोकांबद्दल
फेरिस्त करून पाठवून द्यावें म्हणजे लायक
पाहून नौकरी देण्यांत येईल म्हणोन हुकूम
ता० ६ जून रोजीं झाला. तर या जि-
ल्ह्याचे सेटलमेंटांत मुनसरीम खेरीज वरिष्ठ
दुसरे कोणी हुद्देदार नाहींत काय? व स-
दर हुकूम कोणत्या वेळात झाला असावा
हें आपले व वाचणारांचे ध्यानांत सहजच
येईल. सारांश जेलरचे जाग्याबद्दल
अर्ज देऊन रिकार्ड कीपरीचे जाग्याबद्दल
हुकुम मिळाला. हें त्या अर्जदाराचें प्रारब्ध
नव्हे काय?

यासाली मृगनक्षत्र ता० १ जून रोजीं
मुंबई छापाचे पंचांगांत असोन या तेलंगी
देशाच्या पंच्यांगांत ता० ५ जून रोजीं
लागल्याविशीं आहे व असा पहिलेतारखेस
मागे आल्याबद्दल कोणीही सांगत नाहीं
त्यास येविशीं खचितार्थ कळण्याची आशा
आहे पत्रविस्तार झाला सबब हल्लीं पुरे करतों.
आणखी ... ... होईल तो मा-
गाहून क... ...हुतकाय लिहिणें
हे विनंती ... जून १८६८इ.
मुक्काम ... अपरगोदावरी.
... फिरस्ता जन
हितेच्छु.

हा... ठराव.

अभिप्रायासाठीं आलेलें काम.

बाला बिन हा... वादी
रामजी बिन ... वारस भाऊ
शिंदोजी ... प्र. वादी
पुणें ... नंबर ५७५२ सन
...

या मा... पुणें स्मा. कोर्टाचे ज-
डज राव बा. जनार्दन वासुदेवजी यांनीं स-
न १८६५ चा आक्ट ११ कलम २२
प्रमाणें हायकोर्टास अभिप्राय विचारला
कीं, या कामांत वायदेचिट्टीवरून साडेच्या
रमण गल्ला अथवा त्याची किंमत वसूल
करून घेण्याकरितां वादी याणें फिर्याद
केली आहे. परंतु या कज्जांत जो दस्ता-
ऐवज आहे त्यामध्यें कोणत्या जातीचा ग-
ल्ला द्यावा यासंबंधीं खुलासा नाहीं. द-
स्तावरून दिसतें कीं, जो गल्ला वादी
मागत आहे तो पूर्वीच्या देण्याघेण्याबद्दल
आहे. व ह्या दस्तांत जी उघड
मुग्धता आहे तिचा खुलासा बाह्य
पुरावा घेतल्यावांचून होणें मुष्किल आहे
व बाह्य पुरावा घ्यावा किंवा कसें याजवि-
षयीं संशय आहे सबब त्याचें निवारण ना
मदार कोर्टाकडून व्हावें म्हणून वगैरे:—

हायकोर्टाचा ठराव:—या कामांतील
प्रश्न असा आहे कीं, लेखी करारांतील अ-
स्पष्टता व्यक्त होण्याकरितां बाह्य पुरावा
घेतला जावा किंवा नाहीं. या कामीं जो
दस्ताऐवज आहे त्यांत फक्त गल्ला असा
शब्द असून तो अमुक महिन्यांत व अमुक
बाढीनें देईन असा करार आहे; परंतु
गल्ल्याची जात दर्शविलेली नाहीं.

या प्रश्नाचें उत्तर आमच्या मतें अस्ति
पक्षाचें, म्हणजे बाह्य पुरावा घ्यावा असें
आहे.

इंग्लिश कोर्टांतून पुरावा घेण्याविषयीं
जो कायदा चालतो त्याजवरून लेखी द-
स्ताऐवजांतील ज्या गोष्टी आहेत त्यां
चें स्पष्टीकरण होण्यासाठीं बाहेरील
पुरावा घेणें हें अप्रशस्त आहे. दस्ताऐवज
लिहून देणारे व घेणारे या उभयतां पक्ष-
काराचे दस्ताऐवज लिहितेसमयींच जे
अभिप्राय आहेत ते बाहेरील तोंडी पुराव्या
नें व्यक्त करूं नयेत असें पुराव्याचे शास्त्रा
विषयीं जे ग्रंथकार लिहितात त्यांनीं मानलें
आहे. लेखी करारांतील उघड मुग्धपणा
स्पष्ट करण्याकरतां किंवा त्यांतील लिहिले-
ल्या गोष्टीचें (जसें ड. व्याजाचा दर किंवा
जिनसाचा भाव इ.) मान कमी करणें अ-
गर वाढविणें ह्या करतां बाह्य तोंडी पुरावा
घेतला जात नाहीं. परंतु एफ टेलर साहेब,
यांनीं जो पुराव्याचे शास्त्राविषयीं ग्रंथ
लिहिला आहे त्या पुस्तकाचे चवथे आवृ-
त्तीतील भाग १९ कलम १००८२ पान
१००७ यांत असा एक रूढ नियम सांगि-
तला आहे कीं, न्याय सांगण्यास कोर्टास
मदत व्हावी, म्हणून दस्तांतील मुद्याच्या
गोष्टीविषयीं किंवा दस्ताऐवजाचें स्वरूप सा

मजण्याविषयीं शंका उत्पन्न होत असेल तर, किंवा मनुष्य अगर वस्तु यांच्या ओळखण्याविषयीं संशय असेल तर अशा प्रसंगीं बाह्य पुरावा ग्राह्य आहे. ह्या सदरील नियमाप्रमाणें वहिवाट अनेक ठिकाणीं पुष्कळ निवाड्यांतून आढळण्यांत आल्याचीं उदाहरणें सदरील विद्वान ग्रंथकारानें आपल्या ग्रंथांत दर्शविलीं आहेत.

दुसरें असें आहे कीं, व्यवहारांत ज्या शब्दाचा विशेषेकरून प्रसंगाप्रमाणें उपयोग होतो अशा शब्दाचा अर्थ स्पष्ट होण्याकरतां किंवा त्याचा उपयोग व्यक्त होण्याकरतां पुरावा घ्यावा. नाहींपेक्षां त्या शब्दाच्या उपयोगाचें ज्ञान नसल्यामुळें त्याच्या अर्थाविषयीं संशय तसाच कायम राहील.

ह्या कज्जांत असें दिसत आहे कीं, वादीनें प्रतिवादीस एक विशेष प्रकारचें धान्य कर्जाऊ दिलेलें आहे. यास्तव दस्तांतील उभय पक्षकारांचा उद्देश दस्त लिहिते समयीं काय होता हें उघड समजण्याकरतां व दस्तांतील 'गल्ला' शब्दाचें स्पष्टीकरण होण्याकरतां आह्मांस असें वाटतें कीं, वादीस दस्तऐवजी, किंवा तोंडीं, कोणताही पुरावा करण्याचा अधिकार आहे.

देशाचे रिवाजाप्रमाणें किंवा वादी प्रवादी ज्या वर्गांतील लोक असतील त्याप्रमाणें तेथें गल्ला शब्दाचा उपयोग केला जाईल.

जसें, त्या देशांतील मुख्य धान्यास (उ. गंगथडीस बाजरी, कोकणांत तांदूळ इ०) गल्ला असें नांव देण्याची चाल असल्यास त्या प्रमाणें, किंवा शेतकरी लोक आपल्या शेतांत ज्या वर्षीं जें धान्य पिकेल तें देण्याच्या बोलीनें आपल्या सावकारास लिहून देत असल्यास त्यांच्या तशा प्रकारच्या व्यापारांत गल्ला शब्दाचा उपयोग ज्या पारिभाषिक रीतीनें होत असेल त्याप्रमाणें येथें व्हावा. यास्तव वादीस असा अधिकार आहे कीं, तशा प्रकारचा उपयोग किंवा रीत आहे असें दाखविण्यासाठीं व दस्तांतील पक्षकारांचे करार स्पष्ट होण्यासाठीं दस्ता बाहेरचा पुरावा त्याणें द्यावा व आम्ही असा ठराव करतों कीं करारांत जो पदार्थ लिहिला आहे तो स्पष्टपणें ओळखतां यावा म्हणून दस्ताबाहेरील पुरावा घेऊन इनसाफ करावा.

सदरील दस्तऐवज पुढें लिहिल्याप्रमाणें किंवा त्यांतील अर्थाप्रमाणें आहे:—

श्री.

कर्जखत शके १७८० माहे कार्तिक शुद्ध ३ ते दिवशीं खत लिखते धनकोनाम राजश्री मालबा बिन हाटाशेट (३) मारवाडी दुकान मौजे करंजगांव तर्फ नाणे मावळ यांशि रिणकोनाम रामजी बिन कोंडोजी शेळके वस्ती तर्फ मजकूर; मजकडेस तुमचें कर्ज पेशजीचें गल्ला तुमचे व माझे विचारें ठरला तो मुद्दल केली साडेतिशेरी मापें ३—२ तीनमण दोन पायली हा शके ८८ चे सालीं पौषमासीं सवाईचे वाढीनें जो हिशेब होईल तो फडशा करून देईन. मुदतीस न दिल्यास वाढ सदरचे कराराप्रमाणें गल्याचा उलगडा होईतोंपर्यंत देत जाईन हें कर्जखत मी आपले खुशीनें लिहून दिलें सही.

Advertisements.
जाहिरखबरा.

जाहिरखबर.

पेपर करन्सी म्हणजे कागदाचें नाणें (नोटी) वऱ्हाडांत सुरू होणार आहे. या नोटी अकोल्यांत मिळतील. आणि त्यांचा पैसा अकोल्याचे अथवा मुंबईचे खजिन्यांतून मिळेल.

R. HUDLESTON.

अकोला. ता० २९ जून सन १८६८. } डिपुटि कमिशनर आफ कोन्ती.

नोटिस महादापा घेरे लिंगाईत वाणी रहाणार पेंठ खामगांव नजीकपुरा यास खालीं सही करणार याजकडून देण्यांत येते कीं पेंठपजकुरीं नजीकपुऱ्यात आमचे घर धाबे असेन वरती छार होते त्याचे वळचणीचे पाणी तुमचे बाड्यांत पडण्याची वहिवाट कदिमपासून होती ती सुमारें एक महिना झाला आमचे छार मोडून जेथें पाणी पडण्याची वहिवाट होती तेथें तुम्हीं भींत बांधून नवीन जिना केला या मुळें आमचे वळचणाचे पाणी पडण्यास हरकत झाली सबब तुम्हांस नोटिस देण्यांत येते कीं, आजपासून पंधरा दिवसांचे आंत पूर्वीप्रमाणें पाणी पडण्याची जागा खुली करून द्यावी आणि तसें न केल्यास शिरस्तेप्रमाणें कोडतात फिर्याद करून नोटिसिचे खर्चासुद्धां भरून घेतले जाईल कळावें ता० १ माहे जुलई सन १८६८ इ०.

(सही) किसणदास नानुराम.

दुकान पेंठ खामगांव.

नोटिस—रा० हणमंत राव नरसिंह धारवाडकर दरामत बरामत कारकुन डेपुटी कमिशनर्स कच्येरी चांदा, प्रांत नागपूर यांस, आमचा पगार माहे डिसेंबर सन १८६६ इ० चा चांदा जिल्हा स्कुलांतून मिळणें होता, तो आपणास घेण्यांत सांगितला त्याप्रमाणें आपण घेतलात परंतु करार केल्याप्रमाणें आम्हाकडे पाठविला नाहींमात्र नाहीं, सबब अनेक पत्रें पाठविलीं, तेव्हां पगार मिळालाच नाहीं असा नाकबुलीचा एक जबाब पाठविलात व बाकी पत्रांचा जबाबच नाहीं शेवटीं पगार मिळाल्याचें जेव्हां पदरीं घातलें तेव्हां दोन दिवसांनीं पाठवून देऊं म्हणून लिहिलेंत त्यास ही तिन महिने होऊन गले दरम्यान एक लेखी नोटिस पाठविली तथापि अद्याप आपणाकडून रुपये आले नाहींत यास्तव ही प्रसिद्ध नोटिस देणें भाग पडलें तरी आतां या नोटिसीचा खर्च (एका अंकाची किंमत ०९ डांक हांसील ०१ राजिष्टबद्दल ०४ व नोटिस छापणावळ २॥=) व पगाराचे रुपये आकोलें येथें रा० रा० खंडेराव बाळाजी फडके वऱ्हाडसमाचाराचे मालक व कर्ते ह्यांजकडे, ही नोटिस पोंचल्या दिवसापासून पंधरा दिवसांचे आंत पटवावे आळस करूं नये कळावें तारीख २९ माहे जून सन १८६८ इसवी.

Ramchundra Bhicajee.

नोटिस—सरस्वतीबाई जवजे परशराम शिताराम वस्ती मलकापुर यांस पुरुषोत्तमभट बिन बामनभट जपे वस्ती मलकापुर तुम्ही विनाकारण सत्यप्रकाशची नोटिस तारीख २९ जून सन १८६८ डागिने घेतलेले देत नाहीं वगैरे खोटी दिली त्यास आम्ही तुमचे डागिने वगैरे कांहीं एक कधींच घेतले नाहीं. व तुम्ही फौजदारी करूं म्हणोन धमकी लिहिता त्यास अशी धमकी दिल्याबद्दल कायद्याप्रमाणें इजतेचा आम्ही तुम्हांवर दावा करूं हें खुप समजावें. व आमचे तुम्हाकडे सुमारें ४० वर्षांची नोकरी व पूना वगैरे दरसाल रुपये १०० प्रमाणें ४००० घेणें आहेत ते ८ दिवसांत देणें नाहीं तर रीतीप्रमाणें दिवाणींत तजवीज करूं तारीख २९ माहे जून १८६८.

(सही) पुरुषोत्तमभट बिन बामनभटजी जपे.

नोटिस रसुलखा वल्लद हिरायतखा रहाणार ताजनपेंठ कसबे आकोलें याशी देणार कोकाजी वल्लद शिवजी बोंदरें याजकडून देण्यांत येते कीं तुम्हीं तारीख ३० मे सन १८६८ इसविच्या वऱ्हाडसमाचार पत्रांत नोटिस छापविली मजला तारीख १ जुलईस पोंचली तुम्हीं देणेंबद्दल लिहिलें त्यास (तुमचें देणें त्याचा तपशील) रोखाबद्दल १०० व त्याचें व्याज व उसणवार रुपये २२ एकूण रुपये देणें आम्हास कबूल आहे तुम्हीं रोखांतील रकमबरायें १३९८।३८६ लिहिली ती आम्हास कबूल नाहीं व इतक्या रकमेचा रोखाही आम्हीं दिला नाहीं शेतांतील मालाबद्दल तुम्हीं लिहिलें त्यास (१०२ जोडी बैलाची भाड्यानें लावली त्याचें भाडें व माणसें पुरुष ७७ रोजगारी व बायका ९१ यांची मजुरी शिरस्तेप्रमाणें व दोन तोळे चांदिची मुदीची किंमत व ४०८ साडेचार रुपये रोख. च्यारमण जोरी व च्यारमण अरधीपासरी कापूस इतक्याचा दाम अगर ऐन जिनशी जिन्नस आम्हांस देणें असतां तुम्हींच उलटी नोटिस केली असो. तुमचे शेतांतील माल तुमचेकडील शिपाई व च्यारआसामी गडी येऊन सर्व घेऊन गेले आहेत बाकी तुमचें देणें मालाबद्दल दोनपायली कमी दोनमण जोरी व बाजरी सांडसात पायली इतकें देणें आहे. या शिवाय दुसरें तुमचे देणें नाहीं विनाकारण तुम्हीं आम्हास खर्चांत मात्र घातलें आहे कळावें तारीख २ माहे जुलई १८६८

(सही) कोकाजी वल्लद शिवाजी बेंदरे मुक्काम ओकापूर.

नोटिस—फौजदारी कायद्याची विल्हेवारी खालीं सही करणार यानें तयार करून जून अखेर पर्यंत तीं बुकें घेणारास पाठविण्यांत येतील म्हणून पूर्वीं कितीएक वर्तमानपत्रद्वारें व शिवाय नोटिशी पाठवून ही लोकांस कळविलें होतें परंतु सदरहू बूक छपण्याचें काम चालू झाल्यानंतर फौजदारी नवीन कायद्याचें बील आमचे हातीं आलें यावरून आम्ही छापित हातों. तें पुस्तक हा नवीन कायदा अमलांत आल्यानंतर निरुपयोगी होईल व तेणेकरून आमचे श्रम व लोकांचा पैसा फुकट जाईल तो न जावा म्हणून सदरहू बुक छापण्याचें काम मकूब करून तेंच बुक नवीन होणाऱ्या अक्टाप्रमाणें दुरुस्त करून छापण्याचें काम हल्लीं फार जलदीनें चालू केलें आहे. आतां या बुकाचा उपयोग लोकांस असा होईल कीं जेथपर्यंत हल्लींचा कायदा चालू आहे तेथपर्यंत हेंच बूक उपयोगी पडून पुढें जेव्हां नवीन कायदा चालू होईल तेव्हांही हेंच बूक त्या कायद्याप्रमाणें उपयोगाचें होईल. यास्तव सदरहू बूक जुलई अखेर तयार होईल. ज्या लोकांनीं सह्या पाठविल्या आहेत त्यांजकडे पाठविण्यांत येतील हें सर्वांस कळावें तारीख १९ जून सन १८६८ इसवी.

विनायक गणेश दातार रेलवे मजिस्ट्रेटचे रायटर.

मराठी नवीन नाव्हल.

मनोरंजक.

वसंतमाला.

विक्रीसाठीं तयार आहे. किंमत १। रुपया, टपालखर्च ०=. वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत पत्रें पाठविल्यास रवाना करण्यांत येईल. किंमत रोख.

मुक्काम शिराळें, तारीख २० जून सन १८६८ इसवी. } बळवंतराव, राजोपाध्ये.

आकट.

स[illegible] १८६८चा ९वा

पेशे व [illegible]दे यांवरील कराविषयीं

किंमत च्यार आणे.

जाहिरखबर.

हिंदुधर्मशास्त्रसार.

मुंबई इलाख्यांतील निरनिराळ्या कोटांच्या शास्त्री लोकांनीं दिलेल्या उत्तरावरून काढलेलें हें नवीन मोठें व उपयोगी पुस्तक इंदुप्रकाशाच्या मालकांनीं छापलें आहे व त्याच्या प्रती आमचे एथें विकावयास आल्या आहेत. किंमत दर प्रतीस १० दहा रुपये व डाक हाशील ०८ रोख पाहिजे.

व० स० चे म्यानिजर.

जाहिरात.

विद्या कल्पतरु (मासिक पुस्तक) बडोद्याचे श्रीमंत महाराज खंडेराव गायकवाड सेनाखासखेल समशेर बाहादर यांच्या पदरचे शिलेदार रा० रावजी बिन केशव सांबारे यांनीं कियेक महिने बहुत वर्तमानपत्रांतून जाहिरात दिल्याप्रमाणें विद्याकल्पतरु नांवानें सर्वोपयोगी मासिक पुस्तक छापण्याची सुरवात झाली. व त्याचा एप्रिल महिन्याचा पहिला अंक बाहेर पडला. तीं पुस्तकें आम्हाकडे विक्रीस आलीं आहेत. किंमत ६ आणे व डाकहाशील १ आणा पडेल. किंमत रोख पाहिजे.

वऱ्हाडसमाचाराचे म्यानेजर.

पत्राचे बाक्यांविषयीं.

वऱ्हाडसमाचार पत्राबद्दल किंमतीचा पैसा वर्गणीदारांकडेस येणें आहे तो त्यांनीं कृपा करून त्वरा पाठवावा. वारंवार पत्रें लिहिण्यानें त्यांस तसदी पोंचते व आम्हांसही खर्च पडतो सबब बाक्यांच्या निकालाची तजवीज लौकर करावी.

[illegible]ड समाचाराचे मालक.

TO OUR [illegible]BSCRIBERS.

We beg to [illegible]nd our subscribers, that their Sub[illegible]ons, for the present year, and in [illegible] should be remitted as early, [illegible]sible otherwise, we would, howe[illegible]ictantly, be under the necessity [illegible]asing to transmit the paper to [illegible] addresses. We beliexe that th[illegible]nder will not faij to arouse th[illegible]nies of our Constituents in [illegible]untry and bring abont speed[illegible]ances feom defaul[illegible]ng Subscr[illegible]

संपू[illegible] राउ[illegible] तु धा[illegible] [illegible]ांस त[illegible] म्हां [illegible] हीं; ब [illegible] नाहीं. [illegible]ास्तव [illegible]ांत कधीं [illegible] राज्य कस[illegible] क्षेपेकरून [illegible] हुत लोकांस [illegible] ळून माहित [illegible] सवी सन १९[illegible] ळीं हिंदुस्था[illegible]

Propriet[illegible]ar Samachar

किंम[illegible]	रु.	आ
वर्षाची अग[illegible]... ...	६	०
साल[illegible]... ...	७	०
सहा महिन्य[illegible]... ...	३	८
सह[illegible]... ...	४	०
फुटकळ ए[illegible].. ...	०	९

या शह[illegible] व पहिलीं [illegible]कांस वर्षाचें ९१ आठवड्य[illegible]तो, नरपती [illegible]वें अगाऊ पडेल तो ३ रु[illegible]निध्वंस होऊन, [illegible]लअखेर ३ रु. ८ आणे[illegible]नी, महेश्वर

[illegible]ा, लक्षिण, कन[illegible]याची मुदत पत्र घेण्याचे [illegible] मुसलमानी र[illegible] २ महिने पर्यंत समजावें[illegible]ापुर, वेदर, ब[illegible]दारांसही त्याचा मागील [illegible]त्या लोकांची म[illegible]साल चालू होईल तेथ[illegible]ीं. व कित्येक [illegible]ुदल समजावी [illegible] झालेले होते,

[illegible]रोपियन लोक आ[illegible]ल्याचे दर.

१०तील लोकांमध्यें ... १ रुपया

१०पासून मोठी कोस ०१०६.

ए[illegible], हा देश फार विकापणें झाल्यास दर [illegible] आहे; आणि होमाणें किंमत पडेल या देशाप्रमाणें

[illegible]र देश या भूमंडळ[illegible] [illegible]ातां यांतील लोक [illegible]ाष्ट वेगळी; असो [illegible]

[illegible]ऱ्हाडसमाचार छाप[illegible]ापून प्र०के०

वऱ्हाडसमाचार.

The Varad Samachar or News of Berar.

VOL. III AKOLA:—— SATURDAY, 11 JULY 1868 NO. 28

पुस्तक ३ अकोला, शनिवार तारीख ११ माहे जुलई सन १८६८ इ० अंक २८.

पुस्तकालयें.

पुस्तकालय किंवा लायब्ररी हा शब्द हिंदुस्थानांत नवीन आहे. व या उपयुक्त गोष्टीचा जन्महो इकडे इंग्लिश लोकांचें राज्य झाल्यानंतरचा आहे. तरी हा शब्द सोपा आणि बहुत परिपाठींत पडला असल्यामुळें त्याच्या अर्थाचें कोणास अज्ञान नसेल असें आम्हास वाटतें.

जगतांत प्रथमत: पुस्तकालयाची कल्पना काढणारा प्राणी जो होऊन गेला असेल तो धन्य होय. ज्ञानविर्धनाचे कामीं या कल्पनेनें जें सहाय झालें व उत्तरोत्तर होत आहे तें सर्व त्याच्या कल्पनेचें फळ होय. एक पुरुषही सर्व जगाच्या चांगुलपणाचे कामीं किती उपयोगी पडू शकेल हें मनांत आणण्यास व प्रत्येकानें लोकांचें बरें करण्याविषयीं झटण्यास हें उदाहरण फार चांगलें आहे.

पुस्तकालय हा एक मोठा ज्ञानसाधनाचा मार्ग आहे. लहानपणीं शाळेंत जें शिकावें त्याची मोठेपणीं वृध्दी करण्यास, पुढील वयांतील नवे विषय ग्रहण करण्यास, व्यवहारसंबंधीं अनेक गोष्टी कळवून घेण्यास, आणि मनास उत्तम प्रकारची करमणूक होण्यास पुस्तकालय ही एक मुख्य जागा होय. असें सर्व साक्षर लोक कबूल करितील यांत भ्रांति ना[illegible] पुस्तकालयें मात्र तशा भरण्याचीं व [illegible] तेचीं असलीं पाहिजेत-

"दसकी लकडी ए[illegible] बोजा." या म्हणीप्रमाणें पुस्तकाल[illegible] स्थापना आहे म्हणजे त्यापासून उपयो[illegible] करून घेणाऱ्या प्रत्येक मनुष्यानें आपल्य[illegible] गरजेच्या व योग्यतेच्या मानानें पुस्तक[illegible] यास दरमहा द्रव्य द्यावें व त्या सर्वसम[illegible] नाच्या भांडवलावर पुस्तकालय चालावें असा नियम आहे. मुख्यत्वें म्हटलें म्हणजे पुस्तकें व वर्तमानपत्रें यांचा मोठा भरणा पुस्तकालयांत पाहिजे आहे, तरच त्यकडून लोकांच्या मनाचें आकर्षण होईल. व तें मान जेथें कमी असेल तेथें त्या पुस्तकालयाचें महत्व ही कमीच असावयाचें.

पुस्तकालयास कांहीं प्रापंचिक खर्च नाहीं, पुस्तकालयास कांहीं धान्याची बेगमी करून ठेवावी लागत नाहीं. पुस्तकालयाच्या घरीं कधीं लग्न, मुंज किंवा श्राद्ध पक्ष व्हावयाचे नाहीत. त्याचें मुख्य कर्तव्य कायतें ग्रंथसंग्रह, चांगल्या पुस्तकालयांतून अनेक प्रकारच्या पुस्तकांचा संग्रह आढळतो. व हेंच त्याचें ह्य बीज आहे. पुस्तकालयांत संस्कृत, प्राकृत, इंग्लिश, गुजराथी, कानडी, हिंदुस्थानी वगैरे भाषांचीं, व नीती, व्यवहार, विद्या, कला, शास्त्रें इत्यादि विषयांचीं परोपरीचीं पुस्तकें असतात. तेणेंकरून लोकांचा मोठा फायदा होतो. महाभारत, कोश वगैरे मोठाले पन्नास पन्नास रुपये किमतीचे एकेक ग्रंथ, तशीच एन्सायक्लोपीडिया ३०० रुपयांची, २००० रुपयांचा कायद्यांच्या पुस्तकांचा संच, [illegible]सि असे ढीग एका मनुष्यानें आपला खासगी पैसा खर्चकरून घ्यावयाचें म्हटलें [illegible]र तो मोठा कामदार किंवा घरचा सुखी असला तरी व्हावयाचें नाहीं. व असल्या [illegible]सल्या महान ग्रंथांचा उपयोग ते पुस्तकाल[illegible]त असले म्हणजे आपणा सामान्य प्रतीच्या मनुष्यास महिन्यास एक रुपया किंवा आठ आणे खर्च केला असतां केवळ घरच्या मालकी प्रमाणें त्यांचा उपयोगकरून घेतां येतो हे केवढें विशेष आहे!

याचप्रमाणें वर्तमानपत्रांचें समजावें. पुस्तकालयांत नित्याचीं निघणारीं दोन दोन तीन तीन वर्तमानपत्रें, तशींच आठवड्याचीं वगैरे बहुत वर्तमानपत्रें, व मासिक पुस्तकें इंग्लिश, मराठी, गुजराथी वगैरे व तींहीं वर्तमानांचीं, शास्त्रीय विषयांचीं, कायद्यांचीं, इंजनी, डाकतरी, शाळाखात्याचीं, मनोरंजक, थट्टेचीं वगैरे वेगळीं घेत असतात व तीं सर्व रुपया किंवा आठ आणे वर्गणी दिली म्हणजे यथेच्छ वाचावयास मिळतात, ही मोठी फायद्याची, सुखाची, आनंदाची, व महत्वाची गोष्ट नव्हे काय?

आतां आमचे देशांत ठिकठिकाणीं पुस्तकालयें जीं आहेत तीं त्या स्थलमहात्माप्रमाणें व लोकांच्या जरुरी आणि मदती यांप्रमाणें लहान मोठ्या भरण्याचीं असतात. व कोठें कोठें एक दोन वर्तमानपत्रें घेतात आणि शें दोनशें जुनीं पुस्तकें असतात. त्यांचाच मग आल्या गेल्याकडून घोटून घोटून खल होत असतो. व सांगावयास अवघड वाटतें कीं कोठें कोठें पुस्तकालयें असतात त्यांत एकही त्याचें स्वतांचें वर्तमान पत्र नसतें, भिक्षांदेहीनें कांहीं पत्रें गोळा करून आणिलेलीं असतात. व पुस्तकांच्या नावानें कधीं पावआणा देखील खर्चीं पडलेला नसतो. अशीं कांहीं पुस्तकालयें असतात. व त्या प्रतींत आमचें अकोल्याचें पुस्तकालय प्रस्तुत आहे. पुस्तकालयास जें दरिद्र तें त्याचें स्वतांचें नव्हे. त्या गावांतील तरुण विद्वान, संभावित, पुढारी, कामदार, विद्येच्छु इत्यादि लोकांचें तें दरिद्र व तो लाजिर्वाणेपणा आहे असें मानलेलें आहे. ही गोष्ट मनांत आणून आमच्या अकोल्याच्या मंडळींनीं पुस्तकालयाचा अभिमान धरून त्याची स्थिति सुधारावी. व ते सुधारितील अशी आम्ही आशा बाळगतों. अस्तु. अकोला गाव मोठा व तीन जिल्ह्याच्या हेड क्वार्टरचा असून तेथील पुस्तकालय दरिद्री आहे. यापेक्षां उमरावतीचें पुस्तकालय बरें आहे. मुंबई इलाख्यांत ही कित्येक ठिकाणचीं पुस्तकालयें चांगलीं आहेत. व कित्येक, कारकुनाचा व शिपायाचा पगार भागविणारीं आहेत. सातारचें पुस्तकालय बरें आहे. सुरतेचें अमदाबादचें, पुण्याचें हीं त्याहून बरीं आहेत. मुंबईत आळीआळीत कित्येक पुस्तकालयें आहेत. त्यांत कापावरील नेटिव जनरल लायब्ररी चांगली आहे. व विलायतेकडे तर कांहीं कांहीं पुस्तकालयें उत्कृष्ठ आहेत.

मुंबईच्या नेटिव जनरल लायब्ररीची गेल्या महिन्यांत वार्षिक सभा भरली होती. त्यावेळीं तिची कांहीं हकिकत प्रसिद्ध झाली आहे ती एथें आम्हीं आपले वाचकांकरितां लिहितों.

ही मुंबईची नेटिव जनरल लायब्ररी आज २२ वर्षें चालत आहे. हिजमध्यें ५००० पुस्तकें आहेत. पैकीं ३००० अगदीं आलीकडे विलायतेहून नवीं आणिलीं आहेत. व तीं बहुत वेगवेगळ्या प्रकारच्या विषयावर आहेत. शिवाय रसायन शास्त्र, ज्योतिष शास्त्र, वगैरेवर व्याख्यानें देतांनां जीं यंत्रसाहित्यें लागतात तीं या पुस्तकालयाकडे बहुत आणिलेलीं आहेत. व येत्या हिंवाळ्यांत या ठिकाणीं अशा शास्त्रीय विषयावर व्याख्यानें देऊं लागणार आहेत. स्टेट सेक्रटरी यांनीं ही संस्कृत वगैरे बहुत पुस्तकें या पुस्तका[illegible]स बक्षिस दिलीं आहेत, त[illegible] मराठी, गुजराथी वगैरे [illegible]चीं व विलायते[illegible] पुस्तका[illegible], पुरा[illegible] जातीचे आश्र[illegible] दुरस्त सालांत वर्गणीचें व [illegible]च्या व्याजाचें वगैरे उत्पन्न ७९९५ रुपये [illegible] व मागील शिलक १३१९७ रुपये होते. खर्च ८७३६ रुपये झाला. या पुस्तकालयास लाइफ मेंबर २१, फर्स्टक्लास म्हणजे दोन रुपये दरमहाचे वर्गणीदार ५०, सेकंड क्लास किंवा एक रुपया वर्गणीचे ११४, व थर्ड म्हणजे आठ आणे प्रतीचे १३३ वर्गणीदार आहेत.

आतां लंडन शहरां[illegible]ची गोष्ट ऐका.—तेथें [illegible] आहेत त्यांतून ब्रिटि[illegible]च्या पदार्थ संग्रहालयास जो[illegible] पुस्तकालय आहे त्याची संक्षिप्त ह[illegible] "इंग्लं[illegible]तील प्रवास" नवाच्या पु[illegible] आहे तो अशी.

"हें पुस्तकालय पा[illegible] पुस्तकालयापेक्षां लहान खरें, प[illegible] करून, याची बरोबरी क[illegible] पुस्तकालय संपूर्ण युरोपखंडांत दुसरें एकही नाहीं. यांत सुमारें सात लक्ष पुस्तकांचा संग्रह आहे. त्यांत प्रतिवर्षीं ७५००० पुस्तकें नवीन येत असतात [illegible] सांगतात. अगत्याचा ग्रंथ ह्या ठि[illegible] नाहीं असा नाहीं. [illegible] तिसरा ज्यॉर्ज राजा ह्याचा ग्रं[illegible] तेरा लक्ष रुपयांच्या किंम[illegible] त्यांत ८०००० पुस्तकें [illegible] त्या राजानें या ग्रंथालया[illegible] केला. याप्रमाणेंच दुसऱ्या कितीएक महान पुरुषांनीं लक्षावधी रुपयांच्या किंमतीचीं बक्षिसें दिल्यामुळें, या संग्रहालयांत लक्षावधि ग्रंथ आणि पदार्थ नवीन आले आहेत.

सदर्हू पुस्तकालयामध्यें हातानें लिहिलेल्या पुस्तकांचा मोठा संग्रह केला आहे. त्यांत सुमारें तीनहजार पुस्तकें आहेत. त्यांतून कितीएक मोठ्या चमत्कारिक रीतीनें लिहिलेलीं पुस्तकें आणि कितीएक नामांकित पुरुषांचीं हस्ताक्षरें यांचा बहुमोलवान संचय निराळाच केला आहे. त्यांत मोठा प्रख्यात सुधारणारा लूथर याच्या हातचे लिहिलेले लेख आहेत. ते त्याचें अक्षर कसें होतें तें बघण्यासाठीं लोक मोठ्या उत्कंठेनें जाऊन पाहातात. एथें हातानें लिहिलेले कितीएक संस्कृत ग्रंथ पाहण्यासारखे आहेत.

संपूर्ण भगवद्गीता एकाच लांब पातळ कागदावर फारच बारिक अक्षरांनीं लिहून नकाशाप्रमाणें पेटींत ठेविली आहे. श्रीमद्भागवतही एका ६५ फुटी कागदावर फारच सुंदर बारिक अक्षरांनीं लिहिलें आहे. तशीच भगवद्गीता फार बारिक अक्षरांनीं झाडाच्या सालीवर लिहिली आहे. याप्रमाणें ह्या तीन प्रती आहेत. संस्कृत दुर्गापाठ अतिशय पातळ कागदावर लिहिलेला आहे. तो नळकुंदांत गुंडाळी करून ठेवितां येतो. [illegible]र्गापाठाची दुसरी एक प्रत बारि[illegible]क्षरांनीं जांबळ्या पत्राव[illegible] शिवकवचाची [illegible]क्षरांनीं काळ्या [illegible] आहे. म्हैसुरच्या राना[illegible] हिशेब कानडी भाषेत ताड[illegible]लहून त्याचें वाटोळें गुंडाळें केलें आहे. याची एक प्रत तामिल लिपींत कूर्माकार ताडपत्रावर लिहिली आहे. आपल्या देशच्या अपूर्व पदार्थांचा संग्रह पाहून आपणास खरोखर आनंद [illegible]."

हिंदुस्थानांती[illegible]शां-[illegible]

[illegible]

इसवी सन [illegible] तागाईत १७६३.

ब्राम्ह[illegible] सरस्वती भ्रष्ट झाली, आणि ग्रंथकर्तृत्व अगदीं बंद पडलें, यामुळें आलीकडे दोन हजार वर्षांत जें कांहीं झालें आहे, त्याचा त्यांकडे लेख नाहीं. आतां यावर कोणी म्हणेल कीं, या दोन हजार वर्षांत मोठी गोष्टच झाली नसेल; तर तसें नाहीं. भारत व रामायण यापेक्षांही मोठाल्या गोष्टी आलीकडील काळांत घडल्या आहेत. एक मुसलमानांचें राज्य हिंदुस्थानांत झालें, व तें ६०० वर्षें सतत चाललें. त्यांतच दहा भारताएवढ्या गोष्टी झाल्या आहेत, परंतु ब्राम्हणांचें ग्रंथकर्तृत्व बंद झालें कारणानें तिकडे कोणी लक्ष दिलें नाहीं. त्याचप्रमाणें इंग्रज लोकांचें आणि इतर युरोपियन लोकांचें इकडे येणें झालें, व संपूर्ण भरतखंड त्यांणीं जिंकिलें हें लंकेचें राज्य बुडालें त्याहूनही मोठें कृत्य आहे, परंतु धनगराचे घरीं वाजंत्रें वाजलीं तर मेंढरांस त्याची परवा नसते, त्या न्यायानें आम्हां हिंदु लोकांस हें वर्तमान ठाऊक नाहीं; व अज्ञानामुळें आम्हांत त्याची परवाही नाहीं. असा सांप्रत काळ वर्तत आहे; यास्तव युरोपियन लोकांचा संचार या देशांत कधीं झाला, व पुढें इंग्रज सरकारचें राज्य कसकसें वाढलें याचा इतिहास संक्षेपेंकरून आम्ही लिहितों; व यावरून बहुत लोकांस हें आलीकडील रामायण कळून माहिती होईल.

इसवी सन १५०० चे सुमारास म्हणजे ज्याकाळीं हिंदुस्थानांत मुसलमानीं अंमल होता, व पहिलीं हिंदवी राज्यें अश्वपती, गजपती, नरपती वगैरेचीं होतीं त्या सर्वांचा विध्वंस होऊन, व इंद्रप्रस्थ, कनोज, उज्जनी, महेश्वर आदिकरून राजधान्या बुडून, दक्षिण, कर्नाटक, द्रविड, तैलंगण पर्यंत मुसलमानी राज्य झालें होतें व नगर, विजापुर, बेदर, बऱ्हाणपुर इत्यादि ठिकाणीं त्या लोकांची मोठी जबरदस्त संस्थानें होतीं. व कित्येक नवीन शहरें व नवीन कोट झालेले होते, त्याकाळीं हिंदुस्थानांत युरोपियन लोक आले नव्हते, तथापि युरोपांतील लोकांमध्यें या हिंदुस्थान देशाची पूर्वीपासून मोठी आख्या पडली होती कीं, हा देश फार विस्तीर्ण व द्रव्यानें भरलेला आहे; आणि ही गोष्ट खरीच आहे कीं या देशाप्रमाणें मोठा सुपीक व हवाशीर देश या भूमंडळावर दुसरा नाहीं. आतां यांतील लोक अभागी आहेत ही गोष्ट वेगळी; असो युरोपांत ही आख्या

असण्याचें कारण इकडील उंची माल म्हणजे कापसाचीं व रेशमाचीं वस्त्रें, शाली, कस्तुरी वगैरे पदार्थ पायवाटेनें युरोपांत जात होते, व ते नेण्याकरितां मोठाले काफले बरोबर शिपाई वगैरे घेऊन जात असत, व त्यांजवर नफा फार येत असे; आणि तिकडून पुतळी, रुपें, बंदुका वगैरे आणित असत. त्याकाळीं पुतळी हें नाणें इकडे इतकें आलें कीं, सर्व देशभर तें पसरून राहिलें आहे. युरोपांत कापूस नाहीं म्हणून लोंकरीचीं किंवा कातड्याचीं वस्त्रें लोक नेसत होते; व श्रीमंतांस मात्र कापसाचीं वस्त्रें मिळत होतीं. तेव्हां युरोपांत च्यार शहाणे लोक होते त्यांणीं अशी कल्पना काढिली कीं, शोध केला असतां हिंदुस्थानांत जाण्यास समुद्रांतून परभारां रस्ता सांपडेल व तसें झालें तर इतकें लांब पायमार्गानें जावयास नको. ही कल्पना व्यापारी लोक व राजे लोक यांनीं जागोजाग मान्य केली; आणि मार्गाचा शोध करण्यास समुद्रांत तारवें रवाना केलीं. तरी कितिएक अल्पदृष्टि लोक होते त्यांनीं त्या वेळेस ह्या कल्पनेचा उपहास केला. ते म्हणत कीं, समुद्रांतून वाट सांपडेल कशी? आणि इतकें लांब तारवें जातील कशीं? परंतु पोर्तुगालचे राजानें या कामांत पुढारीपणा चांगला केला; तो असा, त्याणें वासको डी गामा म्हणून आपला एक सरदार होता, त्याबरोबर तारवें देऊन शोधाकरितां त्यास इकडे पाठविलें; तो पूर्वदिशेस येतां येतां शेवटीं सन १४९८ इसवींत मलबार प्रांतीं कालिकोट बंदर आहे तेथें आला. त्याकाळीं तेथें हिंदुराजा होता त्यास त्यानें आपलें वर्तमान कळवून त्याचे आज्ञेनें कांहीं दिवस त्याच बंदरांत वस्ती केली. व युरोपांतील जो माल बरोबर आणिला होता तो विकून या देशाचा माल तारवांवर घालून, आल्या वाटेनें त्यानें पुनरागमन केलें. हें वर्तमान पोर्तुगालदेशांत प्रसिद्ध होतांच सर्व लोकांस मोठा आनंद झाला. नंतर पोर्तुगालचे राजानें आणखीं कांहीं तारवें, लढाऊ लोक, व व्यापाराचा माल भरून हिंदुस्थानांत रवाना केलीं तीं कालिकोटास येऊन त्यांचा व्यापार चालू झाला. पुढें कालिकोट संस्थानांत व त्याचे नजीक कंची म्हणून संस्थान होतें त्यांत कांहीं वाद उत्पन्न झाला; तेव्हां कंचीचे राजास पोर्तुगालचे लोक मिळून त्यांणीं कांहीं कवायती फौज तयार केली, व तिचे योगानें त्यांचा जय होऊन त्यांणीं गोवेंप्रांत काबीज करून घेतला, व तेथें एक किल्ला बांधून ती मुख्य राजधानीची जागा केली. तेव्हांपासून म्हणजे सन १५१४ पासून हें फिरंग्यांचें राज्य हिंदुस्थानांत चालू झालें. नंतर त्यांणीं सर्व कोंकणप्रांत जिंकून दर्याकिनाऱ्यानें सुरतेपर्यंत किल्ले व कोट बांधून राज्य चालविलें. आणि हजारों हिंदुलोकांस जबरीनें बाटविलें. हें पोर्तुगालचें ठाणें हिंदुस्थानांत बसल्याचें वर्तमान इतर राजांस समजलें. तेव्हां फ्रेंच लोकांस व डच लोकांसही उमेद आली, व त्यांणीं आपलीं तारवें इकडे पाठविलीं, व तीं दर्याकिनाऱ्यास जागोजाग बंदरांत येऊन व्यापार चालवूं लागलीं. पुढें इंग्लंडचे त्या वेळचे राणीनेंही कांहीं व्यापारी लोकांची कंपनी जमवून त्यांजकडून सन १६०० मध्यें कांहीं माल व तारवें हिंदुस्थानांत रवाना केलीं. व त्यांस चार्टर म्हणजे सनद आणि "ईस्ट इंडिया कंपनी आफ मर्चंट्स" असें नांव दिलें. या नांवाचा अर्थ इतकाच कीं हिंदुस्थानांत व्यापार करणारी लोकांची मंडळी. सदरहू सनद देतांना राणीनें या सावकारांशीं असा करार केला कीं मी दुसरे कोणा इंग्रजांस हिंदुस्थानांत जाऊं देणार नाहीं. या कंपनीतल्या सावकारांचें भांडवल आरंभीं ७ लक्ष रुपयांचें होतें. पुढें त्यांणीं ठरावाप्रमाणें निघून येऊन सुरतेस मुक्काम केला. आणि दिल्लीस वकील पाठवून बादशाहापासून परवानगी घेतली कीं "तुम्हांस व्यापार करण्यास हरकत नाहीं" मुळीं यांचीं दुकानें पश्चिम समुद्रतीरास सुरत, खंबायत व अमदाबाद या ठिकाणीं पडलीं. तेथें ते विलायती माल आणीत, आणि इकडील देशाचा माल खरेदी करून विलायतेस नेत. पुढें दुसरें युरोपियन लोकांच्या वखारी शेजारीं होत्या त्यामुळें त्यांचा यांस उपसर्ग लागे म्हणून यांनीं पूर्वसमुद्रतिरावर मद्रास हें निर्वेध स्थल पाहून तेथें दुकान घातलें; आणि सन १८४० सालीं तेथें एक किल्ला बांधला. त्याकाळीं या देशांत गलबल फार होती, यामुळें किल्ला बांधणें हें अवश्य होतें. आणि तो कोणीही बांधला तरी आपले निवार्चें रक्षणार्थ आहे असें समजून कोणी राजे त्यास मनाई करित नसत.

पुढें पोर्तुगालच्या [illegible] व इंग्लंडचे राज्याची सोयरीक झाली तेव्हां पोर्तुगिसांनीं इंग्लंडचे राजास मुंबईबेट आंदण दिलें. त्याकाळीं हिंदुस्थानचे राजांचे नजरेनें मुंबईशी अमदीं वाईट जागा होती- परंतु समुद्रांत फिरणारे लोकांचे नजरेनें ती जागा फार उपयोगाची होती. फिरंगी लोकांनीं इंग्रजांस मुंबई बेट दिलें तेव्हां तेथें कांहींच नव्हतें. मच्छी मारणार कोळी लोकांचीं कांहीं झोंपडीं मात्र होतीं; बाकी तेथें पांढरपेशे कोणी लोक जात येत नव्हते; फक्त ठाणें, साष्टीपर्यंत सरकारची नजर होती. पुढें ती जागा इंग्लंडचे बादशाहानें आपले सावकार मंडळीचे हवालीं केली. व तिचें दरसाल १०० रुपये भाडें ठरवून घेतलें. ही गोष्ट सन १६६८ सालीं झाली. याकाळीं हिंदुस्थानांत मुसलमानांचें राज्य होतें, त्याची मोताद भरून त्यास जरा आली होती; व त्या राज्याचे मोठमोठे सरदार होते ते एकोपा सोडून आपले बादशाहास मानीनातसे झाले होते; व त्यामुळें जो तो स्वतंत्र राज्य करूं लागला होता. आणि पूर्वीचें शौर्य सोडून केवळ सुख भोगण्याचीच त्यांची इच्छा वृद्धिंगत झाली होती. दौलत वाढली आणि विद्या बुडाली म्हणजे असा परिणाम होतच असतो. असतु. मराठे लोकांमध्यें शिवाजी राजा झाला. त्यानें मुसलमानांचे राज्यावर मोठें बंड करून मराठे लोक एकत्र जमविले. व सुरत लुटली. त्या बरोबर इंग्रजांची तेथें एक मोठी कोठी होती ती लुटली गेली; नंतर शिवाजीस सन १६७४ सालीं रायगडावर राज्याभिषेक झाला; म्हणून इंग्रजांनीं आपली कोठी तेथून काढून मुंबईस नेली. याशिवाय इंग्रजांची कलकत्यासही एक कोठी होती. तीवरून मोंगलाचे अंमलदारांशीं व इंग्रजांशीं युद्ध झालें; व ती गोष्ट औरंगजेब बादशाहास कळतांच त्यानें सर्व इंग्रजांस एकदम मुलखाबाहेर काढून द्यावें, म्हणून जिकडे तिकडे फर्मान पाठविलें. त्याकाळीं जंजिरें येथें मोंगलाचा सरदार एक शिद्दी होता, त्याणें इंग्रजांस जावयास सांगितलें; व त्यांच्या वखारी सर्व बंद केल्या; तेव्हां इंग्रजांनीं इतर सावकार लोकांकडून अर्ज करविले, व बादशाहाकडे स्वतांही जाऊन व अर्ज्या करून वगैरे पुन्हा रहाण्याची परवानगी घेतली. त्याविषयीं असें म्हणतात कीं, बादशाहाचे घरीं मुलास कांहीं आजार झाला होता, तो यांच्यांतील एका डाक्टरानें बरा केला; म्हणून बादशाहा खुष होऊन त्याणें यांस पुनः परवानगी दिली.

पुढें इंग्रजांनीं मुसलमानांपासून सन १७०७ सालीं कलकत्यात किल्ला बांधण्याची परवानगी घेऊन एक किल्ला बांधिला. त्याकाळीं देशांत मराठ्यांची धामधूम फार चालली होती, परंतु इंग्रज लोकांचीं ठाणीं दर्याकिनाऱ्यास होतीं; म्हणून यांस त्यांजकडून फारसा उपद्रव झाला नाहीं; तथापि त्यावेळेस यांस दोन मोठे शत्रू होते. ते कोणते म्हणाल तर एक फ्रेंच व दुसरे डच म्हणते ज्यांस इकडे वलंदेज म्हणतात. ते त्यांनीं निजामाचे लष्करांत चाकरीस राहून कांहीं पल्टणें तयार केलीं; व दुसरे कितिएक ठिकाणीं फ्रेंचांची फौज होती. पोंदेचरी म्हणून मद्रासेजवळ एक बंदर आहे ती त्यांची राजधानी. व कलकत्याजवळ चंद्रनगर म्हणून आहे ती डच लोकांची राजधानी. त्या उभयतांशीं व इंग्रजांशीं नेहेमी युद्ध होत व कर्नाटक प्रांतीं फ्रेंचांचें मोठें राज्य झालें; आणि निजामाकडून त्यांणीं फौजेकरितां मुलुख तोडून घेतला होता. इतक्याच सुमारास इंग्रजांनीं कलकत्यास एक जमीदारी घेतली, व तिचा ते कारभार करूं लागले.

पुढें असें झालें कीं बंगाल्याचा सुभा सुजातदौला याचा भाऊ बंद अह्लीवेदाखान यास त्याणें काढून दिलें होतें, तो कलकत्यास येऊन इंग्रजांचे आश्रयास राहिला; तेव्हां सुजातदौल्यानें कलकत्यावर फौज पाठवून इंग्रज लोकांच्या कोठ्या लुटविल्या; व जे इंग्रज लोक सांपडले ते धरून आणून कैद केले. ते लोक १४६ होते, त्या सर्वांस अगदीं लहानशा खोलींत एक साऱ्या रात्रभर कोंडून ठेविलें, त्यामुळें त्यांचे इतके हाल झाले कीं, पहाटपर्यंत ते सर्व गुदमरून मेले. हें वर्तमान मद्रासेस आलें तेव्हां तेथील इंग्लिश अधिकाऱ्यांनीं कर्नल क्लाईव यांजबरोबर फौज देऊन कलकत्यास त्यांचे कुमकेस पाठविलें. तो पुरुष मोठा शूर व धैर्यवान होता, आणि त्याजबरोबर ९०० गोरे व २१०० मद्रासी शिपाई होते. त्याणें येऊन सुजातदौल्यावर प्लासीचे मैदानांत हल्ला केला; व इतक्यासंधींत मीरजाफर म्हणून त्या सुभेदाराचा एक सरदार होता, तो फितुर झाला, आणि त्याणें युद्धांत पळ काढिला; त्यामुळें इंग्रजांची त्या लढाईंत सरसी झाली, तेव्हां उमीचंद सावकार यांचे विद्यमानें मीरजाफरखान यास सुभेदार करावें असें ठरलें होतें. त्याप्रमाणें त्यास इंग्रजांनीं सुभ्याचे गादीवर बसविलें; व यापासून २४ परगणे आपणास बक्षीस घेतले, आणि त्याशीं एक तहनामा केला. हें वर्तमान इंग्लंडांत गेल्यावर मुलुख हस्तगत झाला, त्याच्या कारभाराची व्यवस्था झाली पाहिजे, म्हणून कलकत्यास एक गवरनर नेमण्याचा ठराव होऊन लार्ड क्लाइव साहेब यांसच त्यांनीं गवरनर नेमिलें. ही गोष्ट इसवी सन १७६७ त झाली; व येथून इंग्रजी राज्यास हिंदुस्थानांत आरंभ झाला. पुढें सुजात दौला आपली गादी घेण्याकरितां आणखीं फौज घेऊन कलकत्यावर आला, तेव्हां त्याची व इंग्रजांची पाटण्याजवळ लढाई झाली. व तींतही त्याचा पराभव झाला. या लढाईस बक्सरची लढाई म्हणतात. ही सन १७६३ सालीं म्हणजे पानपतचे लढाईनंतर दोन वर्षांनीं झाली.

सदरहू दोन्हीं लढाया क्लाइव साहेबांनीं केल्या, व बंगाल्यांत इंग्रजांचे राज्याचा पाया घातला. येथून पुढें इंग्रज लोक राज्यकारभारांत वागूं लागले, व त्यांजकडे बंगाल्यांतील बराच मुलुख आला. एक सुभेदार होता, पण इंग्रज पाहिजे तेव्हां एका सुभेदारास काढीत, व दुसऱ्यास बसवीत, म्हणजे जो अधिक पैसा व मुलुख देण्यास कबूल होईल. त्यास गादीवर बसवीत; असें कितिएक दिवस चाललें; व पुढें त्यास पेनशन करून दिलें, त्याचा वंश अद्यापि आहे. परंतु आतां त्याचा सर्व मुलुख इंग्रजांकडे आहे. ही सावकाराची कंपनी शिपाई ठेवून फौज बंद झाली, व राज्यकारभार आणि सल्ला मसलत पडेल तेथें आमंत्रण आलें असतां मदतीस जाऊं लागली, किल्ले, कोट, परगणे, बंदरें व लष्कर इचे ताब्यांत राहूं लागलें, व पैसा पुष्कळ हस्तगत झाला. याप्रमाणें या कंपनीचे राज्यास म्हणजे इंग्लिश राज्यास आरंभ झाला. इतक्यांत पुढें यांस एक मोठा शत्रू उत्पन्न झाला. त्याचा इतिहास पुढील दुसरे खंडांत सांगूं. आतां प्रथम खंड पुरें करितों.

Bombay Gazette dated the 27th ultimo Coincides with the views adopted by Sir John Lowrence and Sir Stafford Northcote in not allowing high salaries to our Natives in civil employ at the same high rate as Europeans but totally discards those of Sir Bartle Frere under the following grounds.

"Few additional mouths in a native family make very little difference in the cost, the ghee, rice and other articles of food being extremely cheap, while burra "Khannas" or caste dinners need not and seldom do occur in one family more than once a year and hardly even cost more than 200 Rupees a sum which many European gentlemen spend over and over again in sparkling wines alone." Sir Bartle Frere, who was more than a quarter of a century in India, is in[illegible]mately acquainted with hundreds of natives and thoroughly knows their manners, customs, and habits of living. During his long residence in our country he has made more accurate observations on us and collected more infor[illegible] our private and [illegible] affairs than most Europeans.

If our [illegible]s remember Sir Bartle Fre[illegible] mere third Assistant Coll[illegible] Poona several years ago [illegible]ll known to many of our old [illegible] friends and from this hum[illegible]on he gradually rose and[illegible]ly was installed to the [illegible] responsible and highest [illegible] Governor in Bombay [illegible]e public career of Sir [illegible]re our readers might [illegible] the period he mu[illegible] [illegible]ongst us. This Officer[illegible] [illegible]of statistics then in our [illegible]ether political, social, [illegible] moral, is accurate [illegible] reliable. The views [illegible]d in connection with [illegible] same rate of salari[illegible] like those of Euro[illegible]onsistent with reas[illegible] are the results of h[illegible]ice. They are not [illegible] theories but fro[illegible] would believe that [illegible] respectable family amongst Natives some two hundred Rupees are only spent in dinners &c. and that once a year? Can any enlightened native in his sober senses relish this misrepresent action?

This statement cannot possibly be the result of experience, or observation. This does not show that our contemporary could have had even an interview with a native moving in a high circle. This announcement cannot even hold good with our Madhukuries (beggars) much less with our

gentry. A Mamlutdar or Moonsiff who is in the receipt of 200 Rupees a month finds that his salary is quite insufficient to cover his monthly expences. He has perhaps 15 persons in the house to support and half a dozen of beasts to feed in his Compound and so our readers can well imagine whether with his bare pay the incumbent could keep his establishment a going. Again every two or three years there is perhaps a marriage in the family of this functionary and for the celebration of the same not less than 2000 Rupees are required to meet the enormous expences he runs into in purchasing glittering gold, gorgeous apparel and thousand other things which would be needless to enumerate. Besides this, there are many other ceremonies and contingencies that are necessary every year and which throws the officer into fresh expenditure say to the amount of Rupees one thousand. For the present we submit this indefinite statement, for if we go on particularizing, the matter would swell to tremendous size and make the whole concern disgusting for our readers. Now the question that naturally suggests itself is whence does all this money come from? The poor gentleman is over head and ears in debt is the simple answer. Does this demostrate that natives dont need high salaries or that their expences are trifling? Some of those Europeans who are utterly ignorant of native intellect, their manners, and customs may pass rediculous and unpleasant remarks, but this impression would soon be removed and circumstances would force them to look upon us as their friends. On some future occasion we shall try and prove that natives are now quite able to compete with Europeans, and justly deserve to be paid at the same high rate as themselves.

In the meantime let this be constantly borne in mind that the expenditure of a native gentleman is greater than that of a European.

The ordinary meeting of the Akola mutual improvement Society will be held in the Library, Akola High School, on monday evening the 13th Instant at 5½ o'clock, when a paper will be read by Mr. Vishnoo Sukharam.

Major J. Allardyce our officiating Commissioner who is out on his tour of inspection left this for Basim yesterday.

Lieutenant Hudleston our Deputy Commissioner, we understand, intends procceeding on leave to England some time in the month of September, and during his absence Lieutenant Fitz zerald will officiate for him.

Lieutenant R. Bullock Assistant Commissioner will also shortly proceed to England on two years furlough.

Mr. Purshuram Sakharam Sherestedar of Oomerawutti Deputy Commissioner's Office was suspended for some time past, but we hear, he, to our great joy, is reinstated in his place.

We had some good showers in the Commencement of June but latterly during the last three weeks there has not been a drop. During the day it is dreadfully warm, but the nights and mornings are pleasant and nice.

THE fallowing jottings of Hydrabad (Deccan) news appear in the "Englishman:"—"Instructions had been received from England relative to the photographing of alcaves and places of architectural interest in India. The Nizam has in consequenc asked for the services of an officer to carry out the work in his territories. An officer from Secunderabad has peen selected for the work. Mr. Cordery, the First Assistant Resident, will, it is said, shortly proceed on furlough, in which case it is expected that Colonel Thornhill, at present doing general duty at Bangalore, will be appointed First Assistant Resident. Mr. Marrett, Engineer in the Nizam's employ, is engaged in preparing the plans of a system of canals and irrigation for the Nizam's territories A great movement in favour of female education is being got up. Berar has already 24 schools for girls. The contagion has spread to Secunderabad, where a fancy fair is about to be held in aid of the scheme. The Native Government holds aloof from girls' schools, but boys' schools are springing up on all sides. A great effort is also being made to push on the construction of roads. Sir Salar Jung has shown a disposition to appoint Parsees to civil posts under his government."

Bombay Gazette.

वऱ्हाड.

आम्हास लिहिण्यास संतोष वाटतो कीं रा० रा० बाळकृष्ण शास्त्री यांची ड. इन्स्पेक्टरचे जाग्यावर नेमणूक झाल्यापासून वणी जिल्ह्यांत सात शाळा नवीन झाल्या. एलिचपूर जिल्ह्यांत ही आलीकडे थोड्याच दिवसांत नवीन सहा शाळा झाल्या. असें ऐकतों. अकोले जिल्ह्यापैकीं खामगांव, जळगांव, व बाळापुर पेठ आणि एलिचपुर जिल्ह्यापैकीं बडनेरगंगाई व येवदे ह्या ठिकाणीं मुलींच्या शाळा नुकत्याच स्थापन झाल्या हें ऐकूनही फार आनंद होतो.

नानरेग्युलेशन प्रांत म्हणजे बेकायदी मुलूख यांतील कोणी अधिकाऱ्यांनीं त्यांविरुद्ध छापलेल्या वर्तमानपत्रांतील मजकुरावर सरकारी नात्यानें जबाब दिले. त्यावरून हिंदुस्थान सरकार फार नाखुष होऊन त्यांनीं एक सर्क्युलर केलें आहे कीं, कोणी अफिसरानें मुद्दाम सरकारची परमाणगी घेतल्याशिवाय वर्तमानपत्रांतल्या गोष्टीस वर्तमानपत्रांतून जबाब दिलेतर त्यावर सरकारची फार इतराजी होईल. असें इंग्लिशम्यान पत्रावरून कळतें. आमचा वऱ्हाडही नानरेग्युलेशन प्रांत आहे तेव्हां यास ही हा ठराव लागू असेलच.

आमच्या राजधानी शहरचे (हैदराबादचे) फर्स्ट असिस्टंट रेसिडेंट मि. कार्डरी साहेब विलायतेस रजेवर जाणार आहेत व त्यांचे जागेवर बंगलोर येथें जनरल ड्यूटीवर असलेले कर्नल थार्नहिल यांस नेमणार असें म्हणतात.

नेटिवांस मोठ्या जागा देण्याचे बाबदींत जिल्ह्यानिहायचे डिपुटी कमिशनरांस अभिप्राय विचारिले होते. त्याकामीं त्यांकडून साधारण असें लिहिलें आल्याचें ऐकतो कीं, स्मालकाज कोर्टाचे जज्ज, असिस्टंट कमिशनर, असिस्टंट पोलिस सुपरिंटेंडेंट या जागा नेटिवांस देण्यास हरकत नाहीं व याहून अधिक महत्वाच्या जागा त्यांस देणें तर त्यांस इंग्लिश विद्येचें व युरोपियन रितीभातींचें पूर्ण ज्ञान असलें पाहिजे.

उमरावती— रा० रा० परशराम सखाराम शिरस्तेदार यांस त्यांचे जागेवर कायम ठेवण्याचा ठराव झाला.— मि० शेखहिसामुदीन साहेब यांस यवतमाळास पाठविणार.— पाऊस या आठवड्यांत बिलकूल पडला नाहीं—पराकाष्ठेची गर्मी होत आहे व थोडा जरीमरीचा आजारही जारी आहे—लोकलफंड इंजिनियरचें इस्टाब्लिशमेंट कमी झालें—मुनासिपल कमिटीचे दरोगे रा. दामोदर रामचंद्र जोशी यांस रजा दिली. स. प्र.

इलिचपुर— पाऊण महिन्यांत पर्जन्य नाहीं. उष्णता वैशाख महिन्याप्रमाणें होत आहे. धान्य महाग होत चाललें आहे— मि० अबदुल बारी तहशिलदार यांस उमरावतीस नेमिलें, परंतु सारखे पगारामुळें त्यांचा जाण्याचा मानस दिसत नाहीं.

सु० प्र०

अकोला.

पाऊस अगदीं पडत नाहीं ही मोठी दुःखाची गोष्ट आहे. लोक चातका सारखे प्रतिक्षणास त्याची अपेक्षा करीत आहेत. ईश्वर लौकर कृपाकरील तर फार चांगलें. भोवरगांवीं पाऊस कोठें कोठें चांगला पडल्याचीं वर्तमानें आलीं आहेत. पण एथें थेंब नाहीं. (चूक हो. शाकड्यांनीं एक दिवस पडला होता!) सारांश पर्जन्य न पडून व हवा बिघडून रोग उत्पन्न होईल कीं काय या भयांत लोक पडले आहेत.

येथें नवीन नेमलेले पोस्टमास्तर रा. रामकृष्ण बल्लाळ खरे यांस प[illegible] परत पाठवून मिस्तर [illegible] नेमिलें. रामकृ[illegible] चांग[illegible] आ[illegible]तु तें आमच्या [illegible]र गदळ स्थितींत असणार [illegible] आवडलें नाहीं. अस्तु. पुन्हां [illegible]ई चालेल कीं काय पहावें.

मेहेरबान अला[illegible] कमिशनर वाशिमाकडे शुक्रवारीं गेले. बरोबर रा. रा. विष्णु सदाशीव क्लार्क आफ दी कोर्ट गेले आहेत. तेथें सेशन भरून परत येतील.

अडगाव एकस्ट्रा कोर्टाचे शिरस्तेदार रा. रघुनाथ गोविंद मरण पावले.

खामगावास स्मालकाज [illegible] षयीं रेसिडेंट साहेबानीं मं[illegible] आतां हिंदुस्थान सरका[illegible] गेलें आहे.

म[illegible]लि खेपेस मि० गो[illegible] यांस [illegible] रुपयांची जागा [illegible] म[illegible]ला होता त्यावि[illegible] क[illegible] त्यांचे बंधू मि[illegible] [illegible]स ती १७५ [illegible] बाकी [illegible]स १५० ची [illegible] बाकी असें घाटत आहे.

कुरणखेडचा गुरव राम[illegible] जी यानें आपली बायको [illegible] टाकून दिलें होतें. पुढें त[illegible] विसाजी गुरव याजपाशीं [illegible] व त्यापासून तिला एक मुलगी [illegible] मजकूर रामजीस समजल्यावरून तो तारीख २६ जून रोजीं रात्री लोणीस गेला. व विसाजी आणि अहिली एकत्र निजलेली पाहून त्यानें घरांत घुसून चाकूनें विसाजीस २८ जखमा केल्या. व त्याचा जीव घेतला. ९ वे तारखेस सेशन कोर्टांत या खटल्याची चौकशी होऊन रामजी यास जन्मपर्यंत काळेपाण्याची शिक्षा झाली.

EPITOME OF NEWS.
वर्तमानसार.

मेजर हेंडरसन साहेब यांस पुण्याचे पोलिस सुपरइंटेंडेंटचे जागेवर कायम केलें.

मि० आलिफंट पुण्याचे कलेक्टर यांस दक्षिणभाग रिविन्यु आणि पोलिस कमिशनर नेमिले.

सर राबर्ट नेपियर साहेब दुसरे तारखेस लंडनास जाऊन दाखल झाले. व महाराणी साहेबांनीं आणि पार्लमेंट सभेनें त्यांचे आभार मानिले.

मुंबईचें कायदे कौंसल पुण्यास गेलें.

कर्नल मेरिवेदर साहेब सिंधचे कमिशनर आपले जागेवर रुजू होण्याकरितां मुंबईहून निघून गेले.

कायदे कौन्सलचे मेंबर नेमण्यास इलाख्याचे सरकारास अधिकार आहे किंवा नाहीं असा प्रश्न निघून ठराव झाला कीं मुंबई व मद्रास या दोन इलाख्यास मात्र सदरहु अधिकार आहे.

विलायतचे सरकारी ग्याझेटांत एप्रिल, मे. व जून या ३ महिन्यांची वसुली बेरीज १८ कोटि २५ लक्ष रुपये झाल्याचें लिहिलें आहे.

त्रावणकोर हें मराठी संस्थान असून त्याचा कारभार उत्तमरीतीनें चालतो. तेथील महाराज व त्यांचे दिवाण सर माधवराव साहेब हे विद्वान असून दक्ष आहेत. राजधानी शहर त्रिवेंद्रम एथें [illegible]नीं कालेज स्थापिलें आहे. त्यां[illegible]ांत १०० व जुनि[illegible] आहेत. [illegible]या ग्या[illegible] १५ वि[illegible] [illegible]र गावीं ही मुलांच्या [illegible] शाळा बऱ्याच आहेत. या [illegible]चा वसूल ४४,८२, ८१९ रुपये व खर्च ४३,५९,१७७ रुपये आहे.

पब्लिक वर्कस खात्यास चालू [illegible]सास उत्पन्नाचा अजमास १६[illegible] रुपयांचा आहे.

मि० कागल[illegible] आक्टिंग कमिशनर [illegible] वर्षांचे रजेवर [illegible] आहेत.

[illegible] दक्षिण भाग रिविन्यु [illegible] व मि० बेलासिस साहेब [illegible] साहेब परत येईतपर्यंत आक्टिंग उत्तरभाग रिविन्यु कमिशनर राहातील.

मि० एच० बल्क्ली साहेब काटन खात्याचे चीफ इन्स्पेक्टर पुण्यास मरण पावले.

अमदाबादचे जज्ज मि० सांडिथ कामावर रुजु झाले.

मि० डायली साहेब नगरचे कलेक्टर यांची रजा ५ महिने वाढविली.

मुंबईच्या मुनसिपल कमेटीचें या वर्षाच्या सहामाहीचें उत्पन्न येणेंप्रमाणें:—

	रु०
गाड्यांवरील कराबद्दल	८८,३२९
घरभाड्याबद्दल	३,०६,५४४
लायसेन्स ट्याक्स	१,४३,४१८
पोलिस	१,६०,६८५
ग्यासलाइट	९५,८२३
पाणी	१,३६,५४५
हलालखोर	१,८६७७६
मारकेट फी	५४,९३९
पोलिस कमिशनर मार्फतची दारुगुत्याबद्दल वगैरेची फी	१,३५,९४९
इतर सर्व प्रकारची फी	१५,७६०
दंड वगैरे	४,५०१
तंबाखु व तपकीर यांवरील कर	५७,०७५

असें सुमारें १४ लक्षांचे जवळ जवळ उत्पन्न झालें आहे.

बडोदा रेलवे कंपनी मुंबईस गिरगांवांत एक स्टेशन करणार.

Correspondence.

बाहेरून आलेलें पत्र.

रा. रा. वऱ्हाडसमाचारकर्ते यांस वि. वि. खालील च्यार ओळी छापून प्रसिद्ध करण्याकरितां व सरकारच्या कानावर हा अग्नीचा जुलूम टाकण्याकरितां आपणाकडेस पाठविल्या आहेत तर कृपाकरून यास एका कोनांत जागा द्यावी.

प्रगणे घाट बोरी ता. मेहेकर जि. बुलढाणें येथें ता. २२ जून सोमवार रोजीं मध्यरात्रीं एकाएकीं अग्निप्रवेश होऊन सुमारें बारा घरें जळून अदमासें २००० चें नुकसान झालें (कुणबी लोकांचा दाणा फार जळाला) ही आग वशानें लागली.

याचा अजून तलास पुरता लागला नाहीं दैवें करून एकही मनुष्य जायबंदी झालें नाहीं व गुरुं ही जळून मेलें नाहीं ह्यावेळीं एक बरें झालें कीं वातसाहेबांनीं अम्हीस मदत करण्याचा अगदीं राजिनामा दिला होता. नाहींतर बहुत नुकसान झालें असतें. कायहो ह्या वऱ्हाडप्रांतांत वरचेवर आगी लागून रयतेचा फार नाश होतो हें एक व तुम्हीं ही आपल्या पत्रद्वारें (मागें एका अंकांत ह्याविषयीं बंदोबस्त करण्यासही सूचना केली होती तथापि ह्या गोष्टीकडे सरकार लक्ष पुरवीत नाहींत हें आश्चर्य नव्हे काय? असो जें आहे तें बरेंच आहे. रात्रथोडी व सोंगे फार. स्थलसंकोच्यास्तव कलम बंद कर्तो.

हवा बदलून बहुत थंडावा अनुभवतो परंतु अग्नीनें घरें जाळण्याची व वाऱ्यानें लोकांच्या डोळ्यांत धूळ भरण्याची मोठी दुंगल उडवून दिली आहे. मेहकरचे तह० खर्डे येथें १ औनें विहिरींत जीव दिला सबब तिकडे गेले आहेत व पेषकार कस० डोणगांव येथें बाजार पहाणी करण्यास गेले आहेत. येथील मुनसिपाल कमिटीची फार अव्यवस्था आहे.

एक बातमीदार.

हायकोर्टाचा ठराव.

स्पे. अ. नंबर १६१ सन १७६८.

नरसापा नाईक बिन शेष गिरपा नाईक, मूळ वादी. } स्पे. अ.

काशीराम, व रामचंद्र विष्णु भागले मू. प्रति. वादी. } स्पे. रि.

दावा रु० २५००

वादी, नरसापा यार्णे बागलकोटचे सदर अमीन कोर्टांत दावा आणला कीं, प्र. वादी वीर भद्रापा* (खालची टीप पहा) यार्णें मजकडून रुपये घेऊन मुंबई येथील राचपापर शेटी यांजवर हुंड्या लिहून दिल्या त्या न पटतां परत आल्या सबब व्याज आणि सकेनके सुद्धां रुपये परत देववावे.

प्र. वादी वीरभद्रापानें रुपये देण्याचें कबूल केलें; परंतु तक्रार केली कीं, माझें दिवाळें निघाल्यामुळें मी आपली सर्व मालमत्ता पंचाकडे सोपली आहे. व माझा कापूस गदक येथें विष्णू बाबुराव यांच्या कबजांत असलेला पंचांस घेण्याचें सांगून सर्व सावकार लोकांचे देण्याची तोडजोड पंचांस करण्यास सांगितली होती त्याप्रमाणें वादीनें पंचमार्फत आपला ऐवज फेडून घेण्याचा विचारही केला आहे. सबब मजवरील दावा रद्द व्हावा.

नंबर २ चा प्र० वादी तक्रार करतो कीं, नंबर १ चे प्रतिवादीनें आपला कापूस (त्यानें आपल्या कैफियतींत लिहिल्या प्रमाणें) विष्णू बाबुराव याजकडून पंचांकडे घेण्याची तजबीज करविली परंतु विष्णू बाबुरावाचें येणें वादीकडे असल्यामुळें त्यानें त्या येण्याचे रकमेपुरता कापूस अटकावून ठेवला यामुळें वादीचे दाव्यास मी, पंचाइतीचा मेंबर असलों तरी जबाबदार नाहीं.

नंबर ३ चा प्रतिवादी तक्रार करितो कीं, मुख्य पंच प्र० वादी नं० २ चा आहे यासाठीं सर्व उत्तरें तो देऊं शकेल मी, पंचाइतीचा एक मेंबर होतों.

या कामांत सदरअमीन यांस असें वाटलें कीं, विष्णु बाबूराव याचा या कज्यांत संबंध आहे याजकरितां त्यास सन १८५९ चा आक्ट ८ क. ७३ प्रमाणें पक्षकार करावें; परंतु तो परजिल्ह्यांतील राहणारा होता सबब सन १८६१ चा आक्ट २३ कलम ४ प्रमाणें दावा चालविण्याचा अधिकार मिळण्यासाठीं हायकोर्टाची परमानगी मागितली. त्याप्रमाणें हायकोर्टानें परमानगी दिली. नंतर सदरअमीन यांनीं विष्णू बाबुराव मयत सबब त्याचे वारस पुत्र काशीराम आणि रामचंद्र विष्णु यांस सामील प्र० वादी (हल्लींचे स्पे० रिस्पोंडेन्ट) सन १८५९ चा आक्ट ८ कलम० ७३ प्रमाणें केलें.

याजकरितां काशीराम आणि रामचंद्र वर सांगितल्याप्रमाणें नंबर ४ । ५ चे प्र० वादी झाल्यानंतर त्यांनीं तक्रार केली कीं वादीचा दावा आमच्यावर चालावयाचा असेल तर दाव्याचें कारण वेंगु॰ येथें घडलें आहे सबब ह्या कोर्टास अधिकार नाहीं. कापसाचा व्यापार तेथें झालेला आहे. शिवाय कापूस देण्याचें आम्हीं नाकारलें नाहीं व हुंडी चिठ्यावरून केलेल्या दाव्यांत आम्हांस सामील केलें हें बरोबर नाहीं म्हणून वगैरे.

बागलकोटाचे सदर अमीन श्रीनिवास कृष्ण यांस असें वाटलें कीं या कज्जांत मयत विष्णू बाबुराव यानें नंबर १ च्या प्रतिवादीनें सांगितल्याप्रमाणें कापूस न देतां अडकाऊन ठेवल्यामुळें सर्व तंटा उत्पन्न झाला सबब त्याचे वारस काशीराम आणि रामचंद्र प्र० वादी नं० ४ । ५ यांनीं हुंड्यांची रक्कम वादीस द्यावी.

या निवाड्यावर नंबर ४।५ चे प्र० वादी यार्णीं कलादगीच्या जिल्हा जज्जाकडे अपील केलें. अपिलांत जजनें ठरविलें कीं, हुंडे चिठ्यांवरून केलेल्या दाव्यांत प्र० वादी नंबर ४।५ यांचा कांहीं संबंध नसतां सदर अमीन यांर्णीं व्यर्थ त्यांस सामील केलें आहे सबब सदर अमीन यांचा निवाडा रद्द केला.

या निवाड्यावर वादी नरसापानें स्पे. अपील केलें त्यांत ठराव झाला तो:—

नां. ज. टक्कर आणि न्यूटन—आमचे मतें सदर अमीन यांनीं नंबर ४।५ चे प्र० वादी यांस कज्जांत सामील केलें ही कायद्याची चुकी केली आहे. हुंडे चिठ्यावरून वादीनें केलेल्या दाव्यास नंबर ४।५ चे प्र०वादी कोणत्याही मार्गानें जबाबदार होत नाहींत. आणि जरी वीरभद्रपानें वादीस पंच नेमून कापसाची व्यवस्था करण्यास सांगितली नसून तो कापूस नंबर ४ । ५चे प्र० वादीचे हातांत असलेला त्यार्णीं देण्याचें नाकारल्यामुळें नंबर ४।५ प्रतिवादींवर दावा असेल तरी ह्या दाव्याचें कारण एकाच मूळ कारणापासून उत्पन्न होत आहे याजकरतां वादीस दिवाणी काम चालविण्याच्या रीतीचें कायद्याचें क० ७ प्रमाणें वेगळे वेगळे विभाग करून दावा आणतां येत नाहीं. प्र० वादी नंबर ४ । ५ (म्ह० सांप्रतेच दाव्यांतील रिस्पोंडेन्ट) यांस सदरअमीन यांजपुढें चाललेल्या दाव्यांत कांहींच नफा नुकसानीचा संबंध नाहीं. कारण तो दावा फक्त वीरभद्रपानें हुंड्या लिहिल्या त्यामुळें वादीनें वीरभद्र यावर आणलेला आहे.

या कारणासाठीं सदरअमीन यार्णीं सदरील ७३ कलमाचा उपयोग निःसंशय अयोग्य केला आहे. व त्या अयोग्य उपयोगामुळें वादीनें जी तक्रार सदरअमीन यांजपुढें मुळींच केली नव्हती अशा तक्रारीची सुद्धां चौकशी करण्याची मेहनत त्यांस पडली व सदरअमीन यार्णीं चमत्कारिक मार्गाचें अवलंबन केलें त्यामुळें वादी, व रिस्पोंडेन्ट (प्र० वादी नंबर ४।५) यांस विनाकारण पुष्कळ श्रम व खर्च झाले आहेत. या भांडणाचा शेवट करावा असें हा कज्जा चालत असतां आमचे मनांत बहुत वेळां वागलें, परंतु तंट्यांतील सदर अमीनाच्या विलक्षण रीतीस आमच्यानें रुकार देववत नाहीं. याजकरितां आम्ही जिल्हा जज्जाचा ठराव बाहाल करून वादीस रिस्पोंडेन्ट (प्र० वादी नं० ४ । ५) यांजवर पाहिजे असल्यास पुन्हा दावा करण्याची मोकळीक देतो, परंतु वादीनें योग्य रीतीनें एकच दावा रिस्पोंडेन्ट यांजवर आणावा इ. प्र.

* ह्या दाव्यांतील वादीनें मूळ फिर्याद अर्जांत एकच प्र० वादी वीरभद्रापा यानें नांव लिहिलें परंतु सदर अमिनानें बाकीचे आणखी प्र० वादी नंबर २ तागाईत ५ पर्यंत दाखल केले व शेवटीं नंबर ४।५ प्र० वादींवर, संबंध नसतां हुकूमनामा केला आहे.

Advertisements.
जाहिरखबरा.

जाहिरखबर.

रा० गणेश नारायण कोलटकर यांची वऱ्हाड समाचार छापखान्यांतील भागीदारी निघाली आहे. सबब यापुढें आमचे अकोल्याचे कारखान्याबद्दल पैसा वगैरे त्यांजकडे कोणी देऊं नये. सर्वांस कळावें. ता० ११ जुलई सन. १८६८ इसवी.

खंडेराव बाळाजीफडके.

आबाजी खंडेराव वकील.

जाहिरखबर.

पेपर करेन्सी म्हणजे कागदाचें नाणें (नोटी) वऱ्हाडांत सुरू होणार आहे.

या नोटी अकोल्यास मिळतील. आणि त्यांचा पैसा अकोल्याचे अथवा मुंबईचे खजिन्यांतून मिळेल.

R. HUDLESTON.

अकोला. ता० २९ जून सन १८६८. } डिपुटि कमिशनर आफ करेन्सी.

नोटिस— फौजदारी कायद्याची विल्हेवारी खालीं सही करणार यानें तयार करून जून अखेर पर्यंत तीं बुकें घेणारास पाठविण्यांत येतील म्हणून पूर्वी कितीएक वर्तमानपत्रद्वारें व शिवाय नोटिशी पाठवून ही लोकांस कळविलें होतें परंतु सदरहू बुक छापण्याचें काम चालू झाल्यानंतर फौजदारी नवीन कायद्याचें बील आमचे हातीं आलें यावरून आम्ही छापित होतों. तें पुस्तक हा नवीन कायदा अमलांत आल्यानंतर निरुपयोगी होईल व तेणेकरून आमचे श्रम व लोकांचा पैसा फुकट जाईल तो नजावा म्हणून सदरहू बुकछापण्याचें काम महकूब करून तेंच बुक नवीन होणाऱ्या अक्टाप्रमाणें दुरुस्त करून छापण्याचें काम हल्लीं फार जलदीनें चालू केलें आहे. आतां या बुकाचा उपयोग लोकांस असा होईल कीं जेथपर्यंत हल्लींचा कायदा चालू आहे तेथपर्यंत हेंच बुक उपयोगी पडून पुढें जेव्हां नवीन कायदा चालू होईल तेव्हांही हेंच बुक त्या कायद्याप्रमाणें उपयोगाचें होईल. यास्तव सदर्हू बुक जुलई अखेर तयार होईल. ज्या लोकांनीं सह्या पाठविल्या आहेत त्यांजकडे पाठविण्यांत येतील हें सर्वांस कळावें तारीख १९ जून सन १८६८ इसवी.

विनायक गणेश दातार रेलवे माजिस्त्रेटचे रायटर.

मराठी नवीन नाव्हल.

मनोरंजक.

वसंतमाला.

विक्रीसाठीं तयार आहे. किंमत १। रुपया, टपालखर्च ८=. वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत पत्रें पाठविल्यास रवाना करण्यांत येईल. किंमत रोख-

मुक्काम शिराळे, तारीख २० जून सन १८६८ इसवी. } बळवंतराव, राजोपाध्ये.

आक्ट.

सन १८६८चा ९वा

पेशे व धंदे यांवरील कराविषयीं

किंमत च्यार आणे.

जाहिरखबर.

हिंदुधर्मशास्त्रसार.

मुंबई इलाख्यांतील निरनिराळ्या कोर्टांच्या शास्त्री लोकांनीं दिलेल्या उत्तरावरून काढलेलें हें नवीन मोठें व उपयोगी पुस्तक इंदुप्रकाशाच्या मालकांनीं छापलें आहे व त्याच्या प्रती आमचे एथें विकावयास आल्या आहेत. किंमत दर प्रतीस १० दहा रुपये व डाक हाशील ८८ रोख पाहिजे.

व० स० चे म्यानेजर.

जाहिरात.

विद्याकल्पतरु (मासिक पुस्तक) बडोद्याचे श्रीमंत महाराज खंडेराव गायकवाड सेनाखासखेल समशेर बाहादर यांच्या पदरचे शिलेदार रा० रावजी बिन केशव सांबारे यांनीं कियेक महिने बहुत वर्तमान पत्रांतून जाहिरात दिल्याप्रमाणें विद्याकल्पतरु नांवाचें सर्वोपयोगीं मासिक पुस्तक छापण्याची सुरवात झाली. व त्याचा एप्रिल महिन्याचा पहिला अंक बाहेर पडला. तीं पुस्तकें आम्हाकडे विक्रीस आलीं आहेत. किंमत ५ आणे व डाकहाशील १ आणा पडेल किंमत रोख पाहिजे.

वऱ्हाडसमाचाराचे म्यानेजर.

पत्राचे बाकयांविषयीं.

वऱ्हाडसमाचार पत्राबद्दल किमतीचा पैसा वर्गणीदारांकडेस येणें आहे तो त्यांनीं कृपा करून सत्वर पाठवावा. वारंवार पत्रें लिहिण्यानें त्यांस तसदी लागते व आम्हांसही खर्च पडतो सबब त्याचा खर्च व्यर्थ करून कालाची तजवीज जरूर करावी.

वऱ्हाड समाचाराचे मालक.

TO OUR SUBSCRIBERS.

We beg to remind our subscribers, that their Subscriptions, for the present year, and in arears should be remitted as early, as possible otherwise, we would, however reluctantly, be under the necessity of ceasing to transmit the paper to their addresses. We beliexe that this aminder will not faij to arouse the synptnies of our Constituents in the country and bring abont speedy remit, tances feom defaulting Subscribers.

Proprietors of Berar Samachar

किमतीचे ठराव.	रु.	आ.
वर्षाची अगाऊ देणरास… …	१	०
साल अखेर … … …	७	०
सहा महिन्याची अगाऊ … …	३	८
सहामाही अखेर … …	४	०
फुटकळ एक अंकास… … …	०	५

या शहरा बाहेरील लोकांस वर्षाचे ५२ आठवड्यांबद्दल टपाल खर्च अगाऊ पडेल तो ३ रु. ४ आणे व सालअखेर २ रु. ८ आणे.

☞ आगाऊ पैसा देण्याची मुदत पत्र घेण्याचे सुरू तारखेपासून २ महिने पर्यंत समजावी. व जुने वर्गणीदारांसही ह्याचा मागील हिशेब सरून नवें साल चालू होऊन तेथून २ महिन्यांची मुदत समजावी

नोटिसा वगैरे छापण्याचे दर.

१० ओळी पर्यंत… … … १ रुपया

१० ओळींवर प्रत्येक ओळीस ८।८१.

एकच मजकूर वारंवार छापणें झाल्यास दर ओळीस एक आण्याप्रमाणें किंमत पडेल.

हें पत्र आकोला येथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांतमालकांकरितां छापून प्र०के०.

वऱ्हाडसमाचार.

The Varad Samachar or News of Berar.

VOL. III — AKOLA:— SATURDAY, 18 JULY 1868 — NO. 29

पुस्तक ३ — अकोला, शनिवार तारीख १८ माहे जुलई सन १८६८ इ० — अंक २९.

वसंतमाला.

कादंबरी किंवा मनोरंजक वाचनाचा कल्पित ग्रंथ इंग्रजींत ज्यास नाव्हल म्हणतात असें वसंतमाला या नावाचें एक नवीन पुस्तक सातार जिल्ह्यांतील शिराळें एथील रा० केशव रघुनाथ फडके यांनीं केलें व रा०बळवंतराव राजोपाध्ये यांनीं छापविलें त्याची एक प्रत त्यांनीं आम्हांस बक्षिस पाठविली तिची पोंच मागें घेतलीच आहे. आतां तें पुस्तक आम्ही वाचिलें सबब त्या विषयीं थोडक्यांत अभिप्राय देतों.

मागें मुक्तमाला व रत्नप्रभा या नावांच्या दोन कादंबऱ्या प्रसिद्ध झाल्या आहेत त्यांच्या तोडीचें हुबेहुब हें पुस्तक आहे. यांत गोष्ट आहे ती अशी—

मदनसेन नावाचा एक गृहस्थ माधव नावाच्या सोबत्यासहित सासुरवाडीहून परत येत असतांनां विश्वनगरीस आला. तेथील बागेंत वसंतमाला नावाची एक तरुण स्त्री त्याच्या दृष्टीस पडली. तिनें याला व यानें तिला पाहिल्याबरोबर दोघेंही मोहित झालीं. वसंतमालेचें लग्न झालें नव्हतें. तें त्याच्याशीं व्हावें म्हणून तिनें आईकडे खटपट करविली पण साधली नाहीं. गुप्तपणें याच्या व वसंतसेनेच्या भेटी होत होत्या व पत्रव्यवहार चालू होता. पुढें हे दोघे व ती अशीं पळून चंद्रपुरास गेलीं. तेथें माजलेला हत्ती सुटून त्यांची चुकामूक झाली. वसंतमाला गर्तींत सांपडून कोतवालाकडे गेली व त्याच्या दुष्ट वासनेस ती अनुकूळ न झाल्यामुळें तिचे अतिशय हाल झाले. मदनसेन एका धर्मशाळेंत निजला होता व तेथेंच एक मनुष्याचें प्रेत पडलें होतें. त्या खुनाचा आरोप त्याजवर होऊन ३ वर्षें कैदेची त्यास शिक्षा झाली. माधव या दोघांचे शोधास रत्नपुराकडे गेला. वाटेंत त्यास मदनसेनाची बायको रत्नकला भेटली. तिला घेऊन तो कनकपुराकडेस मूळगावें जावयास निघाला तों वाटेंत आगींत सपडून मेला असा पुकारा होऊन रत्नकलेची व त्याची चुकामूक झाली. बंदीखान्यावरील कामगार यानें मदनसेनाची चांगली वृत्ति पाहून व त्याचा आहवाल ऐकून गुप्तपणें यास सोडून दिलें. नंतर अरण्यांत त्याची व त्याची बायको रत्नकला हिची गांठ पडली. इकडे मदनसेनाचा बाप हेमकांत पुत्राचा पत्ता नसल्यामुळें शोकग्रस्त होऊन त्याचे शोधार्थ निघाला होता त्याची व माधवाची गाठ पडली. मदनसेन व रत्नकला यांस बेडवाल्यांनीं धरून नेऊन गुलाम केलें होतें. पुढें राजाच्या फौजेनें बेडवाल्यांस जिंकिलें व गुलाम लोकांचा लिलांव केला त्यांत या दोघांचा लिलांव ज्यावेळीं व ज्या गावीं होत होता त्यावेळीं तेथें हेमकांत व माधव मुक्कामास गेले होते. व कारभाऱ्याकडे उतरले होते. पुढें तो लिलांव चालत असतां माधवानें पाहून तो तकूब करविला व त्यावरील कामगारास मदनसेन व रत्नकला यांसुद्धां तो कारभाऱ्याकडे घेऊन आला. व पिता पुत्रांच्या भेटी झाल्या. वसंत मालेचे कोतवालाकडे अतिशय हाल झाल्यामुळें ती प्रेतवत पडली व मेल्याचा भास होऊन त्यानें तिला गांवाबाहेर निवडुंगांत टाकविली. तिच्या हालास पाहून विव्हळ झालेल्या समशेरशिंग नावाच्या भल्या मनुष्यानें तिला तेथें ओळखून आपल्या घरीं आणिलें व तिचे बापाचे घरीं पोंचविण्याकरितां चालला तों एके यात्रेच्या गांवीं मदनसेन व माधव तिच्या शोधार्थ फिरत होते. त्यांची तिची गाठ पडली. याप्रमाणें सर्व पुन्हा एके जागीं जमले. नंतर कारभाऱ्यानें कोतवाल वगैरेस चौकशीस बोलाविलें. तेव्हां कोतवालानें आत्मघात करून घेतला व त्याच्या अनुयायांस शिक्षा झाल्या. पुढें मदन सेनानें वसंतमालेशीं लग्न लाविलें. नंतर दोघींसही पुत्र होऊन तें कुटुंब मोठ्या सुखानें नांदूं लागलें अशी गोष्ट यांत आहे.

आतां एकंदरींत पाहिलें असतां वसंतमाला हें पुस्तक बरें झालें आहे. याची भाषा सरळ व रसिक आहे. गोष्ट बरी आहे. व जागोजागीं स्थलाचें वर्णन वगैरे नीटनेटकें केलें आहे. व गोष्टीची लापनिका आणि ती सांगण्याचा क्रम चांगला आहे याबद्दल आम्ही ग्रंथकर्त्याची तारीफ करितों.

आतां दुसऱ्या दृष्टीनें पाहिलें असतां या ग्रंथाच्या रचनेंत मागें प्रसिद्ध झालेल्या कादंबऱ्यांतील कल्पनांचें ठिकठिकाणीं सादृश्य आलें आहे याबद्दल आम्ही वसंतमालेच्या कर्त्यास दोष देतों. "ईनमीं [illegible] सवातीन" या म्हणीप्रमाणें दोनत[illegible] प्रकारचीं कादंबऱ्यांचीं पुस्तकें मराठींत झालीं आहेत. तों त्यांतल्या त्यांत एक[illegible] कौशल्य किंवा उष्टी कल्पना दुसऱ्यानें घ्यावी हें बरें नाहीं. मुक्तमाला ग्रंथांत मुक्तमाला पतीच्या शोधास निघाली, तोच नमुना रत्नप्रभेंत चंपकवल्लरी विलास नंदाकडे निघाल्याचा, व वसंतमाला पुस्तकांत रत्नकलेचा आहे. मुक्तमालेच्या शोधास सोमदत्तानें जाणें व मदनसेनाच्या शोधास हेमकांतानें जाणें सारखेंच आहे. मुक्तमालेवर भद्राक्ष मामलेदारानें डोळा ठेविला, तीच कल्पना वसंतमालेवर कोतवालानें डोळा ठेविल्याची आहे. मुक्तमाला व रत्नप्रभा ग्रंथांचे शेवटीं अपराध्यांस शिक्षा आहे तीच तोड वसंतमालाकारांनीं केली आहे. रत्नप्रभा पुस्तकांत रत्नप्रभेस पाहून विलासनंद मोहित झाला. इकडे वसंतमाला पाहून मदनसेन मोहित झाला. रत्नप्रभा, विलासनंद व जयशिंग यांचे संकेतांत चूक होऊन ताडातोड झाली. त्याप्रमाणें इकडे वसंतमाला, मदन सेन, व माधव यांची चुकामूक व ताडातोड करण्यास नव्या ग्रंथकारांनीं कसूर केली नाहीं. इत्यादि प्रकारांवरून आम्हीं म्हणतों कीं, ही कल्पितकादंबरी असून इजमध्यें नव्या कल्पनांचें सौंदर्य कमी आहे. तरी अगदीं नाहीं असें नाहीं. कोठें कोठें तें दिसून येतें. इतकेंच कीं नव्या ग्रंथकारांनीं या सूचना लक्षांत वागविल्यास त्यांत आणि लोकांसही बहुत उपयोगाच्या आणि फायद्याच्या होतील. मदनसेनास रत्नकला विपत्तिग्रस्त भेटली व माधव मेल्याचें कळलें तेव्हां त्यानें बहुत शोक करून देवाचा धावा केला आहे त्या ठिकाणीं मोरोपंताच्या संशय रत्नमालेंतील कांहीं आर्यांचा तर्जुमा करून ती कल्पना घेतली आहे.

कादंबऱ्यामध्यें रा० बाबा गोखले यांनीं "राजा मदन" नावाचें पुस्तक केलें आहे. तें पाहिलें तर आमच्या वाचकांची खात्री होईल कीं तें अगदी साधें व नव्या कल्पनांचें आहे. या तीन कादंबऱ्यांशी व त्याशीं कल्पनेचें साम्य होत नाहीं. व ग्रंथ चातुर्य असेंच पाहिजे.- संस्कृत नाटकांचे मराठी तर्जुमे झाले आहेत, ते वेणिसंहार, उत्तररामचरित्र, प्रसन्नराघव, माल[illegible] माधव, जानकीपरिणय, शाकुंतल इत्या[illegible] हे परस्पर किति वेगवेगळ्या रुचीचे व म[illegible]नोहर [illegible] आहेत तें रसज्ञांस स्पष्ट दिसतें. [illegible]र्चींच तीन नाटकें उत्तरा[illegible]राघव, व जानकी परिणय, [illegible] त्यांत एकाची कल्पना [illegible]चें बालाग्रही आढळत ना[illegible] ग्रंथकारांची शैली होय.

संवादमंडळ.

[illegible] एक नवीन पुस्तक नुकतेंच [illegible] व त्याची प्रत आम्हांस बक्षिस [illegible] असें आम्ही मागें लिहिलें आहे. [illegible] त्या [illegible] दोन ओळी लिहितों.

रा. हरी नारायण [illegible] नावाचे [illegible] वऱ्हाडप्रांतांत ए[illegible]र आहे [illegible] यांनीं हें पुस्तक [illegible] याची [illegible] षट्पत्री साच्या[illegible] आहेत [illegible] संवादारंभा[illegible] व बाकी [illegible]पुत्र आ[illegible] गुरु यांचे [illegible] आहेत. आरंभात एका रा[illegible] [illegible]न तींत ज्योतिष्याचा पुत्र [illegible]त याची [illegible] अशी केली [illegible] वैद्य[illegible] मुत्सद्दिरी, व [illegible] त्या कसबांत [illegible] धंदे चालविणारे लोक[illegible] प्रवीण होता. व पैजेचे विडे [illegible] पुढें पहिला संवाद म्हणून [illegible]ची प्रशंसा करून संस्कृत[illegible] दिला आहे. व सारें वैय्याकरण [illegible] च्यार पृष्ठांत स्वतांच्या कवितांनीं भरून काढिलें आहे. व दुसऱ्या संवादांत स्त्रीशिक्षण असावें अशा विषयीं च्यारपांच पृष्ठांत अगत्य दर्शविलें आहे. हें एकंदर ग्रंथतात्पर्य झालें.

सर्व पुस्तक शेवटपर्यंत आम्हीं वाचून गेलों तरीं तें कां केलें आहे याविषयीं कांहीं कळेना. मग शेवटून टैटल पेजावर आलों, तेव्हां तेथें एक ओळ आढळली कीं "साधारण प्रतीच्या वाचणारांकरितां" हें पुस्तक आहे. पुन: आमचें मन घोटाळ्यांत पडलें कीं, हरिपंताचा हेतु तर असा आहे, आणि आम्हांस तर हें कोडें उलगडत नाहीं. तेव्हां पुढें कसें? मग विच्यार करून आम्हीं आपले जागीं असें ठरविलें कीं हरिपंताच्या मतें जे "साधारण वाचणारे" त्यांतील आम्ही नव्हत. म्हणून तें समजण्याचा आमचा विषय नव्हे. असतु.

या पुस्तकांत व्याकरणाचा विषय जो घातला आहे तो स्वतांच्या प्राकृत कविता करून घातला आहे असें दिसतें. या कविता त्यांच्यामतें सुलभ व प्राकृतांत आहेत म्हणून त्यांनीं यांचा स्पष्टार्थ सांगितला नसावा. परंतु त्यांच्याच तोडीचे सर्व साधारण प्रतीचे वाचणारे नाहींत म्हणून ग्रंथास दुर्बोधता येऊन उपयोग कांहींच नाहीं असें झालें आहे. याविषयीं थोडा मासला पहा.

(पृष्ठें [illegible] ४)

षट्क[illegible] परोक्षभू [illegible]शीर्वादाज्ञानु [illegible]थे[illegible]कृपतन ॥ ३ ॥ [illegible]ता[illegible]मान्यकाळ, तीन विशेष[illegible] व च्यार अर्थ यांचीं नांवें झालीं. आ[illegible] काळाच्या रूपाच्या खुणा पहा.

॥ आर्या ॥

प्रत्यक्षीं व परोक्षीं । [illegible] अद्यतन अनद्यतनीं [illegible]वति-न्हीं । असं[illegible]नीं ॥४॥

वा: ! [illegible]णारांची किं[illegible]त त्यांस वि[illegible]हिल्या आर्यैत चर[illegible] तरी [illegible]च्या जागीं आहेत!

[illegible] ग्रंथांत अशुद्धांचा भरणाही फार [illegible]ठा दिसतो. त्यांच्या स्वतांच्या कवितेंत अशुद्धें असोत, परंतु इतर कवींचे उतारे करितांनांही त्यांनीं अशुद्धांच्या राशी घातल्या आहेत. तेव्हां असें हें काव्य, अशा प्रकारचें व्याकरण शास्त्र, आणि अशीही निरूपणाची शैली याजवरून हरिपंतावर हें पुस्तक करण्याकरितां कोणी मोठें ओझें घातलें होतें कीं काय कळत नाहीं. आणि तसें नसेल तर त्यांनीं हा अकलेचा व द्रव्याचा खर्च व्यर्थ केला. ते तोंडातोंडीं लोकांस हा विषय सांगते तरी बरें होतें. कारण पुस्तक झालें आहे तरी त्यांस विच्यारण्याची लोकांची जरूरी सरली आहे असें दिसत नाहीं.

इंग्रजलोकांचें हिंदुस्थानांत राज्य कसें झालें त्याची माहिती.

म्हैसूर खंड २

सन १७६३ तागाईत १८०० पर्यंत.

म्हैसूर एथें एक हिंदुराजा होता. व त्याचे पदरीं हैदरअली म्हणून एक नाईकवाडी होता, त्याणें दंगा करून आपले राजास बुडवून आपलें स्वतांचें राज्य केलें. तो मोठा पराक्रमी व शूर होता व तो मोठी फौज जमाकरून आपलें राज्य वाढविण्याकरितां स्वाऱ्या करी. त्याणें एकवेळ मद्रासेवर स्वारी केली, तेव्हां त्यास इंग्रजी फौज आडवी आली. परंतु तिचा त्याणें पराभव केला, व मद्रासेनजीक येऊन तळ दिला; तेव्हां इंग्रजांनीं मद्रासेंत जितके दिवाणी व व्यापारी युरोपियन कामदार होते, तितक्या सर्वांस बंदुका देऊन लढाईस तयार केलें. पुढें हैदर मद्रासेचे दरवाज्या जवळ आला, तेव्हां इंग्रजांनीं तह करण्याविषयीं प्रयत्न केला व तो हैदर नायकानें कबूल करून मद्रासेचे दरवाज्यांत सन १७६९ सालीं तहनामा करून घेतला, आणि मोहिम माघारी फिरविली. पुढें असें झालें कीं, मराठ्यांची व हैदर नायकाची सरहद्द होती त्यामुळें त्या उभयतांस युद्धाचे वारंवार प्रसंग पडत. व परशुरामभाऊ पटवर्धन आणि त्रिंबकराव मामा

हे पेशव्यांचे सरदार नेहेमी कर्नाटकांत राहून हैदरास प्रतिबंध करण्याकरितां लढाया करीत; म्हणून लढाईचे कुमकेस हैदरानें इंग्रजांस बोलाविलें, परंतु या गोष्टीस आपण मान्य झालों असतां आपलें व मराठ्यांचें वितुष्ट पडेल, असें मनांत आणून ते आले नाहींत. पुढें मराठ्यांचें निवारण झाल्यावर हैदरानें असा विचार केला कीं, इंग्रजांनीं आपणास प्रसंग पडेल त्यावेळीं मदत करण्याविषयीं तहनामा केला असतां त्याप्रमाणें ते वर्तत नाहींत, त्यापेक्षां त्यांचें शासन करावें, म्हणून त्याणें फ्रेंचाचा सरदार लाली साहेब यास आपले पदरीं ठेवून कवायती फौज तयार केली. व तींतील अर्धी यांणें आपणाबरोबर घेऊन आपला मुलगा टिपू याबरोबर बाकीची अर्धी दिली; आणि दोन टोळ्यांनीं इंग्रजांचे पारिपत्यास निघाला. पुढें मार्गांत पिरणगाव एथें जनरल वेल्सली साहेब यांचे फौजेची व टिपू सुलतान याचे फौजेची गाठ पडली; तेव्हां तेथें लढाई होऊन इंग्रजी फौज बहुतेक गारद झाली, व पांचशें गोरे मात्र शिल्लक राहिले. मग त्यांणीं शरण जाऊन जीवदान मागितल्यावरून टिपूनें त्यांस कैदेंत ठेविलें. त्यानंतर जनरल ब्रेथवेट यांचे फौजेशीं मुकबला झाला. व तेथेंही इंग्रजांचा पराभवच झाला. नंतर कूट साहेब स्वार घेऊन येत होता, त्याचाही पराभव झाला. याप्रमाणें गोष्टी घडत आहेत तों हैदरअल्ली यास दुखणें लागून तो मरण पावला. नंतर दोन्ही टोळ्या एकत्र झाल्या, व त्यांणीं बेदनूर आणि मंगळूर घेतलें. नंतर इंग्रजांनीं तहाचें बालणें लावून मंगळूर एथें सन १७८२ साली तहनामा ठरविला, याप्रमाणें ही दुसरी मोहिम तमाम झाली. पुढें कांहीं वर्षे गुदरल्यावर सन १७९० इसवींत टिपूनें इंग्रजांचे राज्यास पुनः उपद्रव दिला. तेव्हां कलकत्यास लार्ड कार्नवालिस हे गवरनर जनरल होते. त्यांनीं स्वतां मद्रासेस जाऊन टिपूचें पारिपत्य करण्याकरितां मोठी फौज जमा केली; आणि निजाम व पेशवे यांशीं मदत करण्याविषयीं तहनामे ठरविले. याजवरून परशुरामभाऊ पटवर्धन व हरिपंत फडके हे पंचवीस हजार फौज घेऊन श्रीरंगपट्टणावर गेले आणि सर्वांनीं मिळून टिपूस चोहोंकडून घेरलें, अशाही प्रसंगीं तो स्वतां लढत होता, परंतु पट्टणास वेढा पडला व मोर्चे सुरू झाले तेव्हां त्याचा निरुपाय होऊन त्याणें तहाचें बोलणें लाविलें. तेव्हां इंग्रज, निजामाचे सरदार, व मराठे या सर्वांनीं कबूल करून असें ठरविलें कीं, तीन कोटि रुपये खर्चाबद्दल द्यावे, व त्याची फेड होई तोंपावेतों टिपूनें आपले मुलगे ओलीस द्यावे, याप्रमाणें तहनामे होऊन लार्ड साहेबांनीं त्यावर सही शिक्के केल्यानंतर फौज परत जाण्याचा हुकूम दिला, हें वर्तमान सन १७९२ सालीं झालें. अशी ही तिसरी मोहिम झाल्यावर पैसा भरणा होऊन टिपूचे मुलगे सुटून गेले. व गवरनर जनरल. लार्ड वेल्सली साहेब कलकत्यास परत गेले. पुढें त्यांस बातमी लागली कीं, टिपूनें तह केला आहे तरी तो उगीच बसत नाहीं. आंतून आंतून मसलती करितो, त्याचीं पत्रें काबूल कंदाहारास गेलीं, फ्रेंचास गेलीं व बोनापार्टाशीं त्याणें बोलणें लाविलें आहे, असें समजल्यावरून त्यांनीं पुनः लढाईची तयारी केली. मराठ्यांची मदत घ्यावी असें बोलणें होतें परंतु पुण्यांत त्या वेळीं घालमेल झाली होती, सबब तें कांहीं जमलें नाहीं; तेव्हां लार्डवेल्सली साहेब हे स्वतां मद्रासेस जाऊन त्यांणीं सर्व सिद्धता केली. व पट्टणावर स्वारी करून शहरास वेढा दिला. त्यावेळीं टिपूनें मूर्खपणानें म्हणा, अथवा गर्वानें म्हणा, कांहीं तजवीज केली नाहीं. शेवटीं वाड्यावर गोळे पडूं लागले; तेव्हां स्वतां युद्धास निघाला; तों इंग्रजांचा हल्ला चढला तेव्हां त्यांत ठार मारला गेला; आणि शहरावर इंग्रजांचें निशाण लागलें. ही गोष्ट सन १७९९ सालीं झाली. टिपूचें प्रेत सांपडलें त्यास दफन केलें, व त्याचीं मुलें बायका कैदेंत ठेविल्या आणि जुने राजाचे वंशांतील एक मुलगा होता, त्यास गादीवर बसवून ६० लक्षांचा मुलूख तोडून दिला; व बाकी भागावर तीन कमिशनर नेमून तो मुलूख खालसा केला. पुढें अर्काटचा नबाब टिपूचे मसलतींत होता, असा दाखला मिळाल्यावरून त्याचेंही राज्य खालसा केलें. नंतर धोंडी वाघाचें बंड उपस्थित झालें, त्याजवर लार्ड यांचे बंधू कर्नल वेल्सली यांस नेमिलें होतें. त्यांणीं गोखले व पटवर्धन यांस मदतीस घेऊन तें बंड मोडलें व त्यामुळें मद्रास खात्याखालीं पुष्कळ मुलुख इंग्रजां कडे आला, इंग्रजी लष्कर मोठें झालें, व जिकडे तिकडे त्याचा धाक पडला आणि फ्रेंचांचें श्रेष्ठत्व अगदीं नाहींसें झालें.

आनंदाची गोष्ट—हिंदुस्थानचे गवरनर जनरल साहेबांनीं असा विच्यार केला आहे कीं सरकारी खर्चानें १२ नेटिव विद्यार्थी विलायतेस सिविल सर्विसचा अभ्यास करण्याकरितां व परिक्षेकरितां पाठवावे. व्हाईसराय साहेबांनीं खरोखर जी काय सूचना केली आहे व कौंसलदारांनीं जिज विषयीं सांगशन केलें आहे ती अशी—— योग्य वयाचे ९ नेटिव गृहस्थ प्रतिवर्षी हिंदुस्थानांतून सरकारी खर्चानें इंग्लंडास पाठवित जावे. त्यांनीं युनिवर्सिटींत शिकून नुसत्या सिविलसर्विसचीच तयारी करावी असें नाहीं, पाहिजे तो धंदा शिकावा. हिंदुस्थान सरकारच्या एकझिक्युटिव कौन्सलांत ही सूचना पास झाली. व खालील लहान लहान सरकारांस त्यांचे अभिप्राय विच्यारण्याकरितां तें प्रकरण पाठविलें आहे व तिकडून अभिप्राय आल्यावर स्टेटसेक्रटरीकडे विलायतेस पाठविणार आहेत आणि ते कबूल करितील असें खास वाटतें. नऊ उमेदवार प्रतिवर्षी निवडावयाचे ते २ बंगाल इलाख्यांतून, २ मद्रास इलाख्यांतून, २ मुंबई इलाख्यांतून, १ पंजाब इलाख्यांतून. १ वायव्य प्रांतांतून, आणि १ एक वर्ष अयोध्या प्रांतांतून. व दुसरेवर्षी मध्यप्रांतांतून असे ९ यांपैकीं इलाख्याचे सरकारांनीं ६ निवडावे. व तीन परीक्षा पाहून निवडून घेणार. इंग्लंडास पोचण्या करितां त्यांस १५००रु. प्यासेज मनी म्हणजे वाटखर्च मिळेल. तेथें वर्षभर राहण्याचा खर्च ३००० किंवा २००० रुपये ठरावून देतील. बहुधा ३००० च खरी रक्कम असावी. या शिवाय आणखीं कित्येक कलमें आहेत तीं तपशिलवार कळलीं नाहींत. हा उत्तम बेत व्हाईसराय साहेबांचा स्वतांच्या विचाराचा आहे व तो मोठ्या औदार्याचा आणि स्तुति करण्या लायक आहे यांत संशय नाहीं. ईश्वर करो आणि याप्रमाणें लवकर घडो.

AKOLA MUNICIPALITY.

The members of the Akola Municipal committee are either very remiss in the discharge of their duties, or else, they have but a faint apprehension of the importance of the responsibilites of the office they hold. They as a public body possess certain powers and privileges over the town, which ought to be wielded by them for the general good of the inhabitants. Have they used these powers and privileges to the best advantage? Have they done all they could have done for the improvement of the city? We fear the answers would be—No. But, we do not put these questions with the view of finding fault with what has been done but rather with a view to show the Municipality how much yet remains to be done before the town can stand a comparison with towns of equal size in the older provinces, for comfort, cleanliness, and safety. The Municipality has been in existence for some years and yet so little has been done in the way of improvements in and around the city, and so little is attempted to be effected that the committee will pardon us for pointing out in as concise a manner as pssible, a few simple, but at the sametime most important, improvements which can be carried out without the expenditure of much money, and which will be of lasting usefulness to the town. First of all we would call the attention of the Municipality to the insecure state of the public wells, there is not one which is properly guarded, they ought to be protected by a railing which would cost little and could be done at once. Some time ago we had to record the death of a poor woman from falling into a well in the Peit, should the Municipality neglect this warning, and should a similar accident happen will we be wrong in laying the blame at the door of the committee? For who else is responsible? No one. The town does not contain a single puckah road, in the monsoon you have to wade through mud up to your knees almost, and in the fair season, the roads if we may call them by that name, are enveloped in one continuous cloud of dust. Surely something could be done to rectify this state of matters. The lighting of the city at night is an other subject worthy of the consideration of the Municipality; this is a very simple business and might be carried out with little trouble and at a moderate sum. There is not a town of any size in the Presidencies but what is lighted at night, and English writers tell us that crime has decreased to a very extraordinary extent in Enropean cities since they were well lighted at night. We do not exactly know the extent and limits of the powers vested in the municipality, but we think they ought to have, if they do not have, power to pull down all old and delapidated houses; or make the owners of houses keep them in proper repair. Advantage might also be taken in pulling down old and delapidated houses to widen the streets. This would make the town more healthy and would prevent the fearful effect of fire which too commonly lays whole towns in ruins. We look to the municipal Committee for the proper management of our conservancy establishment and we all know how badly that is done. Some little time ago one of our correspondents gave us a true account of the disgusting state the different places were in through out the city. It is not possible for people to escape the dire effects of cholera and other like diseases who live in open violation of all the rules of Sanatation.

Some attempt should be made without delay to introduce a system of drainage however limited. Stagnant and dirty water, and sewerage are either allowed to accumulate on the surface of the ground and so poison the air we breathe, or percolate the soil and so poison the well water we drink. When such is the case can we be surprised to see cholera carring off so many victims from amongst us, as it is doing at present, when the last two topics mentioned by us are so utterly disregarded by the municipality—The only public body in this place intrusted with the public weal. Let the municipality be stir itself in the manner we have hinted; let the city wells be railed in; the town lighted at night; roads made; the city drained and cleaned; and then, and not till then can we say that the members of this body understand the important duties assigned them by government.—Although the above remarks are specially applicable to the Akola Municipality; they are in many cases equally suitable to other similar bodies throughout the province.

वऱ्हाड.

उमरावतीत मि. शेख हिसामोदीन साहेब यांस तेथील लोकांनीं मानपत्र दिलें तें व त्याकरित झालेल्या सभेची हकीकत आम्हांकडे आली आहे. त्यांपैकीं मानपत्र आज एथें लिहितों.

मानपत्र.

आम्ही उमरवती शहरांतील रहिवासी लोक मेहरबान शेख इसामुदीन साहेब तहशिलदार तालुके उमरावती यांस, खालीं लिहिलेलें मानपत्र. निःपक्षपातानें, अत्यंत कृतज्ञता पूर्वक परम प्रीतीनें, आणि मोठ्या आदरानें नजर करितों.

सदर्हू गृहस्थांनीं आमच्या या शहरावर जे महान उपकार केले आहेत त्याचें यथान्याय यश त्यांस मिळावें अशी आमची अंतःकरण पूर्वक इच्छा आहे; आणि जसे त्यांचे उपकार आम्हे विसरणार नाहीं त्याप्रमाणें आमची कृतज्ञताही त्यांचे स्मरणांत चिरकाल रहावी असा आमचा हेतु आहे.

हे गृहस्थ ता० १ माहे मे सन १८६६ इसवी रोजीं या शहरांत आले, आणि त्याच दिवसापासून यांची लीनता, प्रेमबुद्धी आणि स्नेहदृष्टि लोकांचे ध्यानांत आली. हे एवढ्या मोट्या हुद्यावर असून, कधीही कोणास अपमान कारक शब्द बोलले नाहींत. सरकारी कामांत अत्यंत दक्ष व हुशार राहून यानीं लहानपासून तों थोरापर्यंत सर्वांचा यथायोग्य सन्मान राखला, हें पाहून सर्व लोक यांचे फार आभारी आहेत. कारण आमचे एथील लोक सरकारी कायद्यांत वाकबगार नसल्यामुळें ते नानाप्रकारच्या प्रसंगीं अतिशयं चुका व वेडेपणा करण्यास पात्र होते; तथापि तसल्यांचा धिक्कार अगर मानभंग करून यानीं त्यांस दुखविलें नाहीं, परंतु त्यस लेकरांप्रमाणें वारंवार कायद्याची समज देऊन व हरघडी उपदेश करून हुशार व आज्ञाधारक केलें.

हे वस्तुतः पहिल्यानें मेहरबान टामस हेनरी बुलक साहेब बहादुर डिपुटि कमिशनर पश्चिम वऱ्हाड, यांचे हाताखालीं मुनशीचे कामीं लागले होते, आणि त्या जागेवरून हल्लींची एकस्ट्रा अ० कमिशनरची जागा त्यांणीं आपले प्रमाणिकपणानें व उद्योगानें कोणाचाही वशिला नसतां मिळविली. तर यावरूनच यांची नेकी, सरकारी कामांत दक्षता, आणि कायद्यांची वाकबगारी यांस उत्तम प्रकारची आहे असें स्पष्टपणें दिसून येतें.

यानीं सर्व लोकोपयोगी जी लायब्ररी

ती स्थापन होण्याचे वेळेस पुष्कळ मदत केली तसाच येथें छापखाना असवा म्हणून यानीं प्रथम छापखाना सुरू झला तेव्हां त्यास चांगला आश्रय दिला. मुनसिपाल कमिटी या शहरांत असावी अशा सरकारचा हुकूम झाल्यावर एथील लोक कमिटीचे मेंबर होईनात. तसमयीं यानीं त्यास [illegible] तजविजीनें समजावून मेंबर नेमिले. पुढेंही कमिटीचें काम उत्तम प्रकारें [illegible]ण्यास यानीं मनापासून करून [illegible] खटपट केली. बंगाल प्रांतांतील दुष्काळ शमनार्थ जी पट्टी करावी लागली व एथील जनरल घडयाळ उभारण्याकरितां जें फंड जमा करावें लागलें तेवेळेसही यांनी तारीफ करण्या सारखी मेहनत घेऊन लोकस न दुखवितां सरकारी काम बजाविलें. शिवाय देवी काढणारे कामदारांस व शाळा खात्यांतील लोकांस आणि दुसरे जे ने मदत मागण्यास आले त्यांस उत्तम रीतीनें साह्य केलें.

तात्पर्य आमचे या लिहिण्याचा उद्देश इतकाच कीं सरकारी काम [illegible]ताही मनुष्य बराबर करतोच, परंतु तिचा कडक अम्मल रयतेवर न होऊं देतां त्याची पूर्णता यानीं रयतेस खुष राखून त्यांचें नुकसान न होऊं देतां केली याबद्दल आम्ही यांचे फार आभारी आहों. [illegible]तां जे यांचे जागेवर येतील तेही या सारखे येतील अशी आम्हांस आशा आहे. [illegible] नेमणूक याच शहरांत झाली असती तर आम्हांस अतिशय आनंद झाला असता परंतु यांस बढतीची जागा मिळाली यढयानेंच आम्हांस फार संतोष झाला आहे. याप्रमाणें उत्तरोत्तर यांची बढती होऊन हे शतायुषी होवोत अशी आमची ईश्वरास कृतज्ञतापूर्वक प्रार्थना आहे. तारीख १२ माहे जुलई सन १८६८ इसवी.

अकोला

आम्हांस लिहिण्यास संतोष वाटतो कीं एथील नूतन लायब्ररीस सहाय करण्या विषयीं डिपुटि कमिशनर साहेबांकडे विनंतिपत्र गेलें होतें त्यावरून त्यांनीं योग्य शिफारस कमिशनर साहेबांकडे केल्यावरून त्यांनीं १०० रुपये [illegible] व दरमहा १० रुपये वर्गणी देण्याचा ठराव केला आहे असें कळतें.

कमिशनर साहेबांची स्वारी वाशिमाहून उद्यां एथें येईल.

डिपुटि कमिशनर साहेब मुंबईस गेले आहेत.

अकोल्याहून १[illegible] लक्ष रुपये मुंबईस पाठविले.

एथील असिस्टंट कमिशनर मि. नौलो साहेब यांस वाशिमाकडे नेमणार.

मि. चार्लस डेवि साहेब [illegible] असिस्टंट कमिशनर [illegible]स अकोल्यास हुजूर नेमिलें आहे.

एथील असिस्टंट कमिशनर मि. ताजुद्दीन साहेब यांनीं कित्येक मुकदम्यांत पक्षकारांनीं दिलेलीं वकीलपत्रें घेतलीं नाहींत. कोणास [illegible]डीं घेत नाहीं असें सांगून परत दिलें. कोणास न घेण्याचा शेरा लिहून दिला असें ऐकतों.

कायद्यांत वकीलपत्र घेण्याविषयीं कोठें मनाई नाहीं असें म्हणतात. [illegible] कोणी त्यांच्या हुकमावर अपील करणार आहेत. आम्हांस वाटतें कीं आमचे ताजुद्दीन साहेबांनीं या गोष्टीला कायद्याचा आधार असल्यास तो वकिलांस स्पष्ट करून सांगावा आणि तसें नसेल तर स्वेच्छेनुरूप नवा कायदा करविण्या विषयीं लेजिस्लेटिव कौंसलास लिहून व तो करवावा म्हणजे वकील उगेच [illegible]तील.

या जिल्ह्या[illegible]ल पोलिस इन्स्पेक्टर मि० डी०. फ्रेजर यांस मेहकर जिल्ह्यांत नेमून तिकडील मि० बाळक रामजी यांस इकडे नेमिलें.

नवीन पोस्ट मास्तर मि० स्मिथ एथें येऊन आपले कामावर रुजू झाले.

एथें कंटिंजेंट इनफंट्रीची एक कंपनी होती ती कमी केली.

बारशी टाकळी एथील भागीरथी नावाचे शूद्र स्त्रीनें आठ महिन्यांची जन्मलेली मुलगी मारिली व तिचा विनियोग केला असा खटला पोलिसानें पकडला आहे.

या आठवड्यांत पावसाळा आहे असें वाटूं लागलें आहे. मोठासा पाऊस अजून पडला नाहीं; तरी बुरबुर बहुधा रोज येते. व हवा सर्द झाली आहे. आज तिसरे प्रहरापासून सायंकाळपर्यंत उत्तम पाऊस पडला.

EPITOME OF NEWS.
वर्तमानसार.

पुण्याचे कापांत युरोपियन लोकांची फार दाटी होऊन राहिली आहे. घरें मिळण्याची अडचण झाली आहे. हवा सुंदर आहे. थोडा थोडा पाऊस पडतो. शिकारी लोक आपले कामांत गढून गेलेले आहेत. तालिमखान्यांतून दिवसभर दाटी आहेच. क्रिकेटाचे, खबुतरांचे वगैरे खेळ चालूच आहेत. शर्यती कशा जिंकाव्या हें शिकण्याचे उमेदवारही बहुत आहेत व ते नित्य सकाळीं त्या कामाचा अभ्यास करित आहेत. गवरनर साहेब गेल्या अठवड्यांत एक बाल देणार होते.

बुखाऱ्याचे रेसिडेंटानें हिंदुस्थान सरकारास लिहून पाठविलें आहे कीं राशियन लोकांनीं समर्कंद घेतलें व बोखाऱ्यापासून ३ मजलांवर कांहीं किल्ले व पाण्याचे खजिने बांधले आहेत.

नागपुराजवळ कामटीच्या छावणींत महामारीचा उपद्रव चालू झाला आहे. ९० लोक अजारी पडले होते त्यांतून तिजाई मेले.

मुंबई इलाख्याचे पेपरकरेन्सीकडे ३०० रुपये दरमहाचा एक असिस्टंट देण्याचें नवीन सांगशन झालें.

हिंदुस्थानांत मनुष्यांचे बळी फार होतात या गोष्टीकडे विलायत सरकारचें लक्ष लागलें आहे. स्टेट सेक्रटरीनीं व्हाईसराय साहिबांस लिहिलें आहे कीं, ही मोठी दु:खाची गोष्ट आहे व हिचा आपण त्वरित बंदोबस्त करावा.

मोफ्युस लाइटपत्रकर्त्यावर पंजाबप्रांतीं लायबल झालें होतें त्याचा इनसाफ लाहोरचे डिपुटि कमिशनरांनीं करून १०००० रुपये नुकसान देण्याचा ठराव केला. यावर अपील होण्याची तयारी चालू आहे.

हैदराबाद नजीक सिकंदराबाद एथील एक पत्र बांबेग्याझेट पत्रांत छापिलें आहे त्यांत लिहिलें आहे कीं या छावणींतील उपाशीं मरणाऱ्या नहावी लोकांवर मद्रासचे कमांडर इन चीफ साहेबांनीं मोठा उपकार केला तो असा कीं लश्करांत दाढ्या कोणी ठेवूं नयेत असा ठराव केला.

मुंबईच्या हायकोर्टाकडे छापखाने ठेवण्याचें सरकारानें सांगशन केलें. व त्यांतून त्या कोर्टाच्या ठरावाचे रिपोर्ट छापून प्रसिद्ध होणार.

नागपुरास नेटिव जनरल लायब्ररी होती तिचा अंत झाला. थोडीं बुकें व सामान आहे तें विकून शिपायाचा पगार देणार.

[illegible]स एका मनुष्यानें सकाळीं जुलाब घेतला. व तो लागू झाल्यावर पाणी पिऊन कांहीं थंड पदार्थ खाल्ले. तेणेंकरून तो दोन प्रहरीं मरण पावला. अशा गोष्टीविषयीं लोकांनीं सावध असावें.

अहमदनगरास हायस्कूल झालें, परंतु तसें होण्यायोग्य शाळेस स्वरूप आणणारे मास्तर रा० रा० वामन नारायण बापट यांस नवीन झालेला त्या जागेचा पगार २९० रुपये याजवर डायरेक्टर साहेबांनीं नेमिलें नाहीं. असें वृत्तवैभवावरून कळतें. हें फार गैर झालें. तूर्त ते प्रोबेशनरी काम पहात आहेत. व युनिवर्सिटीच्या शिक्कामोर्तबाचे कोणी मागाहून येणार आहेत. ठाण्याच्या अरुणोदयावरून कळतें कीं रा० जनार्दन विनायक बापट यांस नगरास मास्तरचे जाग्यावर जाण्याविषयीं विचारिलें आहे.

मि० आर्देसर होर्मसजी वादिया यांस मुंबईचे कायदे कौंसलाचे मेंबर नेमिलें.

सर राबर्ट नेपियर साहेब विलायेतेस थोडे आठवडे राहून हिंदुस्थानांत परत येणार आहेत.

ग[illegible]साहेब सिमल्याहून परभारें [illegible]तेस जाणार होते. स्टेट से[illegible]स असें लिहून आल्याची [illegible]त बातमी आहे कीं त्यांनीं [illegible]ऊन हिवाळ्यांतील कायदे [illegible]ची सभा आपले समक्ष भर[illegible].

इंग्लिश सर[illegible]यत नेपाळांत गुलाम कर[illegible] ती सरकारानें सोडविली. आतां व्हाईसराय साहेबांचा असा इरादा आहे कीं या कामीं खर्च लागला तो नेपाळ संस्थानाकडून घ्यावा.

बांडा परगण्यांत गुरांचा [illegible] फार वाढला आहे ९ गावें मिळून [illegible] गुरांस घाम झाली व त्यांपैकीं [illegible] पावलीं.

या महिन्याच्या १७ वे ता[illegible] काल्ररोजीं कलकत्याकडे वाद[illegible] असें कोणी भविष्य केलें आहे.

महाराणी साहेबांनीं पार्लमेंटास [illegible] शिफारस केली आहे कीं सर राबर्ट नापियर साहेब यांस व यांचे वंशास सालीना वीस हजार रुपये पेनशन मिळावें.

Correspondence.
बाहेरून आलेलीं पत्रें

रा० रा० वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांस.
रावसाहेब आपकी मिजास तो खैरयत से है? हम् जातके बम्मन होके अबी मुसलमीन होनेका वक्त हमारे पर गुजराहै, इसवास्ते खालीं लिहिलेल्या च्यार ओळींस आपल्या सुंदर पत्रीं जागा द्यावी.

महाराज, कित्येक हतभागी लोक इतके दुष्ट व निष्ठुर असतात कीं, आपण गरिबांचे काळ आहों असें समजून आपल्या दुष्टवासना तृप्त करण्याकरतां ते त्यांस पाहिजे तसे नागवितात. तशांत सरकारी हुकुमानें गांवकी प्रकर्णी कामांत हात घालण्याचा त्यांस कांहीं अखत्यार असला म्हणजे "पिशाचाचे हातांत कोलीत" या म्हणप्रमाणें त्यांची स्थिति होते. मग कोणत्याही गोष्टीचा विचार न करितां मदांध होऊन गरीब रयतेस आपण इहलोकींचे यमच आहों असें ते भासवितात. हें स्पष्ट करण्याकरितां आपणापुढें एक मासला ठेवितों. सालमजकुरीं कदीम वहिवाटीप्रमाणें आंबराईची व्यवस्था करावी असें सरक्युलर फिरलें असून कसबे धार येथें पाटलानें एका बार काचा आंबा बेअखत्यार उतरून आणिला. गरीब बिचारे हजाम बाघापुढें शेळीचें काय चाले असें समजून मुकेच बसले. आणि त्यांनीं गांवच्या हजामती बंद केल्या. यामुळें डोकीचे व दाढीचे केस वीत दोन वीत वाढले आहेत व पुढें किती वाढतील याचाही नेम नाहीं. गरीब बिचारे वारीक! त्यांस नरबटी बाईची प्रार्थना करण्याचे भाग पडणार! हर हर! अस्तु. अशा दुष्टांसही कांहीं दिवस रती अनुकूळ असते.

पोस्टाविषयीं फारच अव्वाप अव्यवस्था आहे. त्याचा साद्यंत खुलासा दुसरे पत्रांत कळविण्यांत येईल. पुणे किंवा मुंबईचीं पत्रें एक महिन्याच्या तफावतीनें पोंचतात यावरून समजावें कळावें. ता. २७ माहे जून मु० धार. क्ष.

रा. रा[illegible]र्ते यांस.
[illegible]चार ओ[illegible]त कृपा करून जा[illegible].

[illegible]बालाजीच्या संस्थानावर सरकारचे [illegible] वहिवाटदार राजश्री व्यंकटराव दादा वाकदकर देशमुख यांची नेमणूक झाली तेव्हां आम्हांस असें [illegible] कीं, हे मराठे असल्यामुळें [illegible]नाची व्यवस्था चांगली [illegible] अल्प काळांतच [illegible] सोडें करून द[illegible]र हे जसा शि[illegible] चालवितात तसा [illegible]त चालला नाहीं. यांच्या [illegible] धर्म चांगल्या प्रकारें होऊन सु[illegible] होतो; देवाच्या उत्साहांतील सुमारें दोनचार हजार रुपयांची भांडीं आहेत. तीं फुटलीं तुटलीं आहेत तीं तर्व त्यांनीं मोडून संपूर्ण भांडीं नवीन केलीं; देवास लोकांनीं वाहिलेलीं मकानें येथें फार आहेत. तीं मोडकळीस येऊन निरुपयोगी होतीं तीं दुरस्त होऊन उपयोगांत येत चाललीं. यांनीं देवाच्या उत्साहाचें व बारमाही कृत्याचें वर्णन सविस्तर लिहून ठेवलें आहे; तें ते जर छापून प्रसिद्ध करतील तर येथील बालाजीचें वैभव व त्याच्या ठायीं लोकांचा भाव सर्व लोकस माहित होईल.

ता० १० माहे जून रोजीं सदहू वहिवाटदार येथील मुलींच्या शाळेंत परीक्षेस गेले होते त्या वेळेस दाजी नारायण वकील व अज्ञान राजपुत्राचे मामा बाबा साहेब व इतर संभावित लोक बरेच आले होते. मुलींची परीक्षा घेऊन त्यांस वहिवाटदार यानीं खण बक्षीस देऊन खाऊ वाटला. अशा प्रकारें आमच्या वहिवाटदारांचें लक्ष विद्यावृद्धीकडे आहे हें पाहून आम्हांस आनंद होतो. अशी उत्तेजन देणारीं कृत्यें वारंवार घडल्यास येथील मुलींची शाळा लवकरच उदयास येईल असें वाटतें. व आमचे प्रिय वहिवाटदार याप्रमाणेंच येथील मुलांच्या शाळेंत जाऊन मुलांस उत्तेजन देतील अशी आशा आहे. असा विद्यावृद्धीकडेस जर संस्थानांतून खर्च होईल तर तो इतर धर्मकृत्यापेक्षां विशेष महत्वाचा समजला पाहिजे. कळावें हे विनंती.

तारीख ८ माहे जुलई सन १८६८ इसवी. } आपला एक देऊळगांवकर.

कायद्याविषयीं प्रश्न.

रा. रा. वऱ्हाडसमाचारकर्ते यांस:—

वि. वि. खालील प्रश्न कृपा करून प्रसिद्ध करावे.

१ द्रव्यदंडाबद्दल किंवा कोणताही कायदा तोडल्याचे गुन्हेगारीबाबद व मद्रासचे कायदे पुस्तकांतील सन १८२२ चे ९ वे कायद्याप्रमाणें रिविन्यु अधिकाऱ्यांसमक्ष संक्षिप्त रीतीनें चौकशी करण्यायोग्य फिर्याद या तीन प्रकारच्या फिर्यादींचीं उदाहरणें कोणतीं व त्या कोणी कोणते कोर्टांत द्याव्या याजविषयीं आधारासहित कळवावें.

२ बादशाही सनदेवरून स्थापलें नाहीं असें कोणतेंही दिवाणी कोर्टाचें संक्षिप्त रीतीचे हुकुमनामे किंवा हुकुम असतील ते कोणते व असे हुकुमनामे अगर हुकुम रद्द करण्याची फिर्याद कोणते हुकुमनाम्यावर किंवा हुकुमावर देण्याची मनाई आहे.

३ (अ) वादी यानें (ब) प्रतिवादी याजवर शंभररुपयांचा निवाडा मिळविला असून प्रतिवादी याणें आपसांत रुपये २५ देऊन पावती घेतली. अंमल बजावतेसमयीं वादी वसुलास नाकबूल व प्रतिवादी पावती दाखविती, तर कोर्टानीं तो वसूल मान्य समजावा कीं नाहीं व यास आधार काय?

४ अन्यायानें कै , ठेविल्याबद्दल ब याणें क याजवर पोलिसांत फिर्याद केली. तिकडून माजिस्ट्रेट कोर्टांत मुकदमा आला तेव्हां माजिस्ट्रेट याणीं फिर्यादीस एक रुपयाचा स्टांप जबानीकरितां देणें विशीं हुकूम केला असतां तो स्टांप देत नाहीं तर कसे प्रकारें स्टांपाची व मुकदम्याची तजवीज करावी?

५ एक कैदीस जन्मपर्यंत काळे पाण्यावर पाठविण्याची शिक्षा झाल्यावर त्याणें दुसरा याच शिक्षेचा गुन्हा केला सबब पुन: जन्मपर्यंत काळे पाण्यावर राहणेची झालेली शिक्षा कायदेशीर आहे किंवा कसें व ही शिक्षा कशी भोगली जाईल?

येणेंप्रमाणें पांच सवालांचीं उत्तरें आपले पत्रांतून समर्पक मिळावीं अशी आशा आहे.

एक संशयी बारशीकर.

Advertisements.
जाहिरखबरा.

नोटिस—बेशमी गिरधारीलाल वल्द मोतीलाल कलाल राहणार तळेगांव व सुकलाल वल्द मोतीराम कलाल राहणार मौजे उंबर व जगन्नाथ वल्द दिनालाल कलाल राहणार तेल्हारें प्रगणे आडगांव तालुके आकोट यांस खालीं सही करणार नोटिस देतों कीं तुम्हीं आम्हांस ६७५ सहाशें पंचाहत्तर रुपयांचा पुर्जा लिहून देऊन रुपये घेऊन आपलें कार्य केलें आणि रुपये देण्याचे करारावर आदाई केली नाहीं सबब तुम्हां त्रिवर्गांकडे दोन तीन वेळ रुपये मागण्यास मनुष्य पाठविलेंअसतां अद्याप कांहीं रुपये पाठविले नाहीं सबब आज तारखेस नोटिशीनें जाहिर करितों कीं, तुम्हां त्रिवर्गांस कळावें कीं सदर्हू रुपये आज तारखेपासून पंधरा दिवसांचे आंत तुम्हीं आमचे दुकानीं पाठविले पाहिजेत जर तुम्हीं नोटिशीचे करारांचे आंत पाठविले नाहीं तर तुम्हांवर एकदम दिवाणी कोर्टांत फिर्यादकरून नोटिशीचे खर्चासुद्धां रुपये भरून घेण्यांत येतील. कळावें तारीख १८ माहे जुलई सन १८६८ इ०.

(सही) मिसरीलाल दालचंद दुकान अकोलें.

नोटिस—देवीदीन वल्द मैंदीलाल कलाल राहणार कसबे कुरणखेड तालुके अकोलें यास खालीं सही करणार नोटिस देतों कीं, तुम्हांकडे आमचे रुपये १८०१ अठराशें एक रुपये असून त्यांची खिस्तवंदी दरसाल रुपये २०० प्रमाणे देत जाऊं असा पुर्जा लिहून दिला असून सदर्हूपैकीं पहिले सालाची खिस्त रुपये दोनशें दिले त्यानंतर ३ सालचे खिस्तीचे रुपये तुम्हीं आम्हांस दिले नाहीं करितां दोन चार वेळ तुम्हांकडे तगाद्यास ज्वान पाठविले असतां रुपये तुम्हीं पाठविले नाहीं सबब नोटिस देण्यांत आली कीं तुम्हांकडे चढलेले खिस्तीबद्दल ६०० रुपये आज तारखेपासून पंधरा दिवसांचे आंत पाठविले पाहिजेत नाहींपेक्षां तुम्हांवर दिवाणी कोर्टांत फिर्यादकरून नोटिशीचे खर्चासुद्धां रुपये भरून घेण्यांत येतील कळावें. तारीख १८ माहे जुलई सन १८६८ इ०.

(सही) दालचंद कुसरी लाल कलाल दुकान हिवरखेड तालुके आकोट.

नोटिस—बेशमी चांहदन वल्द येसु खाटिक राहणार कसबे सोनाळ तालुके जळगांव हल्लीं वस्ती मौजे डोनगांव प्रगणे मेहेकर यास खालीं सही करणार नोटिस देतों कीं, तुम्हांकडे सन १२७७ फसली सालाचा कलाली पोटमक्ता मौजे चौंडो प्रगणे धुळघाट व मौजे रोहनखिडकी प्रगणे जितगड येथील आम्हांपासून केला असून तुम्हांकडे सालझाडयापैकीं रुपये १५० दीडशें बाकी येणें असून हिवरखेड मुक्कामीं करार केला कीं, मौजे चौंडो येथें जाऊन सदर्हू रुपयांची आदाई करितों असें असून रुपयांची आदाई न करितां परभारें डोनगांवास गेला व आम्हीं आजवर सदर्हू रुपये तुम्हांकडून येतील म्हणून वाट पाहिली अखेरीस नोटिशीनें जाहिर करितों कीं, आजपासून पंधरा दिवसांचे आंत सदर्हू रुपयांची आदाई करावी जर असें तुम्हीं केलें नाहीं तर तुम्हांवर एकदम दिवाणी कोर्टांत फिर्याद करून नोटिशीचे खर्चासुद्धां भरून घेण्यांत येईल कळावें. तारिख १८ माहे जुलई १८६८ इ.

(सही) कुसरीलाल दालचंद मकेदार.

जाहिरखबर.

काशीयात्रेहून परत येतांना आमच्या ... बाबुरावदादा व रामक... देशपांडे देऊळघाटकर यांचे दिमतीस ... गाडी, दोन बैल व आंत भांडीं वगैरे अजबाबसहीत होती. आम्हीं कांहीं जरुरीचे कामामुळें मागें राहून आमचा गडी त्यांबरोबर असतां मरण पावला म्हणून सरकारमार्फत अजबाब देशपांडे यांनीं आपले ताब्यांत घेऊन दुसरागडी ठेविला होता त्याचें नांव दाजी बापाचें नांव ठाऊक नाहीं, रहाणार बारशी भगवंताची जिल्हा सोलापुर यानें बाळापुरानजीक माघच्यामागें गाडी नाहींशी केली तो देऊळघाटास यावयाचा तो आजपर्यंत आला नाहीं. यागोष्टीस सुमारें दीडमहिना झाला. त्याचा पत्ता नाहीं. गाडी सदर्हू देशपांडे यांची बंडी वजा आहे व बैल आमचे मालकीचे आहेत. येका बैलाचा रंग काळा पारा व दुसऱ्याचा काळा निळा आहे. तसेंच भांड्यापैकीं एका लोटीवर पारशीलिपींत नांव आहे. अशा खाणाखुणा निशीं जो कोणी सदर्हू चोरी करून फरारी झालेले गड्याचा व आमचे मालाचा पत्ता लावून देईल. त्यास १० दहा रुपये बक्षीस देण्यांत येतील. सर्वांस कळावें.

(सही.) गणेश बल्लाळ शेपाळ दस्तुर खुद.

जाहिरखबर.

रा० गणेश नारायण कोलटकर यांची वऱ्हाड समाचार छापखान्यांतील भागीदारी निघाली आहे. सबब यापुढें आमचे अकोल्याचे कारखान्याबद्दल पैसा वगैरे त्यांजकडे कोणी देऊं नये. सर्वांस कळावें. ता० ११ जुलई सन. १८६८ इसवी.

खंडेराव बाळाजीफडके.
आबाजी खंडेराव वकील.

जाहिरखबर.

पेपर करेन्सी म्हणजे कागदाचे नाणें (नोटी) वऱ्हाडांत सुरू होणार आहे.

या नोटी अकोल्यास मिळतील. आणि त्यांचा पैसा अकोल्याचे अथवा मुंबईचे खजिन्यांतून मिळेल.

R. HUDLESTON.

अकोला. ता० २९ जून सन १८६८. } डिपुटि कमिशनर आफ करेन्सी.

जाहिरखबर.

देण्यांत येते कीं, चालू दिवाणी कायदे व आक्टाचें सर्व संग्रहाचें बूक छापण्याचें काम सुरू केलें आहे; या पुस्तकांत कोणकोणते विषय छापले जातील, व पुस्तक घेणारास किंमत काय पडेल याबद्दल वगैरे तपशिलवार कलमें लिहितों:—

१. या पुस्तकांत सन १८२७ पासून सन १८६८ अखेर पर्यंत चालू दिवाणी कायदे व आक्ट अनुक्रमानें सालवार छापले जातील, आणि त्या कायद्यांवर अथवा कलमांवर इंटरप्रिटेशनें झालीं आहेत तीं ज्या त्या कायद्यावर अथवा कलमावर जेथच्या तेथेंच तपशिलवार लिहिलीं जातील.

२. सन १८६३ सालीं छापलेल्या आवृत्तीस किंमत फार थोडी ठेविली होती; परंतु सन १८६४ पासून आजपर्यंत दिवाणी आक्ट फारच झाले आहेत, तथापि लोकांस सुलभ पडण्याकरितां सदर्हू पुस्तकाची किंमत आगाऊ या जाहिरातीचे तारखे पासून एक महिन्याचे आंत पुणें येथें आमचे, वृत्तप्रकाश छापखान्यांत पाठविणारास रुपये ५ व टपालखर्च रुपया १ एकूण रुपये ६ पडतील. सदर्हू मुदतीनंतर पुस्तक घेणारास दर प्रतीस रुपये ८ व शिवाय टपालखर्च पडेल.

३. सदर्हू पुस्तक माहे डिसेंबर सन १८६८ अखेर तयार होऊन लोकांस मिळेल.

४. सन १८६६ अखेर दिवाणी व फौजदारी मिळून सर्व संग्रहाचें बूक छापून त्याची किंमत रुपये १५ दोन भागां बद्दल ठेविली होती, तीं पुस्तकें हल्लीं फारच थोडीं शिलक राहिलीं आहेत; म्हणून त्याप्रमाणेंच हल्लीं पुस्तक छापणार होतों; परंतु सन १८६१ चा आक्ट २५ हा थोडे दिवसांनीं रद्द होणार आहे, त्याबद्दल गव्हर्मेंट ग्याझिट मध्यें बीलही छापलें आहे; तेव्हां दिवाणी व फौजदारी मिळून पुस्तक छापलें असतां लोकांचें पुढें नुकसान होणार आहे, याजकरितां फौजदारी विषय न छापतां फक्त दिवाणीच छापण्याचें काम सुरू केलें आहे.

५. या पुस्तकाबद्दल किंमत पाठविणें ती हुंडी अगर रिमिटिन्स अथवा पोस्टाच्या टिकिटा एक आणे दराच्या वर्तावळ्या सुद्धां पाठवाव्या. नाटपेड पत्र पाठविलें असतां घेतलें जाणार नाहीं.

सदरीं पांच कलमीं मजकूर लिहिल्या वरून कळेल.

तारिख ४ माहे जुलई सन१८६८ इसवी पुणें वृत्तप्रकाश आफिस. } नारायण मोरेश्वर केळकर वृत्तप्रकाश छापखान्याचे मालक.

मराठी नवीन नाव्हल.

मनोरंजक.

वसंतमाला.

विक्रीसाठीं तयार आहे. किंमत १ रुपया, टपालखर्च ८—. वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत पत्रें पाठविल्यास रवाना करण्यांत येईल. किंमत रोख.

मुक्काम शिराळें, तारीख २० जून सन १८६८ इसवी. } बळवंतराव, राजोपाध्ये.

आक्ट.

सन १८६८चा ९वा पेशे धंदे यांवरील कराविषयीं किंमत चार आणे.

जाहिरखबर.

हिंदुधर्मशास्त्रसार.

मुंबई इलाख्यांतील निरनिराळ्या कोर्टांत शास्त्री लोकांनीं दिलेल्या उत्तरावरून काढलेलें हें नवीन मोठें व उपयोगी पुस्तक इंदुप्रकाशाच्या मालकांनीं छापलें आहे व त्याच्या प्रती आमचे येथें विकावयास आल्या आहेत. किंमत दर प्रतीस १० दहा रुपये व डाक हाशील ८ रोख पाहिजे.

व० स० चे म्यानेजर.

जाहिरात.

विविधज्ञानविस्तार (मासिक पुस्तक) बडोद्याचे ... महाराज खंडेराव गायकवाड सेना ... समशेर बाहादर यांच्या पदरचे ... रा० रावजी बिन केशव सांबोरे ... कित्येक महिने बहुत वर्तमान पत्रांतून जाहिरात दिल्याप्रमाणें विद्याकल्पतरु ... सर्वोपयोगी मासिक पुस्तक छापण्याची सुरुवात झाली. व त्याचा एप्रिल महिन्याचा पहिला अंक बाहेर पडला. तीं पुस्तकें आम्हाकडे विक्रीस आलीं आहेत. किंमत ५ आणे व डाकहाशील १ आणा पडेल किंमत रोख पाहिजे.

वऱ्हाडसमाचाराचे म्यानेजर.

पत्राचे बाकयांविषयीं.

वऱ्हाडसमाचार पत्राबद्दल किंमती चा पैसा वर्गणीदारांकडेस येणें आहे तो त्यांनीं कृपा करून सत्वर पाठवावा. वारंवार पत्रें लिहिण्याचे त्रास तसदी ... व ... म्हांसही खर्च पडतो सबब बाकयाच्या निकालाची तजवीज जरूर करावी.

वऱ्हाड समाचाराचे मालक.

TO OUR SUBSCRIBERS.

We beg to remind our subscribers, that their Subsciptions, for the present year, and in arrears should be remitted as early as possible otherwise, we would, however reluctantly, be under the necessity of ceasing to transmit the paper to their addresses. We believe that this reminder will not faij to arouse the symptnies of our Constituents in the country and bring abont speedy remittances from defaulting Subscribers.

Proprietors of Berar Samachar

किंमतीचे दराव.	रु.	आ.
वर्षाची अगाऊ देणारास…	…६	०
साल अखेर …	…७	०
सहा महिन्याची अगाऊ…	…३	८
सहामाहीं अखेर …	…४	०
फुटकळ एक अंकास…	…	९

या शहरा बाहेरील लोकांस वर्षाचे ९२ आठवड्यांबद्दल टपाल खर्च अगाऊ पडेल तो ३ रु. ४ आणे व साल अखेर ३ रु. ८ आणे.

आगाऊ पैसा देण्याची मुदत पत्र घेण्याचे सुरू तारखेपासून २ महिने पर्यंत समजावी. व जुने वर्गणीदारांसही त्याचा मागील हिशेब ... चालू होईल ... २ महिन्यांची मुदत समजावी.

नोटिसा वगैरे छापण्याचे दर.

१० ओळी पर्यंत ... १ रुपया
१० ओळींवर प्रत्येक ओळीस ०।०६
एकच मजकूर वारंवार छापणें झाल्यास दर ओळीस एक आणा प्रमाणें किंमत पडेल.

हें पत्र आकोला येथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत मालकांकरितां छापून प्र०के०.

वऱ्हाडसमाचार.

The Varad Samachar or News of Berar.

VOL. III AKOLA:—— SATURDAY, 25 JULY 1868 NO. 30

पुस्तक ३ अकोला, शनिवार तारीख २५ माहे जुलई सन १८६८ इ० अंक ३०.

सोन्याच्या खाणी.

मनुष्याच्या उद्योगाची पराकाष्ठा आहे. व ईश्वर सदुद्योगी प्राण्यांस त्यांचे कृत्यांत वारंवार यश देतो हीच मोठी उद्योगास उत्तेजन येण्याची व जगाचा चांगुलपणा वाढण्याची चीज आहे. शोधक मनुष्यांनीं आपल्या उद्योगानें हिंदुस्थान देश शोधून काढिला व त्यापासून आपल्या राष्ट्रास सुखाचा लाभ करून घेतला. एक शोधक मनुष्यानें अर्ध्या पृथ्वी एवढें मोठें व अजाण असलेलें अमेरिकाखंड जगास दाखवून दिलें. शोधक मनुष्यांनीं पंच महातत्वांस आपले चाकर केले, आगगाडया केल्या, आगबोटी केल्या, विमानें केलीं, तारायंत्रें केलीं, छापखाने केले, नाना तऱ्हेचीं यंत्रें केलीं, विस्तव खिशांतून नेण्याच्या काडया केल्या, विस्तवास सर्पण देखील दगडाचें शोधून काढिलें. इत्यादि गोष्टींचा विच्यार केला म्हणजे मनाची स्थिति कांहीं चमत्कारिक होऊन जाती. आणि शोधक मनुष्यांचे महदुद्योग, पृथ्वी वगैरे तत्वांच्या आंगीं लोकांच्या अधिकाधिक उपयोगी पडण्याजोगे अजाण असलेले प्रसिद्धीस येऊं लागले ते गुण, व ईश्वराचें चांगल्या कृत्यास सहाय, हीं अतिशय गौरवास कारण होतात; आणि या वरून जग प्रतिदिवशीं थोडें तरी अधिक शाहणें होत असतें असें जें म्हणतात तें खोटें नाहीं असा मनाचा पूर्ण ग्रह होतो.

सोनें ही धातु किति मोलवान व दुर्मिळ आहे? रुपयांची सुमारें सवाहात ओळ सोन्याचेपायीं लावावी, किंवा दोन तीन महिन्यांचा भोजन खर्च सांठवून सोन्यापुढें मांडावा तेव्हां किती सारें चिंचुक्या इतकें सोनें खरेदी होतें! अशी अतिशय मोलवान जिन्नस जी सुवर्ण म्हणजे सोनें तेंही शोधक मनुष्यांनीं आपल्या दीर्घप्रयत्नांनीं पैशापासरी करण्याचे रंगास आणिलें आहे असें दिसतें. आफ्रिकाखंड हा देश ओसाड, बालुकामय, विद्याहीन, कुरूप लोकांनीं भरलेला असा बहुतांपरी वाईट म्हणून जनदृष्टीनें कमी महत्वाचा मानिलेला आहे परंतु त्यावर ईश्वराची कृपा असलेली अतां दृश्य होऊन तो इतरांचे बरोबरीस खास येणार असा निश्चय होतो. ती महत्विक गोष्ट कोणती म्हणाल तर आफ्रिका खंडांत कित्येक कोशमर्याद उत्तम सुवर्णाच्या खाणी आहेत असें नुकतेच कळलें आहे, व त्यांकडे इंग्लंडांतील लोकांचें लक्ष्य वेधून गेलें आहे. ती गोष्ट अशी:—

जर्मन देशचे शोधक गृहस्थ मिस्तर कार्लमाच साहेब यांनीं आफ्रिका खंडाच्या दक्षिण भागांत सोन्याच्या दोन मोठाल्या खाणींचा शोध लाविला आहे. त्याविषयीं मि० राबर्ट बाव्स नामें इंग्लंडांतील एका गृहस्थांनीं सुमारें ९० पृष्ठांचें एक पुस्तक केलें आहे. व त्यास "दक्षिण आफ्रिकेंतील सोन्याच्या खाणीं व त्या हस्तगत होण्याचा उपाय." हें नांव दिलें आहे. हे गृहस्थ १२ वर्षें आफ्रिकेंत होते व आतां यांनीं दोन अडिचशें मनुष्य बरोबर घेऊन त्या खाणीच्या प्रांतांत जाण्याचा बेत केला आहे. हेरमाच या नावाचे एक शोधक पुरुषास अल्प वयांतच आफ्रिका खंडाच्या शोधाचा छंद लागला. व तो पुरा पाढण्याकरितां ते आरबी भाषा, वैद्यक, व खनिज शास्त्र शिकले. व सन १८६४ चे आरंभीं हे आफ्रिका खंडाकडे गेले. व तीन वर्षें तिकडे तपासांत इतके गर्क झाले कीं त्यांनीं त्याबाबदींत एक शब्दही कोणास कळविला नाहीं. नंतर सन १८६७ चे दिसेंबर महिन्यांत त्रानस्वाल लोकांचे टापूंत पोचे स्त्रूम एथें आले व तेथील वर्तमान पत्रांत मग त्यांनीं हकिकत लिहिली कीं दोन सोन्याच्या खाणी फार मोठाल्या आहेत. एक ८० मैल लांब व दोन तीन मैल रुंद आहे. दुसरी ६० मैल लांब व २२ मैल रुंद आहे. व या दोन्हीही फारच मोलवान निघतील अशी उमेद आहे. तसेंच आसपास दुसऱ्या या मोलवान धातूच्या लहान लहान शिरा पुष्कळ सांपडल्या आहेत. हेरमाच साहेब हे मिस्तर हार्टली साहेब हत्तीचे शिकारी यांच्या बरोबर गेले होते म्हणून या शोधाचें यश यांनीं त्यांस दिलें आहे. जिकडे सोन्याच्या खाणी सांपडल्या आहेत त्या प्रांताचें नांव मोसेलेकास. हा प्रांत आफ्रिकेच्या दक्षिण भागास नेटला म्हणून जो टापू आहे त्याचे वायव्येस व त्रान्स्वालचे पश्चिमेस ७६० मैलांवर आहे. व त्या ठिकाणचे हवापाणी चांगलें असून युरोपियन लोकांचे प्रकृतीस आरोग्यकारक असें आहे. सदरीं जी दुसरी खाण सांगितली तिच्या लगत्यास लोकांची वस्ती कमी आहे व जुन्याकाळीं नेटिव लोकांनीं त्या खाणींतून सोनें काढण्याचें काम चालविलें होतें. या विषयींच्या हजारों निशाण्या दहा दहा फुट खोल भोकें पाडिल्याच्या वगैरे आहेत. याच साहेबानीं परत येतांनां आपल्या बरोबर सोन्याचे सुमार २० जातीचे मासले आणिले होते. व त्यांतून कित्येकांवर हमेषचा रसायनप्रयोग करून पाहतां ती धातू सोनें आहे असें निश्चयात्मक ठरलें. दर्बान एथें या खाणींच्या विच्याराकरितां लोकांची सभा भरली होती. व खाणींच्या हक्काविषयीं व सरकारानें बंदोबस्त ठेवण्या विषयीं गवरनर साहेबांस अर्ज केला. नेटालाहून ३०० लोकांची एक मंडळी इतक्यांत तिकडे जाणार होती व ४० लोकांची एक टोळी तर पूर्वींच या कामाकरितां गेली आहे. ईश्वर करो आणि लवकर त्यांस यश येवो व दुनियेंत सोन्याचा सुकाळ होवो.

या ठिकाणीं आतां शेवटास इतकें सांगितलें पाहिजे कीं पश्चिमद्वीपस्थ लोकांच्या शोधाची व उद्योगाची पराकाष्ठा आहे. व याकरितांच जगांत त्यांनां आमच्या पेक्षां वर्चस्व आहे तें योग्य आहे. उद्योगाचे सुपरिणाम होतां होतां या जगाचा व मानवी सुखाचा किती वेगळ्या प्रकारचा पालट होईल तो होवो! कदाचित स्वर्गींचें सुख लोकांस एथेंच मिळेल! तथास्तु.

हिंदुस्थानांतील इंग्लिश राज्य.

महाराष्ट्र खंड ३.

सन १७७४ तागाइत १८२०.

मराठ्यांचे सरदार यांणीं मोठमोठीं राज्यें उभीं केलीं होतीं. उत्तर हिंदुस्थानांत शिंदे, माळव्यांत होळकर, वऱ्हाड प्रांतीं भोंसले, पुणें प्रांतीं पेशवे, गुजराथेंत गाइकवाड, व कर्नाटक प्रांतीं पटवर्धन, वगैरे मोठमोठालीं राज्यें व फौजा प्रत्येक ठिकाणीं जमल्या होत्या, व मराठे दरसाल स्वाऱ्या करून नवीन मुलूख व खंडण्या घेत असत. याचसुमारांत बाळाजी बाजिराव पेशवे यांचा व इंग्रजांचा कोकण प्रांतीं व्यापाराबद्दल एक [illegible]नामा झाला होता. परंतु पुढें बहुत [illegible] कांहीं झालें नाहीं; तथापि [illegible] होळकर यांचीं राज्यें वाढलीं व [illegible] इंग्रजांच्या सरहद्दीस लागूं लागलीं [illegible] कांहीं तंटे होऊं लागले. [illegible] १७७२ सालीं पुण्यांत नारायणराव पेशवे मारले गेल्यावर नानाफडणीस प्रमुख मुत्सद्दी लोकांनीं सवाई माधवराव यांस गादीवर बसवून राघोबा दादास काढून दिलें. पुढें तो इंग्रजांकडे गेला तेव्हां त्याचा पक्ष इंग्रजांनीं घेऊन त्यापाशीं ठराव करून घेतला कीं, "मला पुन्हा पुण्याचे गादीवर तुम्हीं बसविल्यास तुम्हांस मीं आपले राज्याची तिजाई देईन" नंतर दोन सैन्यांच्या टोळ्या जमविल्या. एक गुजराथेंत रवाना केली व दुसरी पुण्यावर बोरघांट मार्गें पाठविली. या फौजेनें अमदाबाद, आग्रा, साष्टी वगैरे घेतलीं व पुण्यापासून बारा कोसांवर दाभाड्याचें तळेगांव आहे तेथें दुसरी टोळी आली, तेव्हां तिजवर महादजी शिंदे व फडके वगैरे सरदार नानाफडणीस यांणीं पाठविले. तेव्हां तेथें मराठ्यांची फौज सुमारें दीड लाख जमली, परंतु तिच्यानें इंग्रजांच्या पांच हजार फौजेचा पराभव होईना. इंग्रजांचे सेनापति जनरल गाडर्ड व मेजर स्टूवर्ट ज्यांस इष्टुर फांकडा म्हणतात या दोघांनीं [illegible] दिवस लढाई घुमविली, शेवटीं त्यांची दाणा वैरण सरली व घांट बंद झाला, तेव्हां ते शरण गेले आणि वडगांवीं त्यांनीं तहनामा लिहून दिला कीं, याउपर मराठी राज्यांत आम्हीं हात घालणार नाहीं. याप्रमाणें तह करून ते परत गेले. दुसरीकडे गुजराथेंत हरिपंत फडके इंग्रजांवर गेले होते. त्यानींही तिकडील टोळीचा पराभव केला. तेव्हां शेवटीं राघोबादादास इंग्रजांनीं मुंबईस ठेविलें होतें तेथून काढून नानाफडणिसाचे स्वाधीन केलें व त्यांनीं त्यांस कोपरगांवीं कैदेंत ठेविलें. नंतर एकामेकांनीं मुलूख घेतला होता तो परत देऊन सालपें एथें शिंदे यांचे विद्यमानें सन १७८० सालीं नवीन तहनामा ठरविला व पुढें लौकरच इंग्रज सरकारचा रासिडेंट पुण्यांत पेशव्याचे हुकुमानें राहूं लागला. उत्तरहिंदुस्थानांत इंग्रजांचा अंमल काशीस बसला व लखनौचे नबाबानें इंग्रजांशीं मैत्री करून त्यांची फौज चाकरीस ठेविली बंगाल्यांत व बहारप्रांतीं इंग्रजांचा अंमल पुष्कळ वाढला व दिल्ली, आग्रा वगैरे शहरें त्यांजकडे आलीं. पुढें महादजी शिंदे मरण पावले व सवाई माधवराव पेशवेही मरण पावले. तेव्हां दौलतरावशिंदे यांणीं राघोबादादाचा मुलगा बाजिराव यास आणून पुण्याचे गादीवर आग्रहानें बसविलें, या त्याच्या कृत्यास सर्व मुत्सद्दीलोक व सरदार प्रतिकूळ होते पण शिंद्याचे मोठे फौजेपुढें कोणाचा उपाय चालेना. शेवटीं शिंद्याचा सासरा सखाराम सर्जेराव घाडगा याणें बहुतांचें वाटोळें केलें. जुने सरदार सर्व मोडले, व नवीन [illegible] व मूर्ख माणसें अधिकारांवर नेमलीं, त्यामुळें शिंदे, होळकर, गाइकवाड, व भोंसले या सर्वांचें एकजूट होतें तें फुटून सर्व वेगळे वेगळे झाले, आणि त्यापसांत कलह लागून लढाया होऊं लागल्या. शिंद्यांनीं इंदूर लुटलें व होळकरानीं पुणें लुटलें. याप्रमाणें मनास येईल तशी वर्तणूक ते करूं लागले. कोणी कोणाचें ऐकेना व राज्यांत अनेक बंडें झालीं. फत्तेशिंग मान्याचें बंड, भिल्लांचें बंड, प्रतिनिधीचें बंड, रास्त्याचें बंड, बायांचेंबंड, रामोश्यांचें बंड, पेंढाऱ्यांचें बंड, पठाणांचें बंड, याप्रमाणें जिकडे तिकडे बंडें उभीं राहिलीं, आणि मुलखाची खराबी झाली. इतक्यांत विठोजी होळकर हा बंडांत आहे असे वहिमावरून पुण्यांत त्यास हत्तीचे पायाशीं बांधून ठार मारिलें; त्याजवरून यशवंतराव होळकर मोठी फौज जमवून पुण्यावर आले व त्यांणीं शिंद्यांचा पराभव केला आणि पुणेंशहर लुटलें. तेव्हां बाजिराव पेशवे पळून महाडाकडून वसईस गेले व त्यांनीं इंग्रजांचा आश्रय केला. त्यास तेव्हां कोणाचा आश्रय करारावा हें सुचेना, मराठे सरदार सर्व आपसांत शत्रू झाले व सर्व मुत्सद्दी वगैरे प्रतिकूळ झाले तेव्हां इंग्रज हेच आतां मित्र करावे असें मनांत आणून त्याणें त्यांस राज्याचा भाग देण्याचें कबूल करून त्यांची फौज बरोबर घेऊन पुण्यास यावें असें ठरविलें. नंतर मद्रासेकडून वेल्सलीसाहेब फौजेसुद्धां येऊन त्यांनीं बाजिरावास पुण्यास आणून सन १८०२ सालीं गादीवर बसविलें आणि तीच फौज पुढें गेली तिनें नगर घेतलें. आजिंठ्याचे घाटांत. भोकरदनावर जाऊन शिंद्यांचा पराभव केला. आणि त्यांच्या मुलखापैकीं तृतियांश घेऊन दौलतरावास दक्षिणेंतून लावून दिलें. व पुन: इंग्रजांचे आज्ञेशिवाय येऊं नये असें ठरविलें. त्याचप्रमाणें होळकरांचें लश्कर पळालें, त्याचाही लाहुरापर्यंत पाठलाग करून शेवटीं त्यांशींही याचप्रमाणें तहनामा ठरविला. याकाळीं इंग्रजांचें महत्व ढळढळीत दिसूं लागलें व कोणत्याही राजास असें सामर्थ्य राहिलें नाहीं कीं, तो इंग्रजांशीं मुकाबिला करील. याप्रमाणें सर्व त्यांचे आश्रित झाले. गुजराथेंत गाइकवाडाचे कुळांत तंटा उपस्थित झाला व त्यांत इंग्रजांची मदत घेणें जरूर पडलें. असें कोणास संकट पडलें कीं, त्यानें इंग्रजांस शरण जाऊन त्यांची फौज आणि त्याखेरीज कोणाचा निर्वाह होईना. आणि कवाइती फौजेपासून मोठें कार्य होतें, हेंही बहुत लोकांचे मनांत वागलें म्हणून इंग्रजांचे शत्रू फ्रेंच यांजकडून शिंदे, पेशवे, निजाम, शिक वगैरे यांणीं फौजा तयार केल्या, परंतु त्या सर्व काढून देऊन त्यांचे ठिकाणीं इंग्रज कायम झाले. याप्रमाणें सर्व हिंदुस्थानांतील राजे पादाक्रांत झाले. म्हणजे कोणी त्यांशीं मैत्री करून, कोणी त्यांची फौज घेऊन, कोणी त्यांचें नांव सांगून आपआपलें रक्षण करूं लागले. अस्तु. अशीच बाजिरावाची अवस्था झाली व तो राज्यावर बसल्यावर कितिएक वर्षेंपर्यंत अव्यवस्थेनें राज्य चाललें. पुढें सन १८१३

साली गवरनर जनरल वेलस्ली साहेब विलायतेस गेले. आणि त्यांचेजागीं लार्ड हेस्टिंग आले. तेव्हां त्यांणीं प्रथम नेपाळावर मोहिम केली. नंतर रास्ते, पटवर्धन, कोल्हापुरकर, सावंत वाडीकर इत्यादि सरदार यांचे इलाखे पेशव्यांकडून काढिले. परंतु याकाळीं सर्व देशभर एक मोठा उपद्रव माजला होता त्याचें नांव पेंढार. हे लोक शिंदे, होळकर यांणीं मुळीं ठेविले आणि शिंदे होळकर गेले तरीं या लोकांचे जमा व फिरत, आणि दंगे व लूट करीत, तेणेंकरून रयतेस चैन नाहींसें झालें. हे लोक कांहीं मोठे शिपाई नव्हते परंतु अनेकजातीचे लोक ज्याचे मनास येईल त्याणें घोडे व दहा वीस लोक घेऊन लुटीत फिरावें. याप्रमाणें हिंदुस्थानांत माळवा, दक्षण, वऱ्हाड, खानदेश यांत जागोजाग हे लोक पसरले होते. तेव्हां या सर्वांचा नि:पात करण्याचें इंग्रजांनीं मनांत आणून चोहोकडे राजे रजवाडे यांस ताकिदी दिल्या कीं, आपआपले राज्यांत पेंढारी राहूं देऊं नये व इंग्रजी फौजा त्यांचे नाशाकरितां फिरतील त्यांस मदत करावी. नंतर इंग्रजी सैन्याच्या सहा टोळ्या करून पाठविल्या, एक बंगाल्पांत दुसरी बुंदेलखंडांत, तिसरी अजमिरांत, चौथी प्रयागांत, पाचवी माळव्यांत, व सहावी दक्षणेंत, अशी नेमणूक करून त्यांजवर सर जान माल्कम, जनरल स्मीथ, हिस्लाप, ब्रौन, डंकन वगैरे सरदारांच्या नेमणुका करून मसलत फुटूं न देतां एकदम सहा ठिकाणीं लढाया चालू व्हाव्या अशी तजवीज केली. त्याप्रमाणें ही सर्व तयारी झाली तों दुसरी एक मोठी गोष्ट झाली. ती अशी कीं, एलफिन्स्तन साहेब पुण्यांत रेसिडेंट होते त्यांणीं गायकवाडाकडे पेशव्यांचें येणें होतें त्याचा हिशेब तपासण्याकरितां गंगाधरशास्त्री पटवर्धन यांस बडोद्याहून पुण्यास आणिलें होतें. त्यांस त्रिंबकजी डेंगळे व बाजिराव यांणीं पंढरपुरास ठार मारिलें. त्यानंतर त्रिंबकजी डेंगळ्यास आपल्या स्वाधीन करण्याविषयीं इंग्रज मागूं लागले व बाजिराव देण्यास हरकत सांगूं लागला. शेवटीं त्याचे मनांत असें आलें कीं इंग्रजांसच बुडवावें म्हणजे ठीक होईल, कारण हे लोक थोडे, यांचा पुण्यास नाश झाला म्हणजे आपण मोकळें झालों. व या अल्पबुद्धीनें त्यानें फौज तयार करून सन १८१७ सालीं नवंबर महिन्यांत एकदम रेसिडेंटाचे बंगल्यावर हल्ला केला. तेव्हां एलफिन्स्टन साहेब, कांहीं लोक होते त्यांस घेऊन नदीचे पलीकडे जाऊन राहिले. त्यांबरोबर बाळाजीपंत नातू होते. नंतर बाजिरावानें इंग्रजी फौज होती तीस हुकूम केला कीं तुम्ही रेसिडेंटाशीं लढाई द्यावी. तिणें सांगितलें कीं आम्ही आपले लोकांशीं आपसांत लढाई करित नसतों. स्वदेशचे लोक खेरीज करून अन्य लोकांशीं लढायास सांगाल तर लढूं. तेव्हांपासून आठ पंधरा दिवस थोडी थोडी लढाई होत असे. इतक्यांत एलफिन्स्तन साहेबांनीं चोहोंकडे बातम्या पाठवून फौज आणविली व ती येऊन पुण्यावर उतरूं लागली. हें वर्तमान बाजिरावास कळतांच तो घाबरला आणि पळूं लागला. तों जागोजाग इंग्रजी लश्करच त्यास दिसूं लागलें. शेवटीं तसाच सहा महिने पळून महूनवळ इंग्रजांकडील मालकम साहेब लश्करसहित येत होते त्यांस शरण गेला. आणि आठ लाख रुपये सालीना पेनशन घेऊन ब्रम्हवर्तास कैदेंत राहण्याचें त्यानें कबूल केलें याप्रमाणें ही तिसरी लढाई मराठ्याशीं समाप्त झाली व पुढें लढाईचें कारण राहिलें नाहीं. या लढाईपासून मुंबई खात्यांत पुष्कळ मुलुख आला, आणि ज्या प्रमाणें मद्रास व कलकत्ता होता त्याचप्रमाणें मुंबई झाली. पुढें पेशव्याची व्यवस्था झाली त्यानंतर पेंढारी लोकांस मोडण्याचा बेत झाला होता त्यास आरंभ होऊन दोन वर्षांत पेंढाऱ्याचे सर्व सरदार मारून टाकून जे लोक फिरत होते ते सर्व शेत कामास लावून कोठें कोणी पेंढारी नाहींसा केला. आणि महाराष्ट्र देशांतील दंग्याधोप्याचा काटा उपटून काढिला. याप्रमाणें सन १८२० पर्यंत हकिकत झाली.

पुस्तकाची पोंच. मंजुघोषा या नावाचें कल्पित कादंबरीचें नवीन पुस्तक त्याचे कर्त्याकडून आम्हांस नजर आलें आहे. तें अत्यादरानें स्वीकारून आम्ही पाठविणारांचे आभार मानितों. त्याविषयीं आम्ही आपला अभिप्राय पुढील अंकांत लिहूं.

A good many cases of cholera have occurred in the town during the week; but the heavy rain we had on Wednesday night last has caused a considerable abatement. Since writing our remarks last week on the local municipality we have [illegible] the Bombay Health officer's Report for 1867. All we said in our last about the bad effects arising from improper drainage and cesspits, are fully born out by Dr. Hewletts remarks on the same subject. He says that in the district of Parill where there was not one built drain the mortality last year reached 40-1 per 1000; and in the Esplanade district where two native infantry regiments were quartered the mortality was 35-2 per 1000. These regiments were stationed in close proximity to a huge cesspit; out of 227 deaths in the district last year 163 occurred among persons in the regimental and other lines, 75 deaths being caused by fever.

To the suggestions we threw out last week, we would now beg to add another, namely that the Civil Surgeon of the Station should be appointed President of the municipal Committee; as this officer by his training and experience, must be the best fitted of any to guide and direct the committee in all questions relating to health and sanitation.

To,

The Editor of the "Berar Samachar."

CHICKLEE 17TH JULY 1868

SIR—There has been Considerable change in the weather since the monsoon began. The first downpour, which visited this Talook and which brought with it coldness in the weather, was on the 10th ultimo, since then the rain has made its disapperance altogether. The young shoots of Jowaree and Bajree appear in the morning with their lips opened by the refreshing cold of the night, and in the evening parched and crest fallen by the scorching heat of the day. Rain! want of rain! is the out cry of the people through out this Talook. But since yester day some dark clouds, apparently holding much quantity of rains therein, have begun to appear in the western horizon, and promise a heavy shower in a day or two. If the rain does not fall before Monday next, which is the Bazar day of this place, the prices of provisions will be again enhancing and the poor people will be suffering in consequence.

Mr. Rámráo Govind, the energetic, and very zealous Tehsheeldar of this place, has gone with a portion of his *Daptor* to Booldhana, thence it is said he will go towards *Dhar* and *Chandole* to settle some field disputes of the *ryot*. At Booldhana a Cricket Club and also a Debating, has been Established: the former by the Exertions of the Deputy Commissioner Mr. Horden, and some other civil officials, and the latter solely by the indefatigable Exertions of the Revd. James Wilson of the Church Mission—Bombay. Both these institutions are no doubt very praiseworthy. The one will exercise its influence towards the physical development, whilst the other will take up its work of the moral and intellectual improvement.

I reserve more of this for my next.

Yours obediently

W.

STATISTICS OF INDIA.

THE official *Statistical Abstract* relating to India has been issued. Although it has only reached its second annual number, this little Blue-book of 50 pages has already become a complete summary of statistics showing the condition and progress of India. The area of British India is 947,292 square miles, and the population 143,586,689; of the native States the area is 596,790 square miles, and the population 47,909,199; of native or Indian States under French government, 188 square miles, with a population of 203,887; under Portuguese government, 1,066 square miles, with 313,262 people; making a grand total of 1,545,336 square miles, with a population of 192,012,137. The population of Calcutta, according to the census of 1866, was 377,924; of Bombay in (1864), 816, 562; of Madras (1863), 427,771. The gross amount of the public expenditure of British India has increased from £31,608,875 in the financial year 1856,57 to £47,332,102 in 1865-66. In seven of the ten years there was a deficiency; and the public debt advanced from £59,461,969 to £98,381,651. All the principal sources of public revenue have increased largely in productiveness—Land revenue from £17,722,170 in 1857 to £20,473,897 in 1866; opium from £5,002,400 to £8,518-264; salt from £2,685,574 to £5,342,149; excise, sayer, &c., from £1,486,864 to £2,612,556; stamps from £622,165, to £1,994,632; tributes from £504,030 to £709,-632. A table of the principal items of expenditure might with advantage be given; the expenditure on public works is stated, and is shown to have increased from £2,201,542. in 1856-57 to £5,360, 625 in 1865-66. The vessels (including native craft) entered and cleared at ports of British India advanced in the ten years from 41,235, of 4,54,9278 tons, to 48,401, of 7,621,384 tons; the last number comprising 36,491 native vessels, of 1,533,431 tons, and 10,581 British, of 5,348,840 tons, the British tonnage having more than doubled in the ten years. The import of merchandize advanced from £14,194,587 in 1856-57 to £29,599,228 in 1865-66, and of treasure from £14,413,697 to £26,557,301; of cotton goods from £4,941,353 to £11,849,214. The exports increased in the ten years from £26,591,877 to £67,656,475; of raw cotton from £1,137,949 to £35,587,389; of opium from £7,056,630 to £11,122,746; of rice from £2,301,182 to £4,909,562. The emigrants from British India were 12,555 in 1856-57,27,779 in 1865-66, two-thirds of them bound for Mauritius. At the end of 1866, £65,870,712 had been expended on railways. In the year ending with June, 1866, 3,452 miles were open, and 10,120,910 passengers were conveyed; the year's receipts were £4,607,236, and the working expenses 2,225, 995. 13,390 miles of Government telegraph lines were then open; the year's receipts amounted to £112,944.; the expenditure of; working and maintenance was £163,392. In 1857-58 42,307,980 letters and newspapers were transmitted through the Post office of British India; in 1865-66, 59,931-904; the offices opened increased from 965 to 2,070. The troops employed in British India in 1857 were 45,522 Europeans and 232,224 natives; in 1866, 66,814 Europeans and 117,095 natives. In 1858, with an average strength of 75,269 European troops, there were 3,951 deaths among them from ordinary causes, and 344 by cholera; in 1866, with an average strength of 59,941 the deaths from ordinary causes were only 995, and by cholera 79. In the schools and colleges maintained or aided by Government the average attendance of pupils was 190,656 in 1857, 559,317 in 1866; the Government expediture £174,357 in 1857, £440,038 in 1866. These few figures may serve to give some idea of ten years' progress of British India.—*Times.*

"ALREADY," writes the "Madras Times," "are speculations rife as to the future of the Civil Service of India, and we have heard its members foretell that in another ten years, or less, that Service will be a thing of the past. The Madras Government are evidently anxious to comply with the crude philanthropic theories of the India Office, and have recently had under discussion the removal, as an experiment, of all Europe an Civil Servants from one district, and supplying their place with natives of marked ability. It is understood that this ingenious scheme has been shelved but the Governor is known to be particularly anxious to put natives in good posts in Madras immediately under the observation of the Government, as well as to give the Uncovenanted Civil Service gronnds for hoping that brighter days are near. Already the Vepery Police Court and the Stamp Office are presided over by Hindoos, and it is even rumoured that the acting appointment of Collector of Sea Customs during the absence on leave of the present incumbent will be also filled by a native."

WRITING on public works in Bombay Presidency the "Madras Times" says—"In short, there would seem to be a good deal of substantial work to show for the 130 lacs that Bombay expended during 1867-68 upon public works. The needs of Bombay are great and pressing; and Madras is consequently compelled to postpone the execution of a variety of useful works which in the opinion of the Supreme Government are of secondary importance. Bombay is said to have netted 100 crores by her operations in cotton from 1861 to 1863. Had she invested a fifth of this enormous sum in public works, there would perhaps be now fewer broken-hearted beggars and tight-fisted misers in her midst."

वऱ्हाड.

वाशिमचे इनचार्ज डिपुटि कमिशनर क्या. मेकंजी साहेब यांनीं २० दिवसांची रजा घेतली आहे. त्यांचें काम पहाण्यास मलकापुराहून मि. ग्रांट साहेब यांस पाठ-

विलें व अकोल्याहून मि. ताजुदीन साहेब यांस मलकापुरास जाण्याचा हुकूम झाला. परंतु थोडे दिवस त्यांची तब्बेत नादुरस्त असल्या विषयीं त्यांनीं रिपोर्ट केला आहे. यावरून मलकापुर कोर्ट तितके दिवस बंद राहील असें दिसतें.

बाभुळगावच्या जहागिरदाराचे घरावर मागील शिवरात्रीस जो मोठा डाका पडून ६००० चा विषय गेल्याचें ता० २२ फेब्रुवारीचे पत्रांत लिहिलें आहे त्याचा तपास आजवर लागत नव्हता; व एथील पोलिस इन्स्पेक्टर मि. स्टिफिन्सन यांनीं पोलिस सुपरइंटेंडंट साहेबांस तीनवेळां विच्यारिलें कीं, मला हा डाका धरावयास जाण्याविषयीं हुकुमद्यावा; परंतु त्यांनीं दिला नाहीं. शेवटीं पोलिसचे इन्स्पेक्टर जनरल यांस त्यांनीं विच्यारिलें तेव्हां त्यांनीं त्यास जाऊं देण्याविषयीं पो. सु. यांस लिहिलें. नंतर त्यांनीं परमाणगी दिली व हे गेले असें ऐकतों. नंतर हे २९दिवस तपास करून मुद्देमालासहित कांहीं चोरटे पकडून घेऊन आले असें समजतें. यावरून आम्हीं त्यांची तारिफ करितों.

उमरावतीहून मि० शेख हिसामोदीन साहेब यवतमाळेस गेले. व मि० अबदुल बारी साहेब इलिचपुराहुन तेथें आले.व मि० अबदुल अजीज हे ही इलिचपुरास जाऊन दाखल झाले.

पातुर शेखबाबु एथून पत्र आल्यावरून कळतें कीं तेथें हवेचा उपद्रव होऊन कांहीं लोक मरण पावले. म्हणून तिकडील चीफ कानस्टेबल मि. बलदेवसिंव्ह यांनीं त्यावरील औषधाच्या गोळ्या आणून बीमार असलेले माणसांस दिल्या. त्यांपैकीं कोणी जाया झालें नाहीं. तरी रोज दहापांच वाखलतातच— मि. मिरजा सिलेमानबेग पोलिस इन्स्पेक्टर यांस फर्स्टक्लासचा २०० रुपये पगार झाला. व त्यांची सेकंड क्लासची जागा मि. दुनियासिंव्ह यांस मिळाली. आणि त्यांच्या १२९ चे जागयावर मि. चौथमल व १०० रुपयांवर मि. कृष्णराव सखाराम यांस नेमिलें.

बाळापुर एथून पत्र आल्यावरून कळतें कीं शहरदुरस्ती, लोकांची स्वच्छता, व हवेचा उपद्रव न होण्यास जपणें या कामीं येथील तहशिलदार रा. रा. हणमंत खंडेराव फार लक्ष देत अहेत- त्यांच्या कारकीर्दींत ऐथें मुलींची शाळाही स्थापन झाली आहे. व मुसलमान लोकांच्या वगैरे मुलींकरितां हिंदुस्थानी शाळा होण्याचा बेत चालू आहे. मि० बेजनजी साहेब पूर्वींचे तहशिलदार यांणीं मोठ्या प्रयत्नानें व उत्साहानें एथें लायब्ररी सुरू केली ती त्यांची बदली झाल्यापासून तुरुंगांत पडली होती तिचा या तहशिलदारानीं बंद खुला केला. व कित्येक नवीन पुस्तकें व वर्तमान पत्रें वगैरे तिजकरितां मागविलीं आहेत. एथें डाक्टर आहेत ते गावांत फिरून सफाई वगैरे बरी पहातात.

बुलढाणें. एथील डिपुटि कमिशनर, मि० रामचंद्रराव लोकलफंड इंजिनियर, तहशिलदार, व शाळांवरील डि० इन्स्पेक्टर यांसहवर्तमान ६ वे तारखेस देउळघाटची इंग्लिश मराठी शाळा पहाण्यास गेले होते· ते मुलांचा चांगला अभ्यास पाहून खुष झाले व तसा व्हिजिटिंग बुकावर त्यांनीं शेरा लिहिला. याशाळेंत मुलें ९० आहेत. शाळेचे रिपेरी करितां १६४ रुपयांचें सांगशन झालें आहे. व मुलींची शाळा आणि हिंदुस्थानी शाळा नव्या बांधण्याचा विचार झाला आहे— बुलढाण्यास टपालचा बोभाट आहे. अकोल्याहून निघालेलें पत्र दुसरे दिवशीं एथें येतें परंतु तें पुढें अडीच कोसांवर देऊळघाटास जावयास सात आठ दिवस तरी लागतात. एथील पोस्ट मास्तर कधींकधीं अठवड्या अठवड्यांचीं वर्तमानपत्रें साचवून ठेवितात व तब्बेती प्रमाणें एकंदर वाटतात असें आमचा बातमीदार लिहितो. व त्या जिल्ह्यांतील वर्तमानपत्रें वक्तशीर पोंचत नाहींत असा आमच्या वर्गणीदारांचाही बोभाट आहे आणि या सर्व अव्यवस्थेचा गड्डा जर बुलढाण्यास चांगल्या हवेमुळें पोसला असेल तर टपाल खात्याच्या वरिष्ठ अधिकाऱ्यांनीं तो खणून काढण्याची अगर कलमानें जरा छेकण्याची जरूर तजवीज करावी.

उमरावती— पाऊस पुष्कळ आहे. व महामारीचा रोगही जारी आहे— स्वस्ताईमुळें १० रुपयांचे आंतील नोकरांचा महागाईभत्ता बंद केला होता तो पुन्हा सुरू केला— नोवेंबरांत असि० कमिशनर व एकस्ट्रा असि० क० यांच्या परीक्षा होणार आहेत. स. प्र.

इलिचपुर— पर्जन्य पाहिजे तसा पडला. दर्यापुर तालुक्यांत व इलिचपुर तालुक्यांत तुरळक खेडेगावीं माहामारीचा आजार आहे. मोर्शी तालुक्यांतलि कमी झाला. सु० प्र०.

अकोला.

कमिशनर साहेब अजून आले नाहींत— जानेफळाकडे गेले असल्याचें कळतें.— डिपुटि कमिशनर साहेब मुंबईहून परत आले— रा० रा० रामचंद्र मैराळ रिविन्यु शिरस्तेदार रजेंत खानदेशांत गेले होते ते परत आले— या आठवड्यांत एक दोन रात्रीं पाऊस चांगला पडला तरी हवेंत उष्णता आहेच— वाख्याचा उपद्रव सुरू झाला आहे. डाक्टर पोर्टर साहेब नित्य गावांत येऊन आजाऱ्यास तपासतात व औषधें देतात— अगर वेशीकडील खराब झालेला रस्ता दुरुस्त करण्याचें मि० लेडला साहेब लोकलफंड इंजिनियर यांनीं मनावर घेऊन मोठाले गोटे पसरून दिले आहेत. हे फोडविण्याची त्यांनीं मेहरबानी करावी. हे गोटे माणसांच्या डोक्या एवढाले आहेत व त्यांस फोडिलें नाहीं तर ते रुसून रात्रीं विरात्रीं माणसांचीं डोकीं फोडतील. चालू कामांतच दोहो बाजूस गटर काढण्याचा बेत धरिला असता तर बरें होतें. पण साहेब बहादुरांचे युक्तीस येईल तेव्हां! मि०चार्लस डेविस साहेब यवतमाळेहून एथें आले. व पेपर करेन्सीचे कामाची माहिती करून घेण्याकरितां मुंबईस गेले आहेत. हें पेपर करेन्सीचें आफिस लवकरच उघडेल व त्याकडे दोन तीन क्लार्क लागतील असें कळतें.— मिस्तर नवली साहेब वाशिमाकडे न जातां चिखलदऱ्यास जाणार; व मि. फयारर साहेब बदनेऱ्यास रहाणार असें कळतें.— गेल्या गुरवारीं रात्रीं गंजांत शिवलाल मक्तेदार याचे घरीं भिंत फोडून चोरी झाली. तिचा अजून पत्ता लागला नाहीं.

EPITOME OF NEWS.
वर्तमानसार.

पंढरपुरचे यात्रेविषयीं दक्षिणभागचे रिविन्यु कमिशनर यांनीं मुंबई सरकारास रिपोर्ट केला त्यावरून कळतें कीं, आषाढीची यात्रा सुमारें एक लक्ष जमली होती. महामारीचा आजार बिलकूल झाला नाहीं. व बंदोबस्त फार चांगला होता.

मुंबईच्या एलफिन्स्तन हायस्कुलांत आठशांहून अधिक मुलें विद्याभ्यास करित आहेत.

युरोप खंडांत मोठमोठ्या राष्ट्रांच्या फौजा आहेत त्यांची याद.

रशिया	....१६,००,०००
प्रशिया	....१३,६०,०००
फ्रान्स	....१२,००,०००
आस्त्रिया....	....१२,००,०००
इटली	.... ९,००,०००
इंग्लंड	.... ६०,००० (!)

कोंकणांतील पैमाष खात्याच्या सुप्रिंटेंडेंटाकडे एक असिस्टंट दरमहा ८०० रुपयांचा, व १००० रुपयांचे त्याचे हाताखालीं इस्टाब्लिशमेंट देण्याचें नवीन सांगशन झालें.

माळव्यांत दुष्काळाप्रमाणें धान्याचे दर चढले आहेत. सात शेरांचा हल्लीं [illegible] आहे. व हा आणखीं चढेल असें म्हणतात.

जबलपुराकडील ईस्टइंडिया रेलवे पुरी करण्याचा मक्ता मेसर्स ब्रंडेल, इस्टन, आणि पावर यांस दिला आहे.

सर राबर्ट नेपियर साहेब यांस पीर केल्याबद्दल लंडन [illegible] छापिलें आहे.

मुंबईस [illegible] व्यांकेची चौकशी चालली [illegible] तींत मिस्तर प्रेमचंद रायचंद [illegible] करितां पुढील महिन्याचे तिसरे तारखेस हजर व्हावें असें समन्स झालें आहे.

अबिसीनियेचा राजपुत्र विलायतेस नेला आहे त्यास विद्याभ्यासास तेथें ठेवावा किंवा हिंदुस्थानांत पाठवावा याविषयीं चर्चा चालू आहे. याची व राणी साहेबांची भेट झाली.

पलटणींतील क्या० क्यामरन साहेबानें पुण्यास दारूचे अमलांत आपली कामगिरी बरोबर बजाविली नाहीं म्हणून त्याचें कोर्टमार्शल करून त्यास बर्तर्फ केला.

दक्षिणेंतील पारशीलोकांचे धर्मगुरू खानबहादूर नसरवानजी यांस सी. एस. आय म्हणजे स्टार आफ इंडिया कम्पानियन असा महत्वाचा किताब देणार.

पुण्यास कौसलाकरितां नवा बंगला बांधण्यास साडेतीन लक्षरुपयांचें सांगशन झालें.

मुंबईच्या मुनसिपल कमिटीची आठवडे जमा सुमारें ८२००० रुपये होते.

प्रेमचंद रायचंद यांच्या स्कालरशिप्स करितां कलकत्यास पुढील सालचे फेब्रुवारी महिन्यांत परीक्षा होईल असें हिंदुस्थान सरकारचे ग्याझेटांत प्रसिद्ध झालें आहे. या स्कालरशिपच्या परीक्षेस जाणारे उमेदवार एम. ए. ची डिग्री मिळविलेले पाहिजेत. ही स्कालरशिप सालीना २००० रुपये पगाराची आहे व ही ५ वर्षें सतत चालेल.

जबलपुराजवळ नर्मदेच्या काठीं लामेताघाट एथें कोळशाची खाण आहे. तेथून कोळसे काढण्याचा कारखाना मि. वाकर साहेब रेलवेचे कंत्राटदार यांनीं चालू केला आहे. या खाणींतील कोळसे उत्तम असें मागेंच ठरलें आहे.

सिरोही संस्थानांत बैठाना एथील टाकुरानें फार दंगा माजविला आहे. सबब त्याला धरून देणारास ५००० रुपये बक्षिस मिळतील असा जाहिरनामा प्रसिद्ध झाला आहे.

कलकत्यास पाणी बांधून आणण्याचें काम चालू आहे. तें पुढील सालाच्या अखेरीस समाप्त होईल. गेल्या जून महिना अखेर त्या कामाकडे खर्च २७,२२,०५८ रुपये झाला आहे.

मद्रासचे गवरनर साहेब नेटिवांच्या उत्कर्षाविषयीं फार उत्सुक आहेत. व मोठाल्या जागा नवीन निवडून ते नेटिवांस देत आहेत. ही मोठी आनंदाची गोष्ट आहे. मद्रास टाइम्स म्हणतो कीं १० वर्षांनीं सिविल सर्विसचें नांव मात्र शिलक राहील. ईश्वर करो आणि असेंच होवो.

मिस्तर करशेटजी फरदुनजी पारख यांनीं सुरतेस कालच्या मागील शुक्रवारीं धर्मार्थ दवाखाना स्थापन केला.

सिक्क लोकांमध्यें कुके नांवाचा नवीन पंथ स्थापन करणारा रामशिंग याजवरील लोकांची भक्ती उडून त्याचें महत्व कमी होऊं लागलें आहे.

मेन साहेब लग्नसंबंध तोडण्याच्या हक्काविषयीं एक नवीन [illegible]चा मसुदा करित आहेत.

[illegible] ब्रिटिश इंडियन असोसिएशन [illegible] कुमार तागोर यांनी [illegible] बांधण्याकरितां १०००० रुपये बक्षिस दिले.

[illegible]रलोकांचा मुख्य मुलू माणीक यास पकडून राजकोटास नेलें आहे. व तेथें त्याचा फोटोग्राफ काढिला.

एदरचे महाराज जवानसिंगजी के. सी. एस. [illegible] व [illegible]रामजी जिजीभाई इस्कोयर यांस मुंबई इलाख्याच्या कायदे कौन्सलचे मेंबर [illegible].

[illegible], निमच, आणि नशिराबाद इकडील नवीन सडकेचें काम चालू आहे. तें ३० मैल तयार झालें. व मुंबईहून कलकत्यास तारायंत्र जोडित आहेत तें निमच पर्यंत तयार झालें.

रेलवेचे कामाकरितां नेटिव संस्थानिकांनीं ज्या जमिनी दिल्या आहेत तेथें ब्रिटिश सरकारच्या मुलखांत चालू असलेले सर्व कायदे चालू आहेत असें समजावें म्हणून सरकारचा ठराव झाला आहे.

बोरे लोकांचे गुरू पुण्याहून मुंबईस गेले आहेत. बरोबर ५० लोक आहेत.

भुतान संस्थानांत गलबल झाली आहे. राजानें नवे कर लोकांवर बसविण्याचा झपाटा चालविला आहे. लोक गोंधळून गेले आहेत. कोणी कोणी कर देण्याचें नाकबूल केलें व पहिली वस्ती सोडून डोंगराचे आश्रयानें दुसरे निर्भय जागीं जाऊन राहिले

जबलपुरास महामारीचा उपद्रव फारच झाला होता व वाखा झाल्यापैकीं शेंकडा ९० लोक मरत होते. परंतु आतां शम झाला आहे.

स्पेनदेशांत राज्याविरुद्ध कांहीं लष्करी कट झाला आहे. त्यांत राणीची बहीण व कांहीं जनरल म्हणजे फौजेचे मुख्य पकडून देशपार केले.

गिलक्रिस्त साहेबांचे फंड आहे त्यांतून हिंदुस्थानचे नेटिवांकरितां एक लंडनचे व एक एडिंबराचे युनिवर्सिटींत अशा दोन वार्षिक स्कालरशिप्स सालीना १००० रुपये पगाराच्या देण्याचा ठराव झाला आहे.

राजपुतानाच्या दक्षिण भागीं सिरोही संस्थानांत व मारवाडाकडे कांहीं दंगाधोपा व गडबड आहे.

Correspondence.
बाहेरून आलेलीं पत्रें.

रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांस वि. वि. मृगनक्षत्राचा उत्तरार्ध भगदीं कोरडा गेला तसेच आर्द्रा नक्षत्रांत फक्त दोन पाऊस पडले बाकी सर्व नक्षत्र कोरडें. त्याप्रमाणेंच हें पुनर्वसुही आजपर्यंत कोरडे आहेत. उन्हाळा केवळ वैशाख मासाप्रमाणें होत आहे. रात्रीं स्वच्छ चांदणें पडतें. म्हटलें असतां आतां आमचे ज्योतिष पंचांगाचे मानानें हीं नक्षत्रें कोरडीं जावीं असें न वर्ते पण ईश्वरी इच्छा, तेथें कोणाचा उपाय? पूर्वी मृगाचा पूर्वार्ध चांगला पडल्यानें लोकांनीं पेरे तमाम सुरू केले होते, परंतु आता

लोकांचे डोळे पावसाकडे लागले आहेत शेतें वाळत चाललीं. कित्येक अगदीं वाळलीं. ईश्वर दया करो आणि मेघवृष्टी लवकर होवो.

येथिल मोजणीचें काम सुरू आहे. मोजणीदार लोकांस पावसानें व सरकारानें ही हल्लीं मोजण्यास सवड व परवानगी दिली आहे. येविशीं विशेष मजकूर लिहिणें तो मागाहून कळवितां येईल. तूर्त आपणही मौज पाहण्यास सवड घेऊं.

सरकार मायबाप आपोआप दयाळू होऊन बंदुकीचा चाप मोकळा करण्यास परवानगी देईल तेव्हां रयतेचें पाप सरून ताप जाईल, तंवपर्यंत दुसरा इलाज नाहीं. पहाकीं सन १८५७ सालच्या त्या प्रसंगीं सरकारानें रयतेचीं हत्यारें मना केलीं व घेतलीं परंतु तो प्रसंग टळून गेला. त्यास एक तप होत आलें असून गरीब बिच्यारे रयतेस आपआपले प्राणधन संरक्षक हत्यारें बाळगण्याची परवानगी देण्यास अडचण नसून लोकांचें दुःख व नुकसान यांकडे सरकार पाहिल काय? असें वाटतें कीं सरकार याचा विच्यार करील तर फार बरें. कांकीं अशा या जंगली मुलखांत बिनहत्यारी केवळ एक मनुष्य नव्हे पण सर्व गांव व मुलुक असणें म्हणजे मोठें धोक्याचें आहे. या गावानजीक आसपास वाघादि जनावरांचा उपद्रव निरंतर असतो. गेल्याआठवडयांत या गावची च्यार पांच घोडीं मारलीं गेलीं व या प्रमाणें थोडाबहुत हमेश कारखाना चालूच आहे. तर सरकार कृपा करून जागें होऊन डोळे उघडील आणि अशा पहाडानजीकच्या गावांत तरी निदान एक दोन बंदुका ठेवण्यास हुकूम देईल तर मोठे आभार होतील. हिंगाचा वास जसा दूरवर जातो किंवा सर्पाचा द्वेष बारा वर्षें राहतो तसें लोण्यासारखी रयत इजविशीं सरकार आज बारा वर्षें अनास्था करून श्वापदांचे बंदोबस्तास परवानगी देणार नाहीं असें कसें होईल? परंतु दयालु इंग्रज सरकारांत दाद लावण्याचा मार्ग या अज्ञान लोकांस सापडत नाहीं. या शिवाय दुसरें कारण कांहीं नसावें असें वाटतें. तरी आपण आपला अभिप्राय लिहून लोकांस निभ्रांत करावें हे विनंती.

मुक्काम देऊळगाव साकरशा ता. २ जुलई } एक मित्र एकनिष्ठ.

रा. रा. वऱ्हाडसमाचाराचे कर्ते यांस—

वि. वि. महाराज, या बाळापुरावर काल रोजीं जो भयंकर प्रसंग गुजरला त्याजबद्दल थोडी हकिकत आपणास कळवावी असें वाटल्यावरून या चार ओळीनें कळवीत आहे. ती अशी कीं, शहर बाळापुरचे पश्चिमेस गाजीपुर म्हणून एक लहानशी वस्ती आहे तेथें रात्रीं चंद्रोदयाचे संधीस अग्नीचा उपद्रव होऊन सुमारीं १५ घरांची रक्षा झाली. पैकीं एक धाबें व बाकी छपरें होतीं. ही वेळ ऐन पहिल्या गाढ झोपेची असल्यानें लोक आपआपले घरांत निद्रिस्थ होते. परंतु परमेश्वर कृपेनें त्यांस जागृती येऊन सर्व या भयंकर परिणामापासून निभावले गेले. नाहींतर या प्रसंगीं अमोलिक रत्नासारखे कांहीं प्राणी या जगांतून नाहींसे झाले असते.

यासमयीं अग्नीचे डाच्यांत इतकीं घरें कोणी जाऊं दिलीं नसतीं पण काय करतील? अग्निनारायणानीं प्रथमच प्रभंजनास आमंत्रण दिलें होतें यामुळें ते त्वरा करून बुभुक्षिताप्रमाणें मोठया आवेशानें येऊन अनुकूल झाले. मग काय विचारतां! उभयतांनीं पश्चिमेकडून भक्षास आरंभ करून एक क्षणाचा अवकाश न होऊंदेतां आपली तृप्ती करून घेऊन पूर्वेस नदीवर उत्तरापोषण व हस्तप्रक्षालन केलें.

यासमयीं पोलिस चीफकानस्टेबल आपल्या शिपायांसह हत्यारबंद आले होते पण काय करितील तो काय लढण्याचा प्रसंग होता? तरी होईल तितकी विझविण्याची तजवीज करण्यास कमीपणा केला नाहीं.

ही आग कोणी तरी लाविली असावी असें लोक अनुमान करितात हें जर खरें असेल तर या बाबदींत पोलिसलोक मेहनत घेऊन गुन्हेगाराचा पत्ता लावून शिक्षा देवविल्यावांचून रहाणार नाहींत अशी आशा आहे. कळावें. ता० ११ जुलई सन १८६८ इ०.

एक हळहळणार.

Advertisements.
जाहिरखबरा.

जाहिरखबर.

रा० गणेश मा[illegible] कोलटकर यांची वऱ्हाडसमाचार [illegible]तील भागीदारी निघाली आहे. सबब यापुढें आमचे अकोल्याचे कारखान्याबद्दल पैसा वगैरे त्यांजकडे कोणी देऊं नये. सर्वांस कळावें. ता० ११ जुलई सन. १८६८ इसवी.

खंडेराव बाळाजीफडके.
आबाजी खंडेराव वकील.

नोटिस हंसराव अमृत देशमुख मौजे मोहे परगणें जामखेड तालुके मजकूर जिल्हा अहमदनगर यांस विठ्ठल बाजिराव देशमुख व बळवंत रामचंद्र व वामन रामचंद्र देशमुख परगणें जामखेड तालुके मजकूर व जिल्हा मजकूर यांजकडून अशी नोटिस देण्यांत येते कीं तुम्हांकडून मौजे घोडेगांव येथील इनामाबद्दल ३० रुपये दरसाल येण्याचे त्यांत तुम्हीं कांहीं कांहीं वसूल मध्यंतरीं दिला परंतु आलिकडे वसूल देत नाहीं करितां ही नोटिस दिली जाते कीं, तुमचा व आमचा मागील सर्व हिशेब करून आम्हांस जे रुपये तुम्हांकडून येणें निघतील ते रुपये तुम्हीं या नोटिसिचे तारखेपासून पंधरा दिवसांचे आंत द्यावे. नाहीं तर रुपये तुमचे जवळ देण्यास नसतीलतर रुपयांबद्दल दस्तऐवज लिहून द्यावा आणि पुढें दरसाल ३० रुपये येण्याचे त्याजबद्दल तुम्हीं आम्हांस परभारें कांहीं ऐवज दाखवून द्यावा म्हणजे त्याजवर आम्हीं उत्पन्न करून घेत जाऊं सदर्हुबद्दल तुम्हीं आम्हांस काय जबाब देण्याचा असेल तो ही नोटिस पोचल्या तारखेपासून पंधरादिवसांत द्यावा. नाहीं तर आम्हीं तुम्हांवर कोर्टांत फिर्याद करूं व तुमची कांहींएक तकरार ऐकली जाणार नाहीं ही नोटिस लिहून दिली सही. या नोटिशीचा खर्च तुम्हांस द्यावा लागेल. कळावें तारीख २३ जुलाई सन १८६८ इ.

(सह्या) { विठ्ठल बाजेराव देशमुख.
बळवंत रमचंद्र देशमुख.
वामन रमचंद्र देशमुख.

नवीन पुस्तक.

व्यवहारोपयोगी
तारतम्य.

या नांवाचें नवीन पुस्तक मी नुकतेंच तयार करून अकोल्यास वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत खिळेछापावर सुंदर रितीनें छापविलें आहे. शाळांतील मुलांस व गैरमाहित इतर लोकांस बाजारचें शहाणपण कळावयास या पुस्तकाची मोठी मदत होईल याची अटपत्री साच्याचीं ३५ पृष्ठें आहेत. किंमत अडीच आणे व डाक हाशील एक आणा पडेल. अधिक प्रति घेणारांस डाकहाशिल कमी पडेल. वऱ्हाडसमाचार आफिसांत रोख किंमत पाठवून पुस्तकें न्यावीं. सर्वांस कळावें.

नारो रघुनाथ मोहोळकर स्कुलमास्तर मेहकर.

जाहिरखबर.

देण्यांत येते कीं, चालू दिवाणी कायदे व आकटाचें सर्व संग्रहाचें बूक छापण्याचें काम सुरू केलें आहे; या पुस्तकांत कोणकोणते विषय छापले जातील, व पुस्तक घेणारांस किंमत काय पडेल याबद्दल वगैरे तपशिलवार कलमें लिहितों:—

१. या पुस्तकांत सन १८२७ पासून सन १८६८ अखेर पर्यंत चालू दिवाणी कायदे व आकट अनुक्रमानें सालवार छापले जातील, आणि त्या कायद्यांवर अथवा कलमांवर इंटरप्रिटेशनें झालीं आहेत तीं ज्या त्या कायद्यावर अथवा कलमावर जेथच्या तेथेंच तपशिलवार लिहिलीं जातील.

२. सन १८६३ सालीं छापलेल्या आवृत्तीस किंमत फार थोडी ठेविली होती; परंतु सन १८६४ पासून आजपर्यंत दिवाणी आकट फारच झाले आहेत, तथापि लोकांस सुलभ पडण्याकरितां सदर्हू पुस्तकाची किंमत आगाऊ या जाहिरातीचे तारखे पासून एक महिन्याचे आंत पुणें येथें आमचे, वृत्तप्रकाश छापखान्यांत पाठविणारास रुपये ५ व टपालखर्च रुपया १ एकूण रुपये ६ पडतील. सदर्हू मुदतीनंतर पुस्तक घेणारास दर प्रतीस रुपये ८ व शिवाय टपालखर्च पडेल.

३. सदर्हू पुस्तक माहे डिसेंबर सन १८६८ अखेर तयार होऊन लोकांस मिळेल.

४. सन १८६६ अखेर दिवाणी व फौजदारी मिळून सर्व संग्रहाचें बूक छापून त्याची किंमत रुपये १५ दोन भागां बद्दल ठेविली होती, तीं पुस्तकें हल्लीं फारच थोडीं शिल्लक राहिलीं आहेत; म्हणून त्याप्रमाणेंच हल्लीं पुस्तक छापणार होतों; परंतु सन १८६१ चा आकट २५ हा थोडे दिवसांनीं रद्द होणार आहे, त्याबद्दल गव्हर्मेंट ग्याझिट मध्यें बीलही छापलें आहे; तेव्हां दिवाणी व फौजदारी मिळून पुस्तक छापलें असतां लोकांचें पुढें नुकसान होणार आहे, याजकरितां फौजदारी विषय न छापतां फक्त दिवाणीच छापण्याचें काम सुरू केलें आहे.

५. या पुस्तकाबद्दल किंमत पाठविणें ती हुंडी अगर रिमिटेन्स अथवा पोस्टाच्या टिकिटा एक आणे दराच्या वर्तावळ्या सुद्धां पाठवाव्या. नाटपेड पत्र पाठविलें असतां घेतलें जाणार नाहीं.

सदरीं पांच कलमी मजकूर लिहिल्यावरून कळेल.

तारीख ४ माहे जुलई सन १८६८ इसवी पुणें वृत्तप्रकाश आफिस. } नारायण मोरेश्वर केळकर वृत्तप्रकाश छापखान्याचे मालक.

मराठी नवीन नाव्हल.

मनोरंजक.
वसंतमाला.

विक्रीसाठीं तयार आहे. किंमत १ रुपया, टपालखर्च ०=. वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत पत्रें पाठविल्यास रवाना करण्यांत येईल. किंमत रोख-

मुक्काम शिराळें, तारीख २० जून सन १८६८ इसवी. } **बळवंतराव, राजोपाध्ये.**

आकट.

सन १८६८चा ९वा
पेशे व धंदे यांवरील कराविषयीं
किंमत च्यार आणे.

जाहिरखबर.

हिंदुधर्मशास्त्रसार.

मुंबई इलाख्यांतील निरनिराळ्या कोर्टांच्या शास्त्री लोकांनीं दिलेल्या उत्तरावरून काढलेलें हें नबीन मोठें व उपयोगी पुस्तक इंदुप्रकाशाच्या मालकांनीं छापलें आहे व त्याच्या प्रती आमचे एथें विकावयास आल्या आहेत. किंमत दर प्रतीस १० दहा रुपये व डाक हाशील ०८ रोख पाहिजे.

व० स० चे म्यानेजर.

जाहिरात.

विद्या कल्पतरू (मासिक पुस्तक) बडोद्याचे श्रीमंत महाराज खंडेराव गायकवाड सेनाखासखेल समशेर बाहादर यांच्या पदरचे शिलेदार रा० रावजी बिन केशव सांबोर यांनीं कित्येक महिने बहुत वर्तमान पत्रांतून जाहिरात दिल्याप्रमाणें विद्याकल्पतरू नांवाचें सर्वोपयोगी मासिक पुस्तक छापण्याची सुरवात झाली. व त्याचा एप्रिल महिन्याचा पहिला अंक बाहेर पडला. तीं पुस्तकें आम्हाकडे विक्रीस आलीं आहेत. किंमत ५ आणे व डाकहाशील १ आणा पडेल. किंमत रोख पाहिजे.

वऱ्हाडसमाचाराचे म्यानेजर.

पत्राचे बाक्यांविषयीं.

वऱ्हाडसमाचार पत्राबद्दल किमतीचा पैसा वर्गणीदारांकडेस येणें आहे तो त्यांनीं कृपा करून सत्वर पाठवावा. वारंवार पत्रें लिहिण्यानें त्यांस तसदी पोचते व आम्हांसही खर्च पडतो सबब बाक्यांच्या निकालाची तजवीज जरूर करावी.

वऱ्हाड समाचाराचे मालक.

TO OUR SUBSCRIBERS.

We beg to remind our subscribers, that their Subscriptions, for the present year, and in arrears should be remitted as early, as possible otherwise, we would, however reluctantly, be under the necessity of ceasing to transmit the paper to their addresses. We beliexe that this aeminder will not faij to arouse the symptnies of our Constituents in the country and bring abont speedy remit, tances from defaulting Subscribers.

Proprietors of Berar Samachar

किमतीचे ठराव.	रु.	आ.
वर्षाची अगाऊ देणारास… . …	६	०
साल अखेर … … …	७	०
सहा महिन्याची अगाऊ … …	३	८
सहामाही अखेर … …	४	०
फुटकळ एक अंकास … … …	०	५

या शहरा बाहेरील लोकांस वर्षाचे ५२ आठवडयांबद्दल टपाल खर्च अगाऊ पडेल तो ३ रु. ४ आणे व सालअखेर ३ रु. ८ आणे.

☞ आगाऊ पैसा देण्याची मुदत पत्र घेण्याचे सुरू तारखेपासून २ महिने पर्यंत समजावी. व जुने वर्गणीदारांसही त्यांचा मागील हिशेब सरून नवें साल चालू होईल तेथून २ महिन्यांची मुदत समजावी

नोटिसा वगैरे छापण्याचे दर.

१० ओळी पर्यंत… … … १ रुपया
१० ओळींवर प्रत्येक ओळीस ०१०६.

एकच मजकूर वारंवार छापणें झाल्यास दर ओळीस एक आण्याप्रमाणें किंमत पडेल.

हें पत्र आकोला येथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत मालकांकारितां छापून प्र०के०.